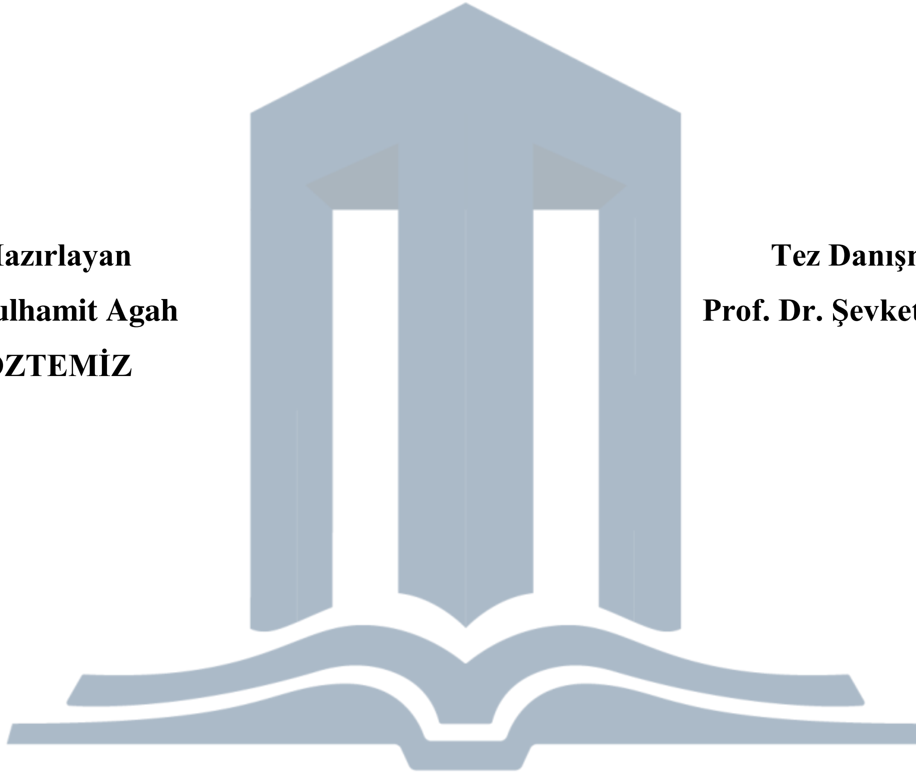

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

HOLLYWOOD VE SİMÜLASYON: DİN VE TARİH AKSINDA YAHUDİ SÜRGÜN, GÖÇ VE HOLOKOSTUN İNŞASI

Yüksek Lisans

Hazırlayan
Abdulhamit Agah ÖZTEMİZ

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Şevket YAVUZ

Çanakkale – 2019

TAAHHÜTNAME

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum "Hollywood ve Simülasyon: Din ve Tarih Aksında Yahudi Sürgün, Göç ve Holokostun İnşası" adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını, özgünlüğünü ve bir başka mecraya sunulmadığını, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu ve yararlandığım kaynak ve verilerde hiçbir bir çarpıtma yapmadığımı belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

01/11/2019

Abdulhamit Agah
ÖZTEMİZ

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Abdulhamit Agah ÖZTEMİZ'e ait Hollywood ve Simülasyon: Din ve Tarih Aksında Yahudi Sürgün, Göç ve Holokostun İnşası adlı çalışma, jürimiz tarafından Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak oybirliği/oyçokluğu ile kabul edilmiştir.

Üyeler	**İmza**
Prof. Dr. Şevket YAVUZ (Danışman)	
Dr. Öğr. Üyesi Hatice GÜLTEKİN ARSLAN	
Dr. Öğr. Üyesi Fatih OĞUZAY	

Tez No : 10311683
Tez Savunma Tarihi : 01.11.2019

ONAY

Prof. Dr. Şerif KORKMAZ
Enstitü Müdürü
13./11./20.19

ÖZET

HOLLYWOOD ve SİMÜLASYON: DİN VE TARİH AKSINDA YAHUDİ SÜRGÜN, GÖÇ VE HOLOKOSTUN İNŞASI

Çağımızın kültürel yaşamına hâkim olan büyük sermayeli bir kurum olan sinema, modern dönemde izleyiciyle buluşmuş; geçen seneler boyunca çağa ve teknolojiye ayak uydurarak eserler vermeye devam etmiştir. Sinema denildiği zaman akla gelen ilk kavram ise Hollywood olmaktadır. Hollywood Avrupa kökenli sinemayı günümüzde en üst seviyeye ulaştırmış ve filmlerin tüm dünyaya pazarlamasını çok iyi bir şekilde yapmayı başarmıştır. Önceleri panayır eğlencesi olarak başlayan sinema, günümüzde devasa boyutlu bir sektör haline gelmiştir.

Sinemanın ne olduğu tartışmalarını bir kenara bırakırsak; sinema, içinde bulunduğu dönemi tarih, edebiyat ve din gibi kavramları kullanarak beyaz perdeye yansıtmıştır. Özellikle sinemaya hâkim güçler sinemayı eğitici, öğretici, eğlence faaliyeti olmaktan öte propaganda silahına çevirmeyi de başarmışlardır. Hal böyle olunca sinemada Hıristiyan ve Yahudiliğe ait öğelere sıklıkla rastlanılmaktadır.

Sinemanın kitleler üzerindeki etkisi, amacı ve geçirmiş olduğu evreler akademik çevrelerce değerlendirilmekte ve hakkında müstakil çalışmalar yapılmaya devam edilmektedir. Yahudiler de sinema endüstrisinin kitleler üzerindeki etkisini göz önüne alarak, tarih boyunca yaşamış oldukları sürgün, göç ve holokostu kendi bakış açılarıyla sinemaya yansıtmışlardır. Yahudi tarihinde önemli yeri olan sürgün, göç ve holokost temalarının Hollywood yapımı filmlere yansımasını ele alan bu çalışmamızda öncelikle Yahudiliğin tarihine değinilerek, sinemanın postmodern dönem ve simülasyon kuramıyla ilişkisi açıklanmaya çalışılmıştır. Son bölümde ise Yahudi sürgün, göç ve holokostuyla alakalı filmler analiz edilerek Yahudi tarihi açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sinema, Din, Hollywood, Postmodernite, Simülasyon, Yahudi Tarihi, Sürgün, Göç, Holokost

ABSTRACT

THE HOLLYWOOD AND SIMULATION: THE CONSTRUCTION OF THE JEWISH EXILE, MIGRATION AND HOLOCAUST IN THE COURSE OF RELIGION AND HISTORY

Cinema, as having a hegemony on culture of our era and great fund, has been in audience in modern times and as the years passed by, it has developed technically and updated culturally. Hollywood is the first notion evoking when we think of cinema. Hollywood mastered the cinema that is of European origin and has been successful in marketing it, all around world. Cinema once was an instrument of entertainment in fairs, now has became an enormous segment.

Apart from the definition of the cinema, we can say that cinema always reflected the zeitgeist by using literary, religious historical elements of its area. The hegemonic powers used it into an instrument of propaganda, rather than education. That is why the elements of Judaism and Christianity are mentioned lot, at the cinema.

The purpose, evolution and impact of the cinema has always and been evaluated and still studied by the academicians. The Jewish community, regarding the effect of cinema on mass culture, used cinema as an instrument to reflect what they have suffered from, since the old ages; such as exile, migration and the holocaust. In this study, the history of Judaism is specifically mentioned to understand the notions such as exile, migration and the holocaust; as I examined how these notions reflected by the cinema. First the relationship between the cinema and theories of postmodern era and simulation examined, and the movies of Jewish exile, migration and holocaust are evaluated in terms of history of religions.

<u>Keywords:</u> Cinema, Religion, Hollywood, Postmodernity, Simulation, Jewish History, Exile, Migration, Holocaust

ÖNSÖZ

Sinema her ne kadar Fransa'da doğmuş olsa da gelişimini Amerika sinemasına borçludur. Hollywood ise başlangıçta sadece sinemaya olan ilgiyi farklı mecralara taşımış ve günümüzde ulaşmadığı ülke ve yer kalmamıştır. Hollywood yapımlarına bakıldığında harcanan para ve prodüksiyonun büyüklüğü bu ilgi ve alakanın ne denli olduğunu göstermektedir. İnsanların ilgisini kendisine çekmiş olan Hollywood bu karşılığı kendi bakış açısıyla değerlendirmiş, bu anlamda sinemanın lokomotifi rolünü üstlenmiştir. Sinemanın ne olduğu ve toplumların bundan ne denli etkilendiği ise akademik çevrelerce de araştırılan bir konu haline gelmiştir.

Sinemada sayıca üstünlüğü Hıristiyan dünyası elinde bulundurmakla birlikte, sinemanın Yahudilik ve Yahudiliğe ait kavramları sıklıkla kullandığı da bir gerçektir. Sürgün ve göçlerle dolu Yahudi tarihine, II. Dünya savaşında Nazilerin Yahudileri katletmeleriyle Holokost kavramı eklenmiştir. Hollywood filmlerinin özellikle Yahudi unsurlarına bakışını ve ele alışını konu edinen bu çalışmada bu durumun sinemaya ve topluma yansıması izlenilen filmlerle ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Sinema teknik anlamda gelişmiş olsa da asıl yenilik insanlığın geçirdiği dönemlerde ve insanlığın kendisinde olmuştur. Bu bağlamda modernite, post-modernite ve simülasyon kavramlarını anlamak insanlığın içinden geçtiği bu dönemleri ve sinemayı anlamlandırmayı kolaylaştıracaktır. Biz bu çalışmamızda birinci bölümde Yahudi tarihinden, sürgün ve göçlerinden ve son olarak Holokost kavramından bahsettik. İkinci bölümde sinemayı, postmodernite ve simülasyon kavramlarıyla ilişkilendirdik. Sonuç bölümüne geldiğimizde ise Hollywood yapımı sürgün, göç ve holokost temalı filmlerin Yahudi tarihi bağlamında analizlerini yapmaya çalıştık.

Tez çalışmamın planlanmasında, araştırılmasında ve yürütülmesinde ilgi ve desteğini esirgemeyen, bilgi ve tecrübelerinden faydalandığım, çalışmamı akademik temellerle şekillendiren Değerli Hocam Prof.Dr. Şevket YAVUZ'a, hayatımın her evresinde desteklerini hissettiğim anne babama ve her daim yanımda olup bana yardımcı olan eşim Betül SEZER ÖZTEMİZ'e minnet ve şükranlarımı sunuyorum.

İÇİNDEKİLER

İKİNCİ BÖLÜM

POST/MODERN DURUM, SİNEMA, İMAJLAR VE İNŞALAR

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOLLYWOOD FİLMLERİNDE YAHUDİ GÖÇ, SÜRGÜN VE HOLOKOST'UN YENİDEN İNŞASI

KISALTMALAR

a.g.e.	**: Adı geçen eser**
a.g.m.	**: Adı geçen makale**
c.	**: Cilt**
Ed.	**: Editör**
S.	**: Sayı**
s.	**: Sayfa**
m.	**: Madde**
hz.	**: Hazreti**
A.s.	**: Aleyhisselam**
N.	**: Numara**
Vb.	**: Ve benzeri**
Dia	**: Diyanet İslam Ansiklopedisi**

HARİTALAR LİSTESİ

RESİMLER LİSTESİ

GİRİŞ

1.Konu: Amacı, Hedefi ve Önemi

Sinemanın ortaya çıkışı ile dinin ve dini faktörlerin filmlere konu olması arasında uzun bir zaman dilimi yoktur. İlk yıllardan itibaren konusunu kutsal kitaplardan alınan birçok film çekilmiştir. Sinemanın etki alanı göz önüne bulundurulduğunda, toplumları ve kitleleri gerçek ve düşsel arasındaki boşluğa sürüklemek sinema için zor olamayan bir durum haline gelmiştir.

Bu çalışmanın konusu sinemanın modern ve post-modern dönemler içinde geçirdiği değişimleri ve Yahudi tarihinde önemli yeri olan sürgün, göç ve holokost temalarının Hollywood filmlerine nasıl yansıdığını ortaya koymaktır.

Bu hususlar dikkate alındığında cevaplanması hedeflenen sorular şunlardır: Yahudi tarihinde sürgün, göç ve holokot kavramlarının yeri ve önemi nedir? Sinemanın geçirmiş olduğu dönemlerin sinema ve seyirci üzerindeki etkisi nelerdir? Sinema, gerçek ve simülasyon arasındaki bağ nasıldır? Yahudi sürgün, göç ve holokostunun Hollywood'da karşılığı nedir?

Sinemanın teknik özelliklerini anlamak sinemanın ne olduğu ve neye hizmet ettiği sorularına cevap veremez. Bunun için tüm bu soru ve faktörler göz önünde bulundurulduğunda sinemayı anlamak öncellikle içinde bulunduğu ve daha önce geçirdiği dönemleri anlamaktan geçmektedir.

2.Kılavuz: Metodoloji

Bilim dallarının ortak şekilde kullanmak üzere olan metotlarının yanında kendi bilim dalına has kullandıkları metotlar da vardır. Bilimsel bir araştırma için önemli aşamalardan biri araştırmanın yönteminin belirlenmesidir. Kullanılan metotların doğru bir şekilde tespit edilmesi araştırmanın amacına uygun olmasını sağlamaktadır.

Dinler tarihi alanında yapılan bir araştırma pek çok farklı metottan faydalanmayı gerektirmektedir. Yahudi tarihi ve sinema konuları ele alınırken geçmişle bağlantısı için tarihsel metot kullanılmıştır. Bu doğrultuda tarihi incelemeler yapılırken zaman zaman klasik metottan da faydalanılmıştır.

Dinler tarihi konularının incelemesinde anlama ve doğru bir şekilde analiz etme oldukça önemlidir. Bu aşamada verileri yorumlamada hermenotik metot kullanılmaktadır. Bu yöntemlerin yanı sıra bilimsel tezlerin tamamı için geçerli olan objektiflik asıl hedeflerimizden olmaktadır. Bu araştırmada ele alınan konuların birbiriyle bağlantısı sebebiyle birden çok metoda yer verilmektedir. Bu yaklaşım da araştırmanın incelemelerini zenginleştirmektedir.

3.Kapsam ve Sınırlılıklar

Yahudi tarihinde önemli yeri olan sürgün, göç ve holokostla alakalı yüzlerce film ve belgesel çekilmiştir. Araştırmamız Hollywood menşeli filmler üzerinde sınırlandırılmıştır. Bu filmler içerisinde sinema tarihinde en çok ses getiren ve seyircide karşılığı olan filmler seçilmiştir.

Araştırmamız üç bölümden oluşmaktadır:

Birinci bölümde; filmlere konu edinen Yahudi sürgün, göç ve holokostun tarihteki yeri ve önemi üzerinde durulmuştur. Bu kavramlar tezimizdeki değerlendirmelere kaynak oluşturacak tarihi bilgilerin geçerliliği ve doğruluğunun belirlenmesi için önemlidir. Bu çerçevede Yahudi merkezli olarak bu hususların Yahudi benliğinde oluşturduğu karşılık sorgulanmaktadır. Bu bağlamda tezimizin birinci bölümünde Hollywood sinemasının sürgün, göç ve holokostu inşa ettiği temel ölçütler belirlenmektedir.

İkinci bölümde; sinemanın geçirdiği dönemler göz önünde bulundurularak toplum nezdinde karşılığı sorgulanmıştır. Modern ve Post-modern dönem içerisinde sinemanın geçirdiği değişiklerden bahsedilmiş ve sinema nedir, ne yapmak istemektedir sorularına simülasyon kuramıyla ortaya atılan gerçeklik ve düşsel bağlantı ile cevap aranmıştır. Bu hususlara verilen cevaplar üçüncü bölümde incelediğimiz filmlere de cevap niteliğindedir.

Üçüncü bölümde; bir ulusun tarihinde önemli yeri olan kavramların izlediğimiz filmlere nasıl yansıdığı araştırılmaktadır. Bu açıdan incelemesi yapılan altı film ilk iki bölümde ele alınan kavramlar bağlamında çözümlenmeye çalışılarak, Hollywood sinemasında bu kavramların inşası üzerinde durulmaktadır.

4.Araştırmanın Varsayımları

1- Hollywood sineması tasarladığı dünyayı gerçekmiş gibi inşa etmektedir.

2- Filmlerin arka planlarında sunduğu metinlerle izleyiciyi kontrol etmektedir.
3- Hollywood sermaye olarak kimin elinden faydalanıyorsa, yönlendirildiği kimselere dolaylı ve doğrudan hizmet etmektedir.
4- Hıristiyan ve Yahudi kültürüne ait kavramların sinemada karşılığı oldukça fazladır.
5- Hollywood seyircinin gerçeklik algısında oynama yaparak simülasyon evrenine hapsetmekte ve hakikatten uzaklaşmasına neden olmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

GÖÇ, SÜRGÜN VE HOLOKOST EKSENİNDE YAHUDİ TARİHİ PANORAMASI

1.1.Süje: Tarihi Aktör Olarak Yahudiler

Din, insanlığın en önemli ortak noktalarından biridir. Her inanç, kültür ve coğrafyada farklı algılanan bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Din kavramının bu özelliği tanımlarına, sözcük anlamlarına ve kullanımlarına yansımıştır. Din olgusunun tanımında, kültürün etkisi, inançlar ve tanımlayıcıların çıkarları ele alınmış ve bu nedenlere dayanarak din tanımı yapılmıştır. Din kavramının tanımlarındaki farklılıklar, tanımlayıcıların kendi çıkarları ve kültür yönlerini vurgulamasından kaynaklanmaktadır.[1]

Dilimize Arapçadan geldiği belirtilen din kavramının kökeni tam olarak belli değildir. Eski Türklerde, özellikle de Oğuzlarda din kavramını belirtmek için "den, din, ten, tin, tın" şeklinde "din" kelimesi kullanılmıştır.[2] İslam'dan önce Türkler din anlamında Sanskritçe "dharma"dan geçtiği kabul edilen "drm" ya da "dharm" kelimeleri ile Soğdca kökenli olduğu bilinen "nom" kelimelerini kullanmıştır. Fakat özellikle "den" kelimesini daha yaygın olarak kullanmışlardır. Günümüzde kullandığımız ve Arapçada kaynağı tartışmalı olan "din" kelimesini, Türklerin hiç yadırgamadan benimsediklerini de göz önünde bulundurulsa, bu kelimenin Asya Kültüründen geldiğini söylenebilir.[3]

İslam Kültüründe de, Kur'an-ı Kerim kaynaklı "din" kelimesi kullanılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'de türevleriyle birlikte 95 ayette geçen "din" kelimesi, kullanıldığı yerlerde farklı anlamlar ifade etmektedir. Bunun sebebi, kelimenin Arapçada farklı anlamlarda kullanılmasıdır. Bu durum Kur'an'a da yansımıştır. İslam'dan önce Araplarda "din" kelimesi genel olarak hüküm, ceza, hesap, mükâfat, ibadet, itaat, teslimiyet, hizmet, üstün gelme, zelil kılma, adet, yol, millet gibi anlamlarda kullanılmıştır. Bu farklı anlamları itibariyle "din" kavramı, İslam Kültüründe farklı yorumlanmıştır. Kur'an, gerçek din'in İslam olduğunu vurgulamıştır. Yine Kur'an, bütün peygamberlerin aynı dini tebliğ ettiklerini belirtmiştir. Böylece Kur'an, diğer inanç ve kültürlerdeki hususları İslam'ın genel

---

[1] Abdurrahman Küçük ve Günay Tümer, *Dinler Tarihi*, Berikan Yayınları, Ankara 1993. s.1.
[2] Ayşe Kartopu, Dinler Tarihinde Dinin Tarifiyle İlgili Farklı Görüşler, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana 2009, s. 7.
[3] Abdurrahman Küçük ve Günay Tümer, a.g.e., ss. 4-5.

ilkeleri çerçevesinde değerlendirerek ya onaylamış, ya düzeltmiş, ya da reddetmiştir. Kur'an'ın bu üslubu "din" kelimesini genel çerçevede "örf ve adet" anlamında kullandığını göstermektedir.[4]

Batı dillerinde, "din" kavramının karşılığı olarak Latince bağlanmak anlamındaki "releger" ya da "religare" kökünden türeyen "religion" kelimesi kullanılmaktadır. Bu manası itibariyle Batı dillerinde "din"in itaat anlamı ön plana çıkmaktadır. Yahudiler "din" kavramını ifade etmek için genellikle İbranice Allah'a ibadet manasına gelen "abodath elohim" tabiri kullanmaktadırlar. "Din" kelimesi Hinduizm'de Sanskritçe "dharma", Budizm'de ise Pali dilinde "dhamma" olarak kullanılır. Din, kanun, doğruluk, mahiyet gibi anlamlara gelen "dharma" ve "dhamma" kelimeleri iki inanç coğrafyasında da bazen aynı bazen de farklı anlamlarda kullanılmaktadır. Çin kültüründe ise "din" kelimesine karşılık olarak genellikle "chung chiao" (cong ciav) kullanılır. Bu kelime yol ve usul gibi anlamlara gelmektedir.[5]

Yukarıda bahsedildiği gibi her kültürün ve inanç coğrafyasının din kavramını karşılayan bir kelimesi bulanmaktadır. Bu kelimeler bazen aynı bazen de farklı anlamlar içerseler de bazı ortak noktaları bulunmaktadır. Bu kelimelerin en önemli ortak noktası insanların hayatlarını şekillendiren, davranışlarına yansıyan, onların bir şekilde tecrübe ettikleri maddi âlem dışındaki fenomenleri ifade etmesidir.[6] Her kültür "din" kavramını kastederek kullandığı kelimeyle kendi inanç şeklini, kendi kutsallarını ve onun tecrübesini ifade etmektedir. Bu durumda da "din" kelimesi, farklı kültürlerde başka anlamları, başka inanç şekillerini karşılamaktadır. Dinler tarihi açısından ise dini tanımı şöyle yapılmaktadır; "bir cemaatin sahip olduğu, kutsal kitap, peygamber veya kurucu, Tanrı kavramını da genellikle içinde bulunduran inanç sistemi ve bu sisteme bağlı olarak yaptığı ibadet, yerine getirmeye çalıştığı ahlaki kurallar bütünüdür."[7]

Yahudilik Monoteist dinlerin en eskisidir ve yayılım açısından evrensel boyutlara ulaşsa da, kendi bünyesinde milli unsurları da barındırmaktadır. Dini bütünlük açısından pratikte karşılığının daha fazla olması, inanç bağlamında bir hayat tarzı ve dini kimliği

---

[4] Abdurrahman Küçük , *"Kur'an'da Din Ve Din Anlayışı"*, Dinler Tarihi Araştırmaları II, Konya-Türkiye (20-21 Kasım1998) , Ankara 2000, ss. 3-5.
[5] Günay Tümer, "Din(Genel Olarak Din)", Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt, 9, ss.312-313.
[6] Ayşe Kartopu, a.g.e., s. 69.
[7] Abdurrahman Küçük ve Günay Tümer, a.g.e., ss. 6-7.

ifade etmektedir. Etnik Kökenleri itibariyle ilk İbrani atası kabul edilen Hz. İbrahim'e, daha sonra gelen iki İbrani atası Hz. İshak ve Hz. Yakup'a dayandırılmaktadır.[8]

Geçmişi birkaç bin yıl geriye giden Yahudiliğin en önemli özelliklerinden biri tanrıyla yaptıkları "ahde" kutsal kitaplarında yer ayırmalarıdır. Bundan dolayı Yahudilik "ahit" dini olarak bilinmektedir. İsrailoğullarının başlarına gelen tüm sıkıntı ve musibetler tanrıya verdikleri sözleri yerine getirmemeleri yüzünden olduğu da Yahudi kutsal kitabında belirtilmektedir.[9]

Tora'da verilen soyağacı bağlamında Tufan'dan sonraki nesil, Hz. Nuh'un oğulları Ham, Şem ve Yafet'in soyuna dayanmaktadır. Tufan öncesinde Ham, Şem ve Yafet'in baba olduğuna dair bir bilgi bulunmamaktadır. Bu soy haritasına göre Türkler Yafet'in, Araplar ve Yahudiler ise Şem'in soyundan gelmektedirler. En büyük kardeş olmasına rağmen Ham, babası Hz. Nuh'u sarhoş olduğu sırada çıplak olarak görmüş ve bunu diğer kardeşlerine anlattığı için Ham'ın oğlu Kenan cezalandırılmış, Şem ve Yafet soyundan gelenlere hizmet edecek olanların Kenan'ın soyundan gelmesi şeklinde Hz. Nuh tarafından lanetlenmiştir. RaMBam[10] gibi bazı hahamlar bu konuyla ilgili olarak neden Ham'ın değil de oğlu Kenan'ın lanetlendiğini şu şekilde açıklamaktadırlar: Tufan boyunca Hem Hz. Nuh hem de çocukları eşleriyle ilişkiye girmemişlerdir. Tüm bunları göz önünde bulundurursak Kenan ve diğer çocuklar Tufandan sonra doğmuştur. Ham gemiye alınacak kadar temiz olduğu için onun lanetlenmesi bir çelişki doğuracağından bu konuda herhangi bir hatası olmamasına rağmen oğlu Kenan lanetlenmiştir.[11]

Yahudilikte din ile millet kavramları arasında fark yoktur. Birkaç istisna dışında misyonerlik faaliyetleri yürütülmemiş, tek bir ortak ataya bağlı bir inanç olarak süreklilik göstermiştir. Genel anlamda atalarından miras kalan geleneksel inanç, Hz. Musa ile birlikte tam anlamıyla sistemleşerek dine dönüşmüştür. Mısır Hükümdarı Firavun, Hz. Yakup'un oğlu olan Hz. Yusuf'un Mısır'ın yöneticisi olmasından sonra buraya göç eden İsrailoğullarının, Mısır'ın verimli ve iyi bölgelerine yerleşmelerine izin vermiştir. Firavunun ölümünden sonra tahta oturan yeni Firavun'un, selefinin kararlarını yok saymasıyla birlikte İsrailoğulları kabilesi için uzun sürecek bir kölelik dönemi başlamıştır. Hz. Yusuf'tan 179 sene sonra doğan Hz. Musa kabileyi bu zor şartlardan kurtararak onlara

---

[8] Salime Leyla Gürkan, *Ana Hatlarıyla Yahudilik*, İsam Yayınları, İstanbul 2017, s.15.
[9] Abdurrahman Küçük ve Günay Tümer, a.g.e., s. 176.
[10] Rabbi Moşe Ben Maimon (XII- XIII. yüzyıl) arasında yaşamıştır; Bkz. Geoffrey W. Dennis, The Encyclopedia of Jewish Myt, Magic and Mysticism, Llewellyn, s. 269.
[11] Tora, I. Kitap Bereşit: 9/8-18, (Çev. Moşe Farsi), Gözlem Yayınları, İstanbul 2010, ss. 55-57.

yol göstermiş ve onları Mısır'dan çıkarmıştır. Sina Dağı'nda Tanrı ile konuşan Hz. Musa "On Emir'i" alarak bunu İsrailoğullarına anlatmış ve Tanrı'nın bu kurallara uyulmasını emrettiğini söyleyerek onlardan söz almıştır. İsrailoğulları tanrıya verdikleri sözü unutmuş ve altın buzağı yapıp tapmaya başlamışlardır. Tanrı'nın emirlerinin yazılı olduğu levhalar ile dağdan inen Hz. Musa bunu gördüğünde levhaları parçalamıştır. Bu olay üzerine kabile içinde bir bölünme yaşanmış ve altın buzağıya tapan 3000 kişi öldürülmüştür. Sonrasında Hz. Musa, tekrar Sina Dağı'na çıkarak "On Emir'i" yeniden almıştır.[12] Ancak vaat edilen topraklar olarak nitelendirilen günümüzde İsrail devletinin kurulduğu bölgeye ulaşmaları Hz. Musa'nın ölümünden sonra onun Halefi olan Hz. Yuşa'nın önderliği zamanında olmuştur. Her kavim ya da kabile kendi bölgesine yerleşmiş ancak bu kabileler tek çatı altında toplanamamıştır. Kabilelerin birleşmesi ise İsrail'in ilk kralı Saul devrinde başlamış ve Hz. Davut döneminde tamamlanmıştır.[13]

Hz. Davut'un ölümünden sonra tahta geçen Hz. Süleyman, ilk iş olarak kendisine muhalefet edebilecekleri ortadan kaldırmış ve Mısırla ittifak kurmak adına firavunun kızıyla evlenmiştir.[14] Yahudilikte dışarıdan evliliğin hoş görülmediği bilinmekle birlikte Hz. Süleyman'a ait bir haremin olması da yine yasaya ters düşmektedir.[15] Yasaya ters düşen davranışlardan birisi de Hz. Musa devrinde meydana gelmiş olan altın buzağı olayının tekrar edilmiş olmasıdır. Hz. Süleyman'ın ölümünden sonra krallık önce ikiye bölünmüş, Babilliler Yahuda krallığını yıkmış ve burada yaşayan halk sürgüne gönderilmiştir.[16]

Talmudik[17] yaklaşımda bu sürgüne gönderilmenin bir ceza olduğu belirtilmektedir. Çünkü Hz. Süleyman saltanatı boyunca yasaya uygun davranmayarak çok fazla eş almış ve

---

[12] Tora'nın ikinci kitabı olan Şemot'tan itibaren Yahudilerin çölde geçirdikleri olaylar anlatılmaktatır. Şemot; 31/17- 34/5, Tora, Moşe Farsi, İstanbul 2017, ss. 415- 449.

[13] Wasserman James, *The Temple of Solomon From Ancient Israel to Secret Societies*, Vermont, 2011, s. 107.

[14] Paul Lawrence, *Kutsal Kitap Tarihi Atlası*, (Çev. Fatih Bilger), Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2008, s.72.

[15] *Kutsal Kitap Yeni Dünya Çevirisi*, İngilizce New World Translation Of The Holy Scriptures'in Gözden Geçirilmiş 1984 baskısından, Yayımlayan Whatctower Bible and Tract Society Of New York 2008, 1. Krallar 11: 1-8, ss. 469-470.

[16] Yahudiler ilk olarak M.Ö. 733-701 yılları arasında Asurlular tarafından sürgün edilmişlerdir. Yukarıda bahsedilen sürgün tapınağın yıkıldığı son sürgündür. Bkz. Minna Rozen, *"People of the Book, People of the Sea: Mirror Images of the Soul"*, Homelands and Diasporas Greeks, Jews and Their Migrations, ed. Minna Rozen, New York 2008, ss. 51-52.

[17] Talmud: Yahudilerin uyması gereken dini ve sosyal kuralların bir araya getirilmesiyle oluşan derleme kitaba verilen isimdir. Bkz. Geoffrey W. Dennis, a.g.e., ss. 411-412.

Yahudi olmayan kadınlarla evlenmiştir. Ayrıca halkın çarpık yaşam tarzı da bu cezanın bir diğer nedeni olarak gösterilmektedir.[18]

1.2.Saha/n: Coğrafi Panorama

Yahudiler, tarihleri boyunca dönem dönem sürgün ve göçe maruz kalarak yeryüzünün farklı bölgelerine dağılmış ve kültürel değişiklikler geçirmişlerdir. Diaspora olarak bildiğimiz dönemde sürgüne gönderilen Yahudilerin, sürgüne gönderildikleri bölgelerin dilinin ve kültürel özelliklerinin Yahudi öğeleriyle harmanlanması sonucunda ortaya çıkan, Talmud ve Mişna'nın yorumlanması sonucu mezhepsel farklılıklar da ortaya çıkmıştır. Temel olarak bu mezhepler Rabbinik, Karai ve Samiri mezhepleri olarak üçe ayrılmışlardır.[19]

Bu mezhepler temelde aynı kaynaklara dayanıyor gibi görünse de bu kaynakların yorumlanışındaki faklılıklar zaman zaman büyük çatışmalara yol açmıştır. Cemaatler yaşadıkları bölgelere göre faklı dil ve gelenekleri benimsemişler ve bu farklılıklar dini ve toplumsal yaşayışa yansımıştır. İbadet açısından tefilin giyen, sinagogda Tora okuyan ve Şabat kutlayan Yahudiler zaman içinde oluşup farklılaşan kültürleri ve telaffuz şekilleriyle birbirlerinden ayrılmıştır. Örnek olarak; kullandıkları sidurlarda[20] kelimeler aynı olmasına rağmen telaffuzları farklıdır. Aşkenaz telaffuzunda Şebes olan Şabat kelimesi de yine bu telaffuz faklılığına örnek gösterilebilir.[21]

Roma İmparatorluğu döneminde, Yunanistan ve Bulgaristan gibi Balkan topraklarıyla Anadolu coğrafyasında yaşayan Yahudiler, Romaniot Yahudi cemaatleri olarak isimlendirilmişlerdir. Romaniotlar Osmanlı coğrafyasının yerli Yahudileridir. Bunlar; Ankara, Edirne, Bursa, Selanik, İstanbul gibi Bizans'ın ve Osmanlı'nın önemli ticaret ve üretim merkezlerinde yaşamaktaydılar.[22] Grekçe konuşan bu cemaat, Osmanlı Devleti döneminde Avrupa'dan göç eden Seferad gruplarıyla birlikte azınlık durumuna düşmüştür.[23]

---

[18] Paul Lawrence, a.g.e., s. 76.
[19] Yavuz Ercan, *"Türkiye'de XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerin Hukuki, İçtimai ve İktisadi Durumu"*, Belleten C. XLVII, S. 188, 1983, s.1130.
[20] Yahudilerin dua kitabıdır.
[21] Edna Amir Coffin-Shmuel Bolozky, *A Reference Grammar of Modern Hebrew*, Cambridge, 2005, ss. 31-32.
[22] Avram Galanti, *Türkler ve Yahudiler*, Gözlem Yayıncılık, 1995, ss. 16-21
[23] Joel A. Zack, *Türkiyenin Tarihi Sinagogları*, Gözlem Yayıncılık, İstanbul 2009, s. 26.

Doğu Avrupa Yahudileri olan Aşkenaz/Eşkenazlar Polonya ve Macaristan gibi Avrupa'nın doğusunda yer alan bölgelerde yaşamakta ve Yidiş adıyla bilinen Almancaya benzeyen bir dil konuşmaktaydılar. Almanca ile benzerlik göstermesi Aşkenazların daha çok Kutsal Roma-Cermen İmparatorluğu bölgelerinde yaşamış oldukları şeklinde bir iddiayı destekleyecek niteliktedir. Yidiş dili dışında Lehçe veya Almanca konuşan bu grup en geleneksel Yahudi toplulukları arasında gösterilebilir.[24]

Avrupa ve Akdeniz bölgelerinde yaşayan Yahudiler ise Seferad/Sefardi adıyla bilinmektedir. Bunlar Ladino ve Judeo İspanyol olarak bilinen İspanyolcaya benzeyen bir dil konuşmaktaydılar. Seferadlar ilk olarak 1492'de meydana gelen Reconquista hareketinden [25] sonra Osmanlı topraklarına gelmişlerdir. Sefaradlar dönem dönem Osmanlı topraklarına göç etmeye devam etmişlerdir. Göç hareketleri XVIII. yüzyılda Avrupa'da meydana gelen değişimler dolayısıyla kesintiye uğramış ve Osmanlı topraklarına yerleşmek için gelen Yahudilerin sayısı gittikçe azalmıştır. Bunun dışında kalan İtalya, Portekiz, Libya ve Fas Yahudileri yine Sefarad olarak adlandırılmışlardır.[26]

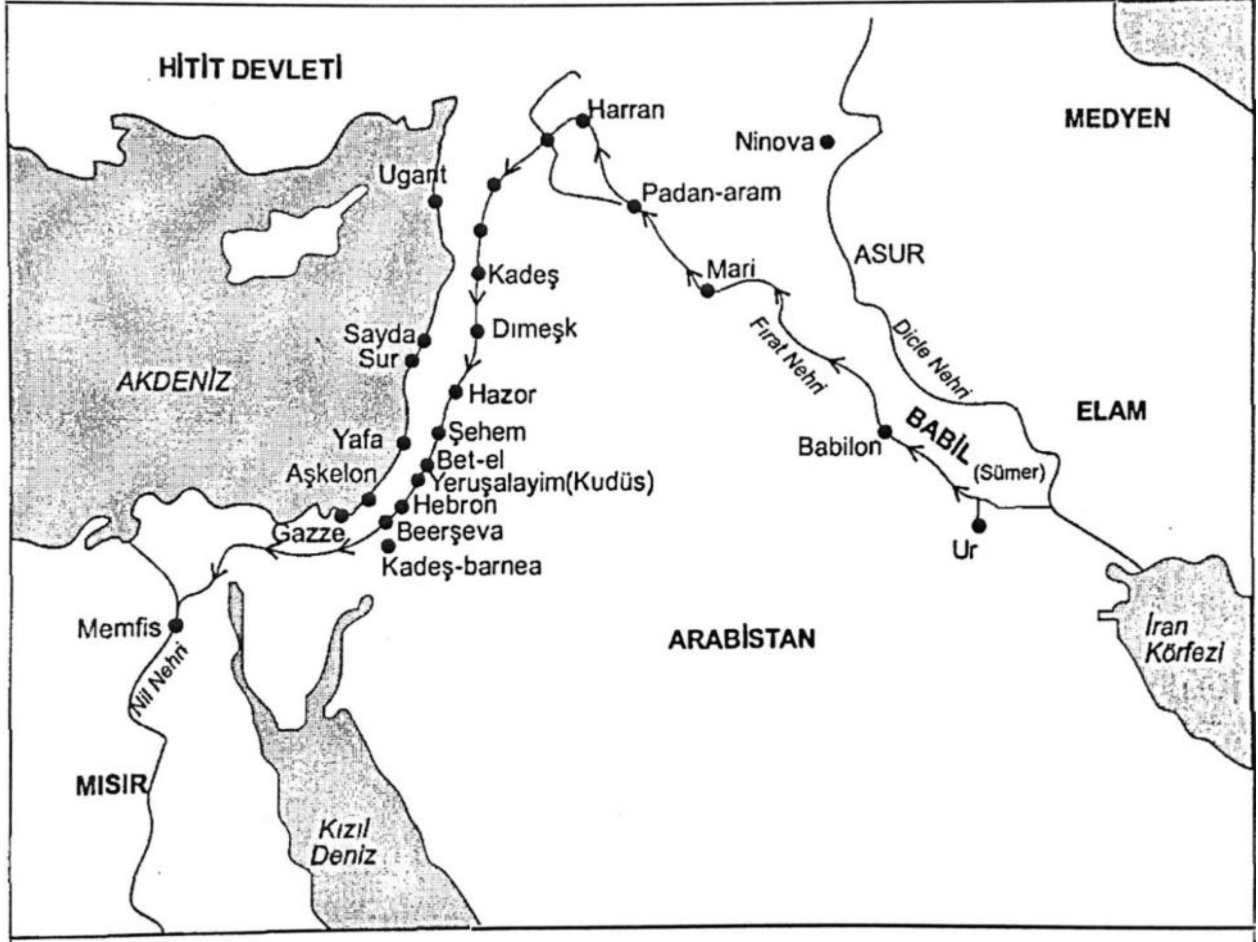
[24] Yusuf Besalel, *Yahudilik Ansiklopedisi, C.1*, İstanbul 2001, ss. 81-83.

[25] Yeniden fethetme anlamına gelmektedir. Kastilya Kraliçesi İsabella ve Aragon Kralı Fernando'nun evlenmesi üzerine İspanya topraklarının birleşmesi ve ülkede yaşayan Müslüman ve Yahudilerin kovularak İspanya'nın Katolik Hıristiyanların yaşadığı bir ülkeye dönüştürülmesi hareketidir.

[26] Metin Delevi, *" Aşkenaz- Seferad İlişkileri, Farklılıklar"*, Şalom- Haftalık Siyasi ve Kültürel Gazete, 27.02. 2013.

1.3.Süre/ç: Tarihi Kronolojik Çerçeve

1.3.1.İbraniler veya "Göç" ile Tarih Sahnesine Çıkmak

Harita 1.1.İbrahim'in Ur'dan Çıkışı

(Kaynak: Salime Leyla Gürkan, Yahudilik, İsam Yayınları, İstanbul 2012, s.295)

M.Ö. 1750-2000'li yıllar Hz. İbrahim'in Filistin'e ilk ayak bastığı tarihler olarak bilinmektedir.[27] Tevrat'a göre İbrahim peygamber Yahudi dininin kurucusu ve Kuzey Sami kavimlerinin atası kabul edilmektedir.[28] Zorunlu olarak gerçekleşen bu göç Irak'ın güneyindeki Ur'dan başlayarak, Hz. İbrahim'in önderliğinde küçük bir kafile ile gerçekleşmiş, bu kafile ise "İbraniler'' olarak isimlendirilmiştir. İbraniler bölgeye ilk geldikleri sıralarda tam olarak bir Yahudi inancına sahip oldukları söylenemez. Grubun ilk yerleştiği bölge Nablus bölgesi olmuştur. Orada yerli olarak yaşamlarını sürdüren Kenaniler için bu grup, sayılarının az olması ve onlarla aynı soya sahip olmaları nedeni ile

[27] Paul Johnson, *Yahudi Tarihi*, (Çev. Filiz Orman), Pozitif Yayınları, 2000, .s.20.
[28] Başlangıç, 17/4-7.

bir tedirginlik oluşturmamıştır. İbranilerin kendilerine ata olarak kabul ettikleri Hz. İbrahim, O'nun oğlu olan İshak Peygamber ve O'nun da oğlu olan Yakup Peygamber Kenan şehrinde göçebe bir hayatı benimsemişledir. Bu grup kuraklığın baş gösterdiği zamanlarda güney taraftaki Nil deltasına kadar inerek, mevsimler değişip Kenan topraklarının nemlenmesi ile birlikte yeniden kendi bölgelerine dönmüşlerdir. İbrahim Peygamber zamanla ailesi ile beraber Hebron bölgesine yerleşmiştir. İbrahim Peygamberin vefatının ardından oğlu İshak Peygamber bu topluluğun önderi olmuştur. O'nun ardından ise liderliği, 12 oğul sahibi olacak olan Yakup Peygambere devralmış ve bu zamandan sonra Yakup Peygambere İsrail adı verilerek ve bu kavim artık İsrailoğulları olarak anılmıştır.[29]

İsrailoğullarının Filistin bölgesine yönelmelerini sağlayan ise Musa Peygamberin yardımcılarından olan ünlü komutan Yeşu[30] olmuştur. Bununla birlikte İsrailoğullarının Filistin'e girmeleri kolay olmamış, tanınma sürecinde Filistin halkı ile uzun dönemler mücadele etmek zorunda kalmışlardır. Süreç boyunca bazı İsrail kabilelerinin kendi içlerinde de birtakım çekişmeler olmuştur. Bunun sonucunda İsrail kabilelerinin tümü Hz. Davut'u kral ilan ederek Filistin'de uzun zamandan beri istedikleri bir Yahudi devletini kurmayı başarmışlardır.[31] Hz. Davut krallığı döneminde Kudüs'ü alarak bu bölgeyi krallığının ilk başşehri yapmıştır. Hz. Davut uzun zaman boyunca süren krallığının ardından ölümünden evvel oğullarının içinden Hz. Süleyman'ı kral olarak seçerek onu tahtına çıkarmıştır.[32] Hz. Süleyman da kendi dönemi içerisinde Krallığın gerek iktisadi ve gerek siyasi noktada oldukça ileri seviyeye gelmesini, güçlü bir devlet konumuna yükselmesini sağlamıştır. Kudüs bölgesi İbraniler için kutsal bir şehir haline gelmiş, bununla birlikte burada ilk Yahudi mabedi olan Hz. Süleyman mabedi olarak isimlendirilecek olan mabet Hz. Süleyman tarafından yaptırılmıştır. Hz. Süleyman'ın M.Ö. 930 yılında vefatının ardından hüküm süren Yahudi krallığı da böylece dağılmıştır. Kısaca kurulmuş olan ilk İsrail ülkesinin yetmiş sene kadar hüküm sürmüş olduğu söylenebilir. Söz konusu bu ilk Yahudi krallığının yıkılmasının ardından iki ayrı Yahudi Krallığı ortaya

[29] Salime Leyla Gürkan, Yahudilik, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt:43, ss.187-197.
[30] Yeşu/ Yuşa: Hz. Musa, ölmeden önce İsrailoğullarının başına lider olarak bıraktığı kişi olup İslam geleneğinde Yuşa Nun olarak geçmektedir. İsrailoğuları'nın kutsal topraklara göçünde Yuşa Onlara hem liderlik hem de peygamberlik yapmıştır. Bkz. Ahmet Çelebi, Mukayeseli Dinler Tarihi Açısından Yahudilik, İstanbul 1978, s. 51.
[31] Ömer Faruk Harman, Davud, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt:9, ss.22-23.
[32] Ahd-i Atîk'e göre Hz. Davud, 30 yaşında kral olmuş ve kırk yıl (kısım kısım Hebron ve Kudüs'te geçirmiştir) saltanatta kaldıktan sonra 71 yaşında vefat etmiş ve Kudüs bölgesinde defnedilmiştir. Bkz. Ömer Faruk Harman, Davud, a.g.e., ss.22-24.

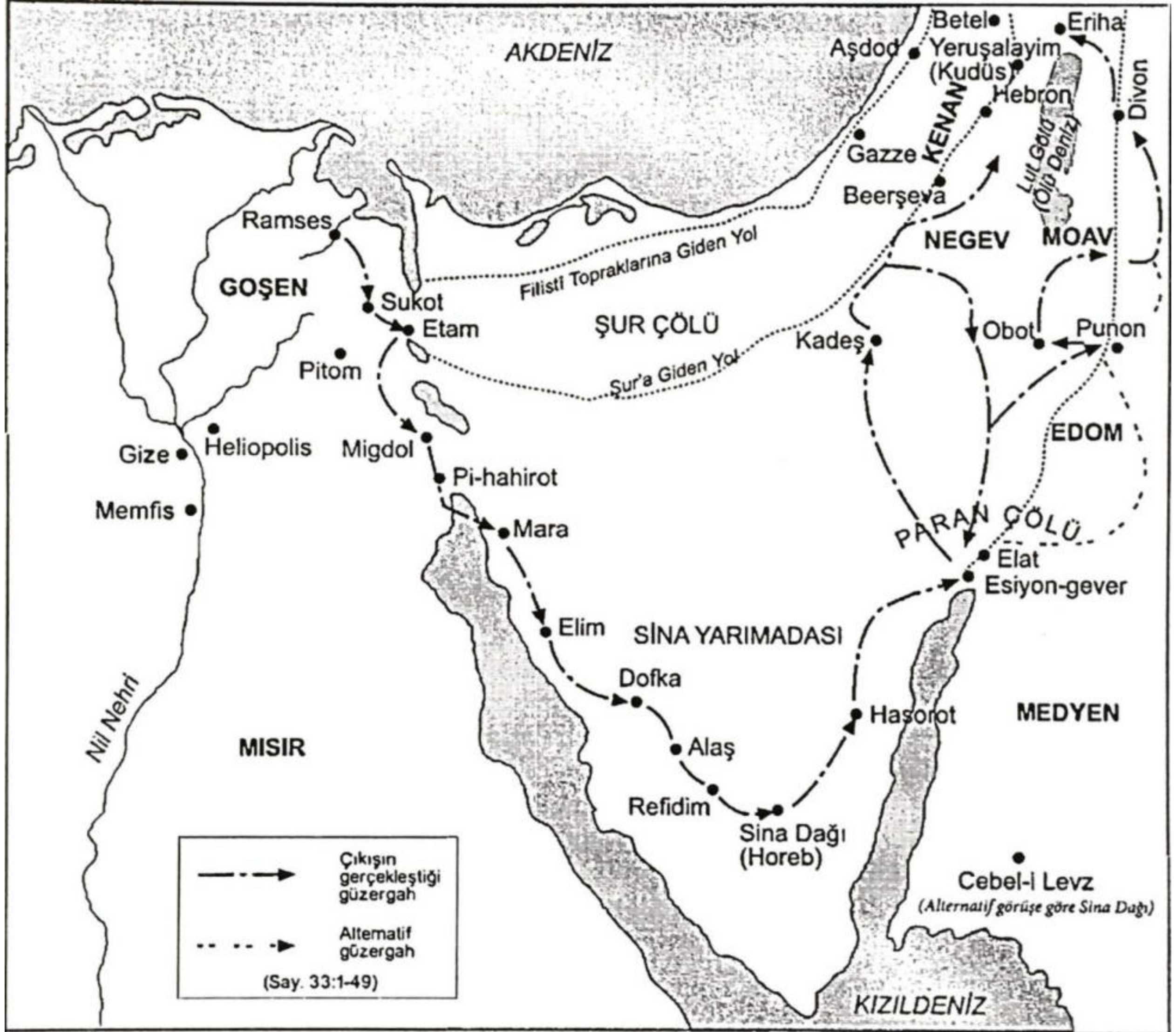
çıkmıştır. Bu krallıklardan biri Filistin'in kuzeyinde yer alan 12 İsrail kabilesinden 10 tanesini içine alan ve başşehri Samaria olarak anılan İsrailiye Krallığı, bir diğeri krallık ise güney civarında, Yahuda ile Bünyamin kabilelerini de kapsayan ve başşehri Kudüs olan Judaea -Yahuda Krallığıdır. Bu krallığın başında ise Hz. Davut'un neslinden gelen birisi bulunmaktaydı. [33]

İsrailiye Krallığı yaklaşık olarak iki asır boyunca hüküm sürmekle birlikte Yahuda Krallığı yaklaşık üç buçuk asır hüküm sürmüştür. İsrailiye Krallığı M.Ö. 722 yılında Asurlular tarafından çeşitli saldırılara uğramıştır. Asurlular bütün krallığı işgal etmiş, Yahudileri bulundukları bölgeden farklı coğrafyalara sürerek geride bıraktıkları topraklara muhacirler yerleştirmişlerdir. Yahudi Krallığı ise M.Ö. 586 yılında Babilliler tarafından işgal edilmiştir. Babil hükümdarı Buhtunnasır bütün Kudüs'ü ve özellikle Yahudiler tarafından kutsal görülen Süleyman Mabedini yıkarak bütün Yahudileri Babil bölgesine sürmüşlerdir. [34] Yahudilerin bu bölgedeki mahkûmiyetleri yetmiş yıl kadar sürmüştür. Tevrat'ta yer alan birçok efsanenin ve hikâyenin, Yahudilerin yaşadıkları bu esaret sırasında meydana oluştuğu iddia edilmektedir. Pers Kralı Keyhüsrev Babil'i ele geçirince, Yahudilerin Filistin'e dönmelerine izin verilmiş ve özellikle de Kudüs'e yerleşmiş olan Yahudi toplulukları, Pers hükümdarı olan II. Dara döneminde refaha ve özgürlüklere sahip özerk bir yönetime ulaşmışlar ve yıkılmış olan Süleyman Mabedini yeniden inşa etmişlerdir. M.S. 70 yılında Roma İmparatoru Titus ise, Kudüs bölgesine gelerek kutsal mabedi tekrar yıkarak Yahudilerin çoğunu katletmiştir. Titus'un zulmünden kurtulmayı başarabilen Yahudiler ise yeryüzünün dört bir yanına dağılmış ve Diaspora olarak bilinen süreç başlamıştır.[35]

---

[33] Uğur Çevik, Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Edirne 2010, ss. 4-5.
[34] Fahir Armaoğlu, *Filstin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988*, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara 1989, ss. 8-9.
[35] Uğur Çevik, a.g.e., s.5.

1.3.2.Mısır'dan "Çıkış" veya Göç

Harita 1.2. İsrailoğulları'nın Mısır'dan Çıkışı (Kaynak: Salime Leyla Gürkan, Yahudilik, İsam Yayınları, İstanbul 2012, s.296)

400 yıllık köleliğin ardından, (Kutsal Kitap'taki anlatıya göre) halkı Mısır'dan çıkarmak ve onların atalarına vaat edilen İsrail Topraklarına geri götürmek için Tanrı tarafından seçilmiş olan Musa Peygamber İsraillileri hürriyete götürmek için yola çıkmıştır. (İ.Ö. 1300-1200). Sina çölünde 40 yıl boyunca dolaşan İsrailoğulları bir millet halinde birleşmişler, On Emri içeren ve onların tek tanrılı inancına şekil ve içerik veren Tevrat kitabını almışlardır.[36]

[36] Paul Johnson, a.g.e., .s. 48

İsrailoğulları önceki firavun zamanında rahat bir hayat sürerler. I. Ahmose Mısır'da tahta çıktıktan sonra halkını İsrailoğullarına karşı kışkırtır. Sahip oldukları rahat hayatı bırakmak zorunda bırakılan İsrailoğulları Mısır'lıların zulmüne uğrarlar. Firavun için ağır şartlar içinde çalıştırılan İsrailliler Pitom ve Ramses adında kentler yaparlar. Ama Mısırlılar baskı yaptıkça İsrailliler daha da çoğalarak bölgeye yayılırlar. Mısırlılar, korkuya kapılarak İsraillileri amansızca çalıştırırlar. Her türlü ağır işlerle yaşamı onlara zehir ederler. [37] Bu açıdan Mısır'dan çıkış ideali Yahudi toplumunun milli hafızasında silinmeyen izler bırakarak onlar için hürriyetin sembolü olmuştur.

Firavun kâhinlerinden aldığı bilgi üzerine iki İbrani ebesine, İbranilerden doğacak erkek çocukları öldürmelerini emreder. Ebeler Tanrı'dan korkup bu işi yapamazlar. Bundan sonra Firavun doğan her İbrani erkek çocuğun Nil'e atılması, kızların ise sağ bırakılması için emir verir. Bu sırada İsrailoğullarını Mısır esaretinden kurtaracak olan Musa dünyaya gelir. Ailesi Musa'yı bir müddet sonra bir sepete koyarak Nil nehrine bırakır. Bu sırada Nehirde yıkanan Firavun'un kızı, bebeği sudan çıkartır ve kendi çocuğu gibi büyütür.[38]

Musa Mısırdan kaçarak Medyana ulaşır ve tanrıdan emir alıncaya kadar orda yaşamını sürdürür. Daha sonra rab tarafından Firavunla görüşmeye gönderilir ve İsrailoğullarının mısır esareti Musa zamanında son bulur.[39] Mısırdan çıktıktan sonraki iki asırlık zaman diliminde İsrailliler Kenan iline yerleşir ve bu topraklarda çiftçilikle uğraşırlar. Bu zamandan sonra genel anlamda güçlenen İsrailoğulları yeni bir döneme başlamıştır. Daha sonra barış ve savaşlar arka arkaya gelmiş, savaş dönemlerinde halk, liderlik vasıflarının yanında siyaseten ve askeri kabiliyetlerinden dolayı seçilen, hâkimler olarak adlandırılan liderlerin arkasında toplanmışlardır.[40]

1.3.3.Asur sürgünü

Halkın Kudüs'e gidişini engellemek isteyen Yeroboam, Dan'da ve Beytel'de iki tapınak inşa etmiştir. Bu olay İsrailoğullarının Rab katında cezalandırılmaları ile sonuçlanmıştır.[41] İşledikleri bu suça karşılık Rab, İsrail Devleti'nin kuruluş bahsinde, İsrail halkını cezalandıracağını anlatarak, kendi topraklarından çıkarmak suretiyle Fırat

---

[37] Çıkış, 1/8-14.
[38] Çıkış, 1/15-22, 2/1-10.
[39] Çıkış, 2/11-22.
[40] Paul Johnson, a.g.e., s.59.
[41] I. Krallar, 12/25-33.

Irmağı'nın öte tarafına göndereceğini devamında bildirmiştir.[42] I. Yeroboam'ın ardından İsrail kralları Rab'in kurallarına riayet etmeyerek halkı günaha teşvik etmeyi sürdürmüşlerdir. Bu günahlar Rab katında sürgün olarak karşılık bulmuştur. Bu bağlamda Kutsal Kitap'larında Tanrı'nın İsrail ülkesinden neden hoşnutsuzluk duyduğu ve bu ulusun neden yenilgiye uğratılarak sürgün edilmesine izin verdiği açıkça ifade edilmektedir. II. Krallar, Amos ve Hoşea bölümlerinde sürgün cezasının ilahi bir ceza olduğu üzerinde durulmaktadır. İsrailliler ise tanrının koymuş olduğu kuralları tanımayarak kendilerine ilah olarak putları edinmişlerdir.[43]

Dini ve ahlaki hataları sebebiyle Rab tarafından uyarılan İsrailoğulları, atalarının yaptığı gibi dik başlılığa devam ederler [44] Rab de isyanlarından ötürü İsrail'i cezalandıracağını [45] , tüm günahlıların kılıçtan geçirileceğini [46] , halkın, sürgüne gönderileceğini [47] , sınır tanımaz kötülükleri yüzünden İsrail krallığının büsbütün yok olacağını[48] bildirir.

İsrail kralı Menahem'in döneminde Aram krallığında meydana gelen zayıflık, Asur ve İsrail'i karşı karşıya getirmiştir. Asur kralı Pûl İsrail'i istila eder ve Menahem Asur kralına belli miktar gümüş verir. Menahem kendi çıkarlarına uygun olduğu için, Asur kralına isteyerek boyun eğer. [49] İsrail kralı Menahem Asur tehlikesinden vergi vererek kurtulur.

Asur ve İsrail kralları ülkelerini Asur tehdidinden kurtarmak içim ittifak kurmuşlardır. İsrail'in ve Aram kralının amacı, Asur'un karşısında Yahuda'yı da alarak kendileri ile bir olmaları için zorlamak ve ikna etmektir.[50] Bu amaç doğrultusunda saldırıda bulundukları Yahuda ordusunu bozguna uğratmışlardır. Bir gün içinde 120.000 kişiyi öldürüp 200.000 kişiyi de esir olarak yanlarında götürmüşlerdir. İsrailliler, Yahudalıları

---

[42] I. Krallar, 14/15-16.
[43] Serpil Akbıyık, Babil Esaretinin Yahudiler Üzerindeki Sosyal, Kültürel ve Dini Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya 2010, s.28.
[44] II. Krallar, 17/13-14.
[45] Amos, 3/14.
[46] Amos, 9/8-10.
[47] Amos, 7/11.
[48] Hoşea, 10/15.
[49] William MacDonald, *Kutsal Kitap Yorumu Eski Antlaşma Serisi*, Yeni Yaşam Yayınları, İstanbul 2000, c. I, s. 465.
[50] William MacDonald , a.g.e., ss.465- 467.

köle olarak kullanmak isteseler de, Musa'nın ilettiği yasalarda bunun yasak olduğunu bildiren peygamber Odet'in uyarılarını dikkate alarak bu niyetlerinden vazgeçmişlerdir.[51]

Elah'ın oğlu olan Hoşea'nın devrinde ise Asur tehdidi devam etmiş, Şalmaneser Hoşea'ya saldırmışlardır. Hoşea'nın teslim olarak haraç ödemeye başlaması ve sonrasında da Hoşea krallığının dokuzuncu yılında, Asur kralı İsrail topraklarına saldırarak ve Samiriye'yi ele geçirmiştir.[52] Kent M.Ö. 722 yılında düşmüş ve akabinde İsrail krallığı tarihe karışmıştır.[53]

Asur kralının İsrail topraklarını işgal etmesinin ardından İsrail halkı Asur'a sürgün edilir ve yerlerine başka insanlar getirip Samiriye kentlerine yerleştirir. Samiriye'ye yerleşen halk önce rabbe inanmadıkları için rab tarafından cezalandırılırlar. Bunun sonucunda Asur kralı olan İsrail, Samiriye'den sürgüne gönderilen kâhinlerden birini geri tekrar kendi topraklarına gönderir. Halk, kâhinin gelmesi ile hem Rab'e hem de kendi ilahlarına inanmayı sürdürmüşlerdir.[54]

İsrail Krallığından sürgün edilen Yahudiler zaman içerisinde asimile olup tarih sahnesinden silinirler.[55] Sürgüne gitmeyenler ise zamanla pagan inançlarını benimserler.[56] İsrail'e yeni yerleşenler ülkedeki İsrailliler ile evlenir. Bu evliliklerden Samirîler olarak bilinen farklı bir etnik grup ortaya çıkmıştır.[57]

---

[51] A.g.e., ss. 466-528.
[52] II. Krallar, 17/3, 4, 5, 6.
[53] Moshe Sevilla-Sharon, a.g.e., s. 28.
[54] II. Krallar, 17/6, 24-33.
[55] Ali Osman Kurt, *Erken Dönem Yahudi Tarihi (Yahudiliğin Mimarı Ezra)*, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2007, s. 18.
[56] A.g.e., s. 36.
[57] Moshe Sevilla-Sharon, a.g.e., s. 29.

1.3.4.Babil sürgünü

Harita 1.3. Babilliler'in Kudüs'ü Ele Geçirmesi ve Tapınağı Yağmalaması M.Ö. 586 (Kaynak: https://www.jewishvirtuallibrary.org/map-of-the-babylonian-exile Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Günümüz coğrafyasında Irak sınırlarının içerisinde bulunan Babil kenti, Fırat'ın doğusunda kurulmuş olan, antik çağın en eski ve en ünlü kentlerinden biridir. Bugün kentin kalıntılarına Bağdat şehrinin dış mahallelerinde rastlamak mümkündür.[58]

Şehrin adı ilk kez M.Ö. III. binin sonlarında meydana getirildiği bilinen Akad vesikalarında geçmiş olsa da temellerinin çok daha öncelere dayandığı düşünülmektedir. Çivi yazılı bir tablette belirtildiğine göre Akkadlı Sargon, Babil kenditi ele geçirerek yıkmış ve mabetlere ait olan tanrı heykellerini kendi ülkesi olan, Akkad'ın yanına inşa ettiği yeni Babil kentine götürmüştür. Babil'in 2.000 yıllık tarihinin başlıca safhalarını Amurrular (M.Ö.1894-1595), Kassitler (M.Ö.1595-1174) Asur hâkimiyeti (M.Ö.745-626)

---

[58] Daniel C.Snell, "Babylon", *Encyclopaedıa Judaıca*, Macmıllan Reference ın Assocıatıon Keter Publıshıng House Ltd., USA, 2007, c.III, s. 23. Bkz. https://www.encyclopedia.com/history/asia-and-africa/ancient-history-middle-east/babylon-united-states, (Erişim Tarihi 10.10.2019)

Keldaniler (M.Ö.626-539) Ahameniler (M.Ö:539-332) ve İskender Selevki (M.Ö.332-275) dönemleri oluşturmaktadır. Bu tarihi dönemler içerisinde özellikle iki dönem önem taşımaktadır. Bu dönemler, en büyük hükümdarları, kanun yapıcılığı ile ünlü Hammurabi'nin devleti olan Ammurular ve Kitab-ı Mukaddes'te ve Herodot Tarihinde önemi vurgulanan Keldaniler'in dönemleridir.[59] Hammurabi döneminde ünlenen şehir (M.Ö.1728-1686)[60] sonrasında Amorite hanedanlığına bağlı olan küçük bir krallığın merkezi haline gelmiştir.[61] Hammurabi zamanında Babil, krallığın başşehri olarak gerek siyasi gerekse de ekonomik açıdan güçlü bir pozisyon almıştır. M.Ö. 1595 yılında kent, Kassitler'e geçerek dört yüz seneyi aşkın bir zaman diliminde bu devletin elinde kalmıştır.[62]

M.Ö. IX-VII. Yüzyılların arasında neredeyse kesintisiz olarak Asurlular Babil'i hâkimiyetleri altında tutmuşlardır.[63] Asur Kralı Asurbanipal'ın eli ile Babil'e vali olarak atanmış olan Nabopolassar, Asur'un zayıflamasından yararlanarak bölgede Keldani İmparatorluğunu kurmuştur. Nabopolassar, Babil kentini başkent, kendisini de Babil'in Kralı olarak ilan etmiştir. Nabopolassar'ın ölümünden sonra ise oğlu Nebukadnessar tahta geçmiştir. Nebukadnessar babasının kurmuş olduğu bu devletin büyük bir imparatorluğa dönüştürmesi için çaba sarf eder. Kırk üç senelik hükümdarlık hayatı boyunca çok önemli başarılara imza atan Nabukadnessar'ın Yahudi tarihi açısından önemi büyüktür. O'nun Yahudi tarihi açısından önemli olmasını sağlayan özellikle; Yahuda'nın alınması, Süleyman Mabedi'nin yıkılışı ve Yahudiler'in Babil'e sürgün edilmesi ile sonuçlanan bir dizi askeri seferin, kendi zamanında ve bizzat kendi emri ile meydana gelmiş olmasıdır.[64]

Kudüs'ün işgali ve Yahudilerin Babil'e sürülmeleri Yahuda Kralları Yehoyakim, Yehoyakin ve Sidkiya zamanlarında vuku bulmuştur. Yehoyakim döneminde Nebukadnessar Yahuda'ya saldırı gerçekleştirir. Yehoyakim üç yıl ona boyun eğdiyse de daha sonra isyan ederek Nebukadnessar'a başkaldırır.[65] Nebukadnessar bu durum üzerine İ.Ö.605'te Kudüs'ü kuşatma altına alır ve Yehoyakim'i zincirlerle bağlayarak hapseder[66] İsrailliler arasından bazı gençleri vasıflarına göre seçerek sarayda hizmet etmek üzere

[59] Sargon Erdem, Babil, Diyanet İslam Ansiklopedisi Cilt: 4, s. 392.
[60] Ali Osman Kurt, a.g.e., s. 23.
[61] Daniel C.Snell, a.g.e., s. 23.
[62] Mehmet Aydın, *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü*, Nüve Kültür Merkezi Yayınları, İstanbul 2015, ss. 78-79.
[63] Ali Osman Kurt, a.g.e., s. 24.
[64] A.g.e., ss. 27-30.
[65] II. Krallar, 24/1.
[66] II. Tarihler, 36/6.

Babil'e götürür.[67] Ayrıca tapınaktaki değerli eşyaları alıp ülkesinde kendi tapınağının hazinesine yerleştirir.[68]

II. Krallar kitabında sürgün edilenlerin sayısı için farklı ifadeler geçmektedir. "Bütün Yeruşalim halkını, komutanları, yiğit savaşçıları, zanaatçıları, demircileri, toplam on bin kişiyi sürgün etti" ifadesi kullanılmıştır.[69] Yeremya kitabında ise sürgün ifadesi, Nebukadnessar'ın krallık yılları referansında ifade edilmektedir. Buna dayanarak Nebukadnessar'ın 7. yılında 3023 kişi, 18. yılında 832 kişi, 23. yılında ise 745 kişi olmak üzere toplamda 4600 kişinin sürgün edilmiş olduğu söylenebilir.[70]

1.3.5.II. Mabet'in Yıkılışı ve Diaspora

Babil sürgününün ardından Yahudilerin Kudüs şehrine yerleşmelerine izin verilerek burada tekrardan Yahudi nüfusu oluşmaya başlamıştır. Edom neslinden gelen ve Roma tarafından Iudaika bölgesinin kralı olarak ilan edilen Hirodes II. Tapınak'ı inşa ettirilmiştir. Hirodes, önceleri sürgüne gönderilen kişilerden biri olan Başkahin II. Hirkanus'un torunu ile evlenmesi ve tapınağı yeniden yaptırması hususunda bu kadar kesin kararlı olması krallığın meşrulaşması adına yaptığı çalışmalar olarak görülebilir. Böylelikle yeni tapınak, Hz. Süleyman'ın krallığı döneminde inşa edilen tapınağa göre inşa edilmiş ve Kitab-ı Mukaddes'in ifadesine göre yapımı 46 yıl sürmüştür. Bunun yanında avlu kısmının tamamlanması, Romalıların tapınağı yıkmasından yedi sene kadar öncesine yani M.S. 63 yıllarına dayanmaktadır.[71] M.S. 70 yılında Iudaika bölgesinde Zelotlar[72] tarafından başlatılan bir isyanın engellenmesi için İmparator Vespasianus tarafından Titus görevlendirilmiştir. Titus bir yandan isyanı bastırmış diğer yandan bölge halkı için büyük önemi olan tapınağı yıkarak bölgedeki tüm Yahudileri sürgün etmiştir.[73] Bu sürgünle beraber İsrail kabileleri yeryüzüne dağılmış ve diaspora[74] olarak anılacak olan ve 1948

---

[67] Daniel, 1/1-6.

[68] II. Tarihler, 36/7-10-17-20.

[69] II. Krallar, 24/14

[70] Yeremya, 52/28-29-30.

[71] Paul Lawrence, a.g.e., ss.130-132.

[72] Roma imparatorluğuna başkaldıran Yahudiler için kullanılan terim. Bkz. İlknur Daşbadem, Geçmişten Günümüze Yahudi Mezheplerinin Mesih Anlayışı ve Mesihi Hareketler, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Konya, 2008.

[73] Oğuz Tekin, *Eski Yunan ve Roma Tarihine Giriş*, İstanbul 2016, ss. 242-243; Minna Rozen, a.g.e., s. 55.

[74] Kelime anlamı; Bir ulusun ve özellikle Yahudilerin dünyaya dağılması, saçılma, tamamen yayılma, eski Yunanca'dan gelmektedir. Bkz; Sevan Nişanyan, *Sözlerin Soyağacı- Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*, Everest Yayınevi, İstanbul 2010, s.139.

tarihli İsrail Devleti'nin kuruluş sürecine kadar kendilerini yurtsuzlar olarak ifade edecekleri bir dönemin de başlangıcı olmuştur.[75]

1.3.6.İspanya'dan Sürgün

Müslüman Araplar İspanya'yı egemenlikleri altına aldıktan sonra göçle buralara yerleşen Yahudiler pek çok yerde kendi mevkilerinde rahatça yaşamışlardır. Yahudilere gösterilen bu dinî ve siyasî hoşgörü sayesinde İspanya'da birçok Yahudi şehrinin ortaya çıkmasının yolu açılmıştır.

Emevi Devleti'nin kuruluşu ile beraber Arap ve Yahudi kültürleri arasında bir bütünleşme meydana gelmiş ve Yahudiler bu dönemlerde "Altın Çağ"larını yaşamışlardır. Yahudi şairler, filologlar, düşünürler ve bilim adamları Arapça ve İbranice birçok eserler üretmişlerdir. Ayrıca birçok Yahudi, hükümdarların emri altında çalışmış ve mevki sahibi olmuşlardır. Ziraat, sanayi ve el sanatlarıyla da geçimini sağlayan Yahudiler, İslam yönetimi altında Hıristiyan ülkelerdeki dindaşlarına göre çok daha iyi şartlarda ve barış ortamı içinde yaşamışlardır.[76]

Ortaçağ Avrupa'sında Yahudiler Germen kralı Şarlman gibi bazı krallar dönemlerinde rahat bir yaşam sürseler de, sık sık baskı ve kısıtlamalara maruz bırakılmışlardır. Ortaçağ boyunca Yahudilerin sürgün edilmeleri "kovulma fermanlarıyla" ilişkilidir. Hıristiyan halk tarafından tefecilik, büyücülük ve Tanrı katili olarak nitelendirilen Yahudiler şiddete ve katliamlara tabi tutulmuşlardır. Bu dönemde Engizisyon mahkemesinin kararıyla zorla dinlerini değiştiren Yahudiler gizli bir şekilde dinlerini yaşamakta ve böylelikle devlet yönetiminde önemli kademelerde görev alabilmektedirler. Yahudilere uygulanan din değiştirme baskısı kripto-Yahudilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. [77] Dinlerini değiştirmedikleri yönündeki iftiralar ve buna eklenen başka nedenlerden ötürü, zaman içinde bu durumun devlet yönetimi tarafından da anlaşılması ile birlikte Engizisyon mahkemelerinde bir komisyon oluşturulmuş, bu mahkemelere Yahudiliklerini gizlice devam ettirenleri yakalama, yargılama, suçlu bulunanları idam ettirme görevi verilmiştir. Kral bu yaptırımların yeterli olmayacağını düşünerek, Yahudilerden kurtulmanın ancak onları ülkeden kovmakla gerçekleşeceğini düşünmüştür. Bu sebeple Orta Çağ'da da görülen kan iftirası bir kez daha ortaya atılmıştır. Her yıl

[75] Minna Rozen, a.g.e., . 56.
[76] Yusuf Besalel, a.g.e., 2001, ss. 77-78
[77] Salime Leyla Gürkan, Yahudilik, a.g.e., s.193.

Yahudilerce bir Hıristiyan çocuğun öldürüldüğü ve kanının Hamursuz ekmeğine konulduğu iddiasıyla 31 Mart 1492 tarihinde bir kovma fermanı yayınlanmıştır. Bu fermanda İspanya krallığındaki Yahudilerin temmuz ayı sonuna kadar geri dönmemek üzere ülkeyi terk etmeleri istenmiştir. Yaşı, cinsiyeti, durumu ne olursa olsun Yahudilerin bir daha dönmemek üzere ülke dışına çıkarılmaları emredilmiştir.[78]

Bu fermandan sonra Yahudilere şehri güvenli bir şekilde terk etme güvencesi sunulmuştur. Yahudiler, tüm mallarını satarak ülkeyi terk etmeye başlamışlardır. Fermandan sonra ülkeyi terk eden Yahudilerin sayısı tahmini 120.000 kişi civarındadır. Cenova'da malları yağmalanan bir kısım Yahudi Portekiz'de de köleleştirilmişlerdir. Deniz yoluyla ülkeden ayrılan birçok Yahudi, denizciler tarafından mallarına el konmuş ve denize atılmışlardır. Kuzey Afrika'ya giden bir kısım Yahudi ise kentlere hemen girme izni verilmediğinden dolayı açlık, susuzluk, vahşi hayvan saldırılarından dolayı hayatlarını kaybetmişlerdir. İspanya'dan göç eden Yahudileri tek iyi karşılayan ülke ise Osmanlı Devletidir. II. Bayezid sayıları 200–250 bini bulan Yahudileri ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirmiş ve Yahudilerin rahat bir şekilde yaşamalarını sağlamıştır. II. Beyazid Dönemi itibariyle Yahudiler, Osmanlı Devletinde ilk olarak İstanbul, Edirne ve Selanik'te cemaatler oluşturmuşlar ve birçok zanaat dalında, silah yapımı ve matbaacılık konusunda önemli deneyim ve bilgiler getirmişlerdir.[79]

---

[78] Şermin Sağkulak, 19.yüzyılın Sonlarında Osmanlı Topraklarına Yahudi Göçü, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü Ortadoğu İktisadı Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2011, s. 19.

[79] A.g.e., s.19.

1.3.6.1.Osmanlı Topraklarına Göç

Harita 1.4. Osmanlı İmparatorluğu İçinde Yahudi Göçü (Kaynak: David B. Ruderman, Erken Modern Dönem Yahudi Tarihi, (Çev. Lizet Deadato), İnkılâp Yayınları, İstanbul 2010)

Osmanlı'nın beylik sisteminden devlet düzenine geçmesi ve Bizans topraklarını kısa zamanda hâkimiyet altına almaya başlaması ile birlikte bu bölgelerde yaşayan halk da Osmanlı tebaası olmaya başlamıştır. Osmanlıların Yahudiler ile ilk teması 1324 yılında Bursa'nın fethinden sonra gerçekleşmiştir. Orhan Gazi yeni başkent olan Bursa'da Hayat Ağacı anlamına gelen Etz-HaHayim sinagogunu merkez alacak şekilde Yahudilerin bir mahalle kurmalarına izin vermiştir.[80] Bunun yanı sıra Şam ve Edirne'deki Yahudilerin de bölgeye gelmesi sağlanmıştır. Bu sayede yeni başkentin iktisadi ve kültürel olarak gelişimine olanak tanınmıştır. [81]

---

[80] Alexander D. Goode, "The Exilarchate in the Eastern Caliphate 537-1258", Jewish Quarterly Review, Vol.31, No.2, Ekim 1940, p. 167.
[81] Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler*, (Çev. Meriç Sobutay), Kapı Yayınları, İstanbul 2008,ss. 41-42.

II. Mehmet'in İstanbul'u fethetmesi ile IV. Haçlı Seferi'nin getirdiği olumsuzluklar giderilip şehrin yeniden eski görkemini kazanması için çalışmalar yapılmıştır. Ayrıca İstanbul'un; Ortodoks, Gregoryan Hristiyanlık ve Yahudilik için merkez olması yönünde adımlar atılmıştır. II. Mehmet bu grupların dini liderlerini vergilerden muaf tutmuş ve onlara değer vererek vezir konumunda olduklarını, gerekli durumlarda Divan'da onların da söz hakkı bulunduğunu ilan etmiştir.[82] Osmanlı İmparatorluğu'nda ilk kez hahambaşılık resmi bir kurum olarak bu şekilde ortaya çıkmıştır. İlk haham Moşe Kapsali'dir. Hahambaşılık her ne kadar cemaatler üstü bir kurum olarak kurulmuş olsa da Hahambaşı'nın yetki alanı İstanbul ile sınırlı kalmıştır.[83]

Osmanlı topraklarına ilk büyük göç, 1394 yılında Fransa topraklarından kovulan Yahudiler tarafından gerçekleştirilmiştir. İkinci büyük göç ise II. Bayezid döneminde, Granada'nın düşüşüyle 1492 yılında gerçekleşmiştir. Yahudilerin Osmanlı topraklarını seçmesindeki en önemli etken zorla Hıristiyan olanların gerçek dinlerine dönüşleri karşısında Osmanlı hükümetinin herhangi bir ceza uygulamamasıdır. İslam hukukunda Müslüman bir kimsenin irtidad etmesi (dinden dönmesi) idamla cezalandırılırken, zımmilerin irtidadı herhangi bir anlam ifade etmemekteydi.[84] Eliyahu Kapsali, II. Bayezid'den merhametli bir hükümdar olarak bahsetmiş ve Yahudilere kucak açarak "Çocuklarınız için kendinize şehirler, koyunlarınız için ağıllar yapın, ülkemde istediğiniz gibi yaşayın" dediğini kaydetmiştir.[85] Yahudileri İspanya'dan kovan II. Fernando için ise; "Siz Ferdinando'ya akıllı bir hükümdar derdiniz. Hâlbuki o, Yahudileri tardetmek (uzaklaştırmak) suretiyle mühim bir unsur ve büyük bir servet kaybetti" şeklinde konuştuğunu belirtilmektedir.[86]

Osmanlı topraklarına göç eden Yahudiler Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde yaşamaya devam eden dindaşlarıyla bağlantılarını sürdürmüşler, kendilerine kucak açan bu misafirperver devletin koruması altında Hıristiyan toplumu içinde yaşadıklarından daha iyi şartlara sahip olduklarını dile getirmişlerdir.[87] 1516 yılında Osmanlılar ile Memlukler

---

[82] Ahmet Hikmet Eroğlu, *Osmanlı Devletinde Yahudiler*, Alperen Yayınları, Ankara 2000, s. 255.
[83] Yavuz Ercan, *"Türkiye'de XV. ve XVI. yy da Gayrimüslimlerin Hukuki, İçtimai ve İktisadi Durumu"*, Belleten 47(188). 1983., s.1134-1135.
[84] Canan Seyfeli, *"Osmanlı Devlet Salnamelerinde Hahambaşılık (1847-1918)"*, Milel ve Nihal, C. 7, S.1, Ocak-Nisan 2010, s. 10.
[85] Bernard Lewis, *İslam Dünyasında Yahudiler*,(Çev. Bahadır Sina Şener) İmge Kitap Evi, Ankara 1996, s. 28.
[86] Nuh Arslantaş, *Yahudiler ve Türkler Yahudi Tarihçi Eliyahu Kapsali'nin (1483-1555) Seder Eliyahu Zuta İsimli Kroniği Bağlamında Bir İnceleme*, İz Yayıncılık, İstanbul 2013, ss. 272-273.
[87] Ziya Şakir, *Türkiye Yahudileri*, Akıl Fikir Yayınları, İstanbul 2011, s. 102.

arasında yapılan savaş sonucunda Filistin bölgesi Osmanlı hâkimiyetine girmiş, bu bölgede Yahudilerin yerleşmesine izin verilmiştir. Kanuni döneminde ise 1536-1542 yılları arasında Kudüs'ün kent duvarları yeniden inşa ettirilerek bu kutsal şehre Memlukler döneminde gösterilmeyen saygı iade edilmeye çalışılmıştır.[88]

Osmanlı topraklarında yaşayan Yahudiler, birçok mesleki alanda faaliyet göstermekle birlikte onlarla özdeşleşmiş olan meslekleri yapmaktaydılar. Bizans döneminde bu meslek gruplarından dışlanarak statüsü düşük olan başka meslekleri ifa etmeye zorlanmışlar, Osmanlı döneminde ise bu meslekleri yapmakta sorun yaşamamışlardır. Bu meslekler arasında en fazla karşılaşılan doktorluktur. Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşayan Yahudilerin bir başka büyük sorunu, Hıristiyanlar tarafından atılan kan iftiralarıydı. İddiaya göre Yahudiler, Pesah Bayramı'nda mayasız olarak yaptıkları ve matza adını verdikleri ekmeği hazırlamak için büyük bir kısmı çocuk olan Hıristiyanları kaçırarak öldürüyorlardı.[89]

Osmanlı'nın zimmet sisteminde Ömer ahdi olarak geçen kurallar vardı. Ancak devlet bu kuralların kapsadığı yasakları devamlı uygulamamıştır. Devletin mali durumu ve ürünlere gösterilen talep bu kuralların işlemesinde etkileyici faktördü. Mesela zimmîlerin köle sahibi olması Ömer ahdi ile yasak konulmuş olmasına rağmen, XVII. yüzyıl kadı kütüklerinde geçen Müslüman olmayanların arda kalanları incelendiğinde bu yasağın uygulanmamış olduğu görülmektedir. [90] Yahudilerin sahip olduğu esirler çoğunlukla Balkan ya da Kırım kökenli Hıristiyanlardı.[91] Bu durumun nedeni, Şabat günlerinde ne olursa olsun Yahudilerin çalışmasının kesin olarak uygun olmadığı gösterilebilir. Bu durum, işleri üstlenecek birisinin olmasını zorunlu hale getirmiştir.[92]

Sonuç olarak aynı dönemde Avrupa'da azınlık statüsünde bulunup, din değiştirmeleri için zorlanan ve sürgüne uğrayan Yahudiler için Osmanlı Devleti sakin ve huzurlu bir liman olmuştur.

---

[88] Marc D. Angel, *Foundations of Sephardic Spirituality*: The Inner Life of Jews of the Ottoman Empire, Vermont, 2006, ss. 19-20

[89] Eva Groepler, *İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler*, (Çev. Süheyle Kaya),Belge Yayınları, İstanbul 1999, s. 35.

[90] A.g.e., ss. 38-39.

[91] Yaron-Ben Naeh, *"Blond, Tall, with Honey-Colored Eyes: Jewish Ownership of Slaves in the Ottoman Empire"*, Jewish History,Vol. 20, No. 3/ 4, 2006, p. 317.

[92] Eva Groepler, a.g.e., s. 35.

1.3.6.2.Siyonizm ve Filistin'e Göç

Filistin, geçmişten günümüze kadar "kutsal memleket" veya "adanmış diyar" şeklinde varlığını hissettirmiş önemli bir merkez konumundadır. Yahudiler, Hıristiyanlar ve Müslümanlar tarafından büyük bir saygı ve ilgi gören bölge, tarih boyunca gerek bahsedilen üç din mensupları gerekse bu coğrafyadaki diğer devletler tarafından ele geçirilmek niyetiyle büyük mücadelelere sahne olmuştur. Özellikle Kudüs şehri medeniyetlerin beşiği ve tek tanrılı üç dinin de manevi yönden kendilerini yakın hissettiği bir yer niteliği taşımaktadır.[93]

Coğrafi olarak Filistin toprakları; doğuda Ölü Deniz (Lût Gölü)'den, güneyde Akabe Körfezi'ne kadar uzanan ve Ürdün Irmağı'nın her iki yakasını da içine alan bir bölgedir.[94] Ayrıca Şeria Irmağı, Lût Gölü ve Akdeniz arasında kalmış, alçak ve dar bir görüntü oluşturmaktadır. Filistin genel itibariyle kurak, çoğu yeri çöl, dağlık ve yaylalıktır. Verimli yapıda toprağı yok denecek kadar azdır.[95] Bu coğrafya yer altı kaynakları bakımından da zengin değildir. Kaynaklar Lût Gölü altında toplanmış bir vaziyettedir. Filistin bölgesinin önemli olması yeraltı kaynakları zenginliği ya da tarım alanında ileri seviyede oluşundan kaynaklanmamaktadır. Burası jeostratejik ve jeopolitik öneme sahip olduğundan tarih boyunca varlığında söz ettirmiştir. Kızıl Deniz ve Akdeniz'e açılan bir yapıda olması neticesinde hem Hint hem de Atlas Okyanus'una açılır bir konuma sahiptir. Lübnan, Mısır, Ürdün, Suriye ve Suudi Arabistan arasında yer aldığı için, diğer Arap ülkelerine göre komşularıyla en sık münasebeti olan bir yer teşkil etmektedir. Bunun haricinde bölge, Asya Kıtası'ndaki Arap Devletleri ile Afrika Kıtası'ndaki Arap Devletleri arasında geçişi sağlamaktadır.[96] Tüm bu niteliklerinden dolayı Filistin coğrafyası, Ortadoğu'nun göz bebeği ya da incisi olarak görülmektedir.

Yahudilerin Filistin'e göç maceraları öncelikli olarak dini amaçla gerçekleşmişse de zamanla bunun yerini milliyetçilik düşüncesi almıştır. 19. yüzyılın başlangıcından itibaren kutsal şehirlere dini amaçlarla yerleşen Yahudiler, baskı ve zulümle karşılaşınca milli yurt düşüncesini geliştirmiş ve Filistin'e göç etmeye başlamıştır. Bu düşüncenin yerleşmesinde Dünya Siyonist Örgütü ve Yahudi liderlerin katkısı büyüktür. Özellikle Filistin'de kolonizasyon sürecinin başlaması ve göçmen Yahudilerin buralara tarımsal faaliyetler

---

[93] Hayrullah Örs, *Musa ve Yahudilik*, Remzi Kitabevi, İstanbul 1966, s.15.
[94] Ahmet Çelebi, *Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik*, (Çev. Ahmet M. Büyükçınar, Ö.Faruk Harman) Kalem Yayıncılık, İstanbul 1978, s.19.
[95] Hayrullah Örs, a.g.e., s.15.
[96] Ahmet Çelebi, a.g.e., ss.20-21.

gerçekleştirmek adına yerleştirilmeleri kısa sürede bölge nüfusunun dengesinin değişmesine neden olmuştur. 1882 yılında ilk zirai göçün başlaması ile birlikte Yafa civarına 3.000 kadar Yahudi iskân etmiştir.[97] Rothschild, Baron Hirsch gibi zengin Siyonist üyeler tarafından kurulan Yahudi Kolonizasyon Birliği ve Siyon Âşıkları gibi kuruluşların desteği sonucu 1882'den itibaren Filistin'de 30 civarında yeni Yahudi yerleşim birimi kurulmuş, göç eden kişiler buralara yerleştirilmiştir.[98] İlk göçmenler Rişon Lesiyon, Zihron ve Yesod Hamaale gibi tarım yerleşkeleri kurmuşsa da zirai konuda yeteneksiz oluşlarından dolayı Filistin'de başarısız bir görüntü sergilemişlerdir. En büyük başarıları ise kültür ve eğitim alanındaki gösterdikleri yeniliklerdir.[99]

İlk aliyah[100] sürecinden itibaren Yahudiler Kudüs'te sayı üstünlüğünü ele geçirmiş, oluşan yeni göçlerle çoğunluğu korumuştur. 1880 yılında 8.000 Müslüman, 6.000 Hıristiyan'a karşılık Yahudi nüfusu 17.000 civarındadır. Göçlerle birlikte Kudüs'te var olan Yahudi grupları arasında da farklılıklar boy göstermiştir. İlk aliyah döneminden önce çoğunluğu Sefaradlar oluştururken, 1880-1890 yılları arasında özellikle Rusya, Polonya ve Romanya'dan gelen Aşkenazlar Kudüs'te üstünlüğü ele geçirmiştir. Yapılan göçler Kudüs'te yeni mahallelerin kurulmasını sağlamış ve 1882'de dokuz farklı yerleşim birimi oluşturulup, 400 konut tesis edilmiştir. Mea Şearim ve Nehalat Şiva bu yerleşim merkezlerinin en önemlileri arasında yer almaktadır. Yafa yolu üzerinde bulunan ve tarafsız bir ticaret bölgesi olarak adlandırılan alanda Yahudi, Ermeni ve Rumlar dükkân işletmiştir. Ayrıca Siyonistlerin önderliğinde Yafa yakınlarında kurulan Siyon'a Başlangıç, Ümit Kapısı, Yakub'un Hatırası ve Köşe Taşı gibi topluluklar da ilk aliyah sürecinde gelen Yahudilerin yerleşim birimleri olmuştur.[101]

1904-1914 yılları arası ikinci aliyah sürecini oluşturmaktadır. Rusya'nın Japonya ile yaptığı savaşta yenilgi alması sonucu oluşan siyasi hava yeni göç hareketini meydana getirmiştir. I. Dünya Savaşı'na kadar gelen süreçte 40.000 Yahudi Filistin'e yerleşmiştir.[102]

---

[97] Cansu Arslan, "*Hitler Almanya'sında Sosyal Değişme*", Hacettepe Üniversitesi Sosyoloji Bölümü, Ankara 2013, s.10.

[98] Tufan Buzpınar, *"II. Abdülhamit Yıllarının İlk Yıllarında Filistin'de Yahudi İskânı Girişimleri (1879-1882) "* Türkiye Günlüğü, Sayı: 30, 1994, s.84.

[99] Ufuk Ulutaş- Selin M. Bölme v.d, *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayıncılık, Ankara 2012, s.18.

[100] Kelime anlamı "yükselme" olan aliyah, din etkisiyle geçici göçlerden farklı biçimde yahudilerin yurtsuz ve dağınık yaşadıkları yerlerden ata yurtları olan Filistin topraklarına siyasî bilinçle ve kalıcı olarak yerleşmek üzere göç etmesidir. Bkz. M.Lutfullah Karaman, Siyonizm, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C:37, s.329.

[101] Saliha Gümüş, II. Abdülhamit Döneminde Filistin Politikası, Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.55.

[102] The National Archives Colonial Office 732 / 182 / 6.

Yeni göçmenler, bir önceki aliyah döneminde olduğu gibi tecrübesizlikler sonucu zorluklar yaşamış ve geldikleri bölgelere geri dönmek zorunda kalmıştır. 1904-1906 yılları arasında Doğu Avrupa'dan gelen kişiler işçi özelliklerden ziyade idealist oluşlarıyla dikkat çekmiştir. Rusya ve Polonya'da orta sınıfta yer alan bu gurup Filistin'de sosyalist bir toplum oluşturma düşüncesi ile göç etmiştir. İkinci aliyah süreci ile Filistin'e yerleşen Yahudiler burada Siyonist işçi hareketinin doğmasını sağlamıştır.[103]

İkinci göç dalgasıyla gelen kişiler İsrail Devleti'nin kuruluşu ve sonraki dönemde yönetimde söz hakkına sahip olma açısından önem göstermektedir. David Ben Gurion, Ben Zwi, David Block, David Remes, Berl Kaznelson ve Israel Schochat gibi önemli kişilerin çoğu Beyaz Rusya ve Ukrayna'nın kuzeyinden geldiklerinden dolayı kökenleri ve ideolojileri benzerlik göstermektedir.[104] Gelen Yahudiler arasında kültürel faaliyetlere ve eğitime çok fazla önem verilmiştir. İbranice ve felsefenin gelişmesi adına çalışmalar yapmış ve eğitim almışlardır. Ayrıca demokrasi ve Siyonizm'e inançları çok yüksek olup sosyalist bir görüntü çizmişlerdir. Bu kişilerin devlet kurmaya yetkin oluşları İsrail'in 1948 yılında bağımsız bir devlet olarak hayata geçmesinde olumlu etki oluşturmuştur.[105] Sosyalist gençler tarafından birçok kibutz[106] kurulmuş ve Tel Aviv şehri daha organize bir şekilde inşa edilerek yeni yerleşim merkezleri oluşturulmuştur. Ayrıca Histadrut ve Filistin bölgesindeki Yahudileri koruma amacıyla oluşturulan Hashomer de bu sosyalist gençler tarafından kurulmuştur.[107]

1905 yılında Kudüs'te yapılan nüfus sayımında öncekilerden farklı olarak Eski ve Yeni Şehir olmak üzere ikiye bölünmüş merkez ve otuzdan fazla mahalleye yer verilmiştir. Bu nüfus sayımına göre Kudüs'ün toplam nüfusu 32.500 olarak tespit edilmiş ve 7.900 Sefarad, 5.500 Aşkenaz olmak üzere 13.400 Yahudi, 11.000 Müslüman ve 8.100 Hıristiyan demografik oranları oluşturmuştur.[108]

1.3.7.Holokost

Holokost, kökeni İbranice olan aolah kelimesinin yunanca karşılığı holokauston "katı yakıt" kelimesinden türetilmiştir. İngilizce "burnt offering" yakılarak tanrıya sunulan

---

[103] Fahri Türk, Yahudi Devletinin Demografik Temelleri: Birinci DünyaSavaşına Kadar Osmanlı Devletinin Filistin Siyaseti, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:9, N:2, 2007, ss.78-79.
[104] The National Archives War Office, 160 / 23.
[105] Fahri Türk, a.g.e., s.80.
[106] İbranice birlikte veya topluluk manasına gelen, İsrail'de ortaklaşa kullanılan yerleşim yerleri.
[107] The National Archives War Office, 160 / 23.
[108] Yasemin Avcı, *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890 – 1914),* Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, ss. 84-85.

kurban anlamına gelmektedir. 1950'lerde Shoah'ın (nazi soykırımı) bir çevirisi olarak tarihçiler tarafından kullanılmış ve 1968'de Kongre Kütüphanesinde yeni bir kategori oluşturulmuştur.[109] Terim olarak ise II. Dünya savaşı sırasında Naziler tarafından özellikle Yahudilere karşı başlatılan sistematik soykırımdır. Toplama kamplarındaki insanlık dışı uygulamaları ifade etmek için bu kelimenin kullanılmasının sebebi, Nazilerin Yahudileri ve diğer etnik grupları krematoryumlarda (cesetlerin yüksek sıcaklıkta yakıldıkları yer, fırın) yakarak imha etmeleridir. İbranice felaket anlamına gelen 'Şoah' kelimesiyle yok etmek anlamına gelen 'hurban' Yahudi düşünürlerin Holokost için kullandıkları diğer kavramlardır.[110]

Holokost kavramı genel manada Yahudi soykırımı ile özdeşleşse de, Nazilerin daha öncesinden zihinsel engelli bireyler üzerinde yok etme işlemine ve farklı deneylere başlaması bilinen bir gerçektir. Bunun dışında siyasi muhalifler, Çingeneler, eşcinsel bireyler de Yahudiler gibi katledilmişlerdir.[111]

Holokost kavramsal olarak soykırımla eş değerde olsa da, bazı Yahudi çevrelerce Holokost'un biricik ve eşsiz olduğu kanısı hâkimdir. Esas olarak yapılan uygulama aynı olsa da Holokost söz konusu olduğunda diğer soykırım kavramından nasibini almış gruplara yer verilmez ve yaşanan acılar tek bir gruba ait olarak gösterilir. Gerçekten de birçok Yahudi özellikle Nazilerin elinden kurtulanlar, Holokost'u Yahudi kimliğinin esası olarak görüp ona kutsallık atfederler. Sanki Yahudi olmayan kurbanlar Yahudilerden daha az acı ve sefalet çekmiştir kanısı da Yahudilikte hâkim bir olgudur. Bu duruma örnek olarak Hollywood'u elinde tutan Yahudi grupların söz konusu Holokost olunca yaptığı filmleri dünya pazarına nasıl sundukları ve sermayeleri bakımından ne denli büyük bir oluşum oldukları gösterilebilir. Beyaz perdeye yansıyan Holokost harici soykırım filmleri seyircide ve uluslar arası camiada aynı karşılığı ve ilgi alakayı bulamazlar.[112]

---

[109] https://wiki2.org/en/The_Holocaust,(Erişim Tarihi: 10.05.2018).
[110] Muhsin Akbaş, *Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı*, Ayraç Yayınevi, Ankara 2002, s.9.
[111] Elif Küzeci, "*Beyaz Perdede Kara Bir Dönemin Gölgesi: Modernite ve Holokost'u Sinema Aracılığıyla Anlamak"*, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, N: 89, 2010, s.340.
[112] Ümit Kurt, *"Soykırım Literatürüne Eleştirel Yaklaşımlar",* Toplum ve Bilim Dergisi, N: 140, 2017, ss.219-220.

Harita 1.5. Holokost Döneminde Avrupa'daki Yahudilerin Göçleri

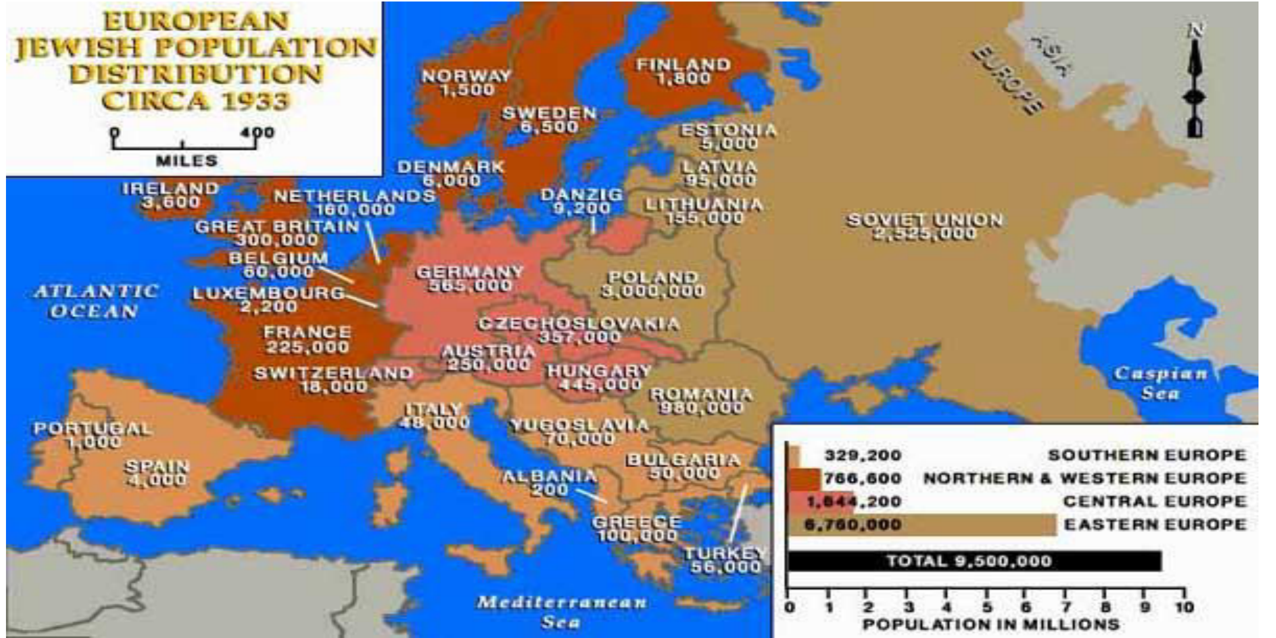
(Kaynak: https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-emigration-from-germany-1933-1939, Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Holokost'u Almanya açısından incelediğimizde;

I. Dünya Savaşından Almanya'nın yenik olarak ayrılmasından sonra 1930 yılında oluşan ekonomik kriz, bununla birlikte artan işsizlik sorunu Alman halkının huzursuz olmasına ve mevcut yönetime tepki göstermesine neden olmuştur. 1919 yılında kurulan Alman İşçi Partisi (DAP) Adolf Hitler'in liderliğinde 1921 yılında Hitler tarafından Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi (NSDAP) olarak isim değiştirmiştir. Aynı zamanda 1920 yılından sonra Alman siyasetine hâkim olan Alman Demokrat Partisi (DDP), Alman Halk Partisi (DVP) ve muhafazakâr Alman Milli Halk Partisi (DNVP) yerel otoriteye hâkimiyeti kaybederek çöküşe geçmişlerdir. Bu sonuçtan avantajlı olarak çıkan Hitler, 1933 yılında iktidara geldiğinde yasal tek parti olarak NSDAP'yi ilan etmiştir.[113] Hitler, ülke içindeki ekonomik darboğazdan çok iyi bir şekilde faydalanarak ekonomiyi güçlendireceğine yönelik söylem dili ile Alman halkından büyük destek aldı. Hitler,

[113] Cansu Arslan, a.g.e., s.2.

krizden en ağır şekilde zarar gören kesim olan çiftçi, işsiz ve orta sınıf halkı üzerinde politik bir strateji uyguladı.[114]

Harita 1.6. Holokost Öncesi Avrupa'daki Yahudi Nüfusu (Kaynak: https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-population-of-europe-before-the-holocaust-map , Erişim Tarihi: 10.10.2019)

Nazi rejiminin kuruluş aşamasından savaş bitinceye kadar yürürlükte olan Weimar Anayasasıydı ve öngördüğü siyasi rejim, yarı-başkanlıktı. Ama Adolf Hitler hem başkanlığı hem başbakanlığı kendi bünyesinde birleştirerek, Führer olarak ülkeyi yönetti.[115] İktidar parti dışında yeni siyasi partilerin kurulması yasaklanarak mevcut olan partilerin varlıklarına son verildi. Hükümet başkanı ve devlet başkanı aynı kişiye verilerek ülkede diktatörlük sistemi kuruldu. 30 Ocak 1934 tarihli İmparatorluğun Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun çıkarılarak federe devletlerin devlet olmaları ve bu sistemden kaynaklanan yetkilere son verilerek, birer il statüsüne dönüştürüldü. Merkeziyetçi devlet sistemine geçilerek, Almanya tarihinde ilk kez federal ve kon-federal sistem anlayışından uzaklaşıldı.[116]

Adolf Hitler, halkının Nazi sistemine bağlı kalmasını sağlamak için bireysel özgürlükleri kısıtlamıştır. Günlük yaşamlarında nasıl yaşayacaklarını, hangi haklara sahip

---

[114] Jacques Semelin, *Arındırma ve Yok Etme, Katliam ve Soykırımın Siyasi Kullanımları*, (Çev. Melike Işık Durmaz), İletişim Yayınları, İstanbul 2011, s.91.
[115] Ian Kershaw, *Hitler 1889-1936 Hubris, Birinci Cilt*, İthaki Yayınları, İstanbul 2017, s.402.
[116] Cafer Tayyar Karadağ, "*Alman Federalizmin Tarihsel Süreçteki Gelişimi*", Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi – Cilt: 13, Sayı: 2, Haziran 2015, s.129.

olacaklarını belirleyecek hukuki, ekonomik ve siyasi rejimler geliştirmişlerdir. Hitler, propagandaların halkın üzerinde büyük etki yarattığı düşüncesine sahipti ve bu yüzden propaganda yapılması için bir bakanlık sistemi oluşturdu. Propaganda bakanlığının başında Dr. Paul Joseph Goebbels bulunuyordu. [117]

Üstün bir ırk yaratma amacı taşıyan Hitler, temel ilkesinin, "dış siyasetin yalnızca amaç için araç olduğunu ve asıl amacın ırkın koruması ve gözetilmesi olduğunu" ifade ediyordu. [118] Kavgam adlı kitabında da milletini en üste taşımanın kutsal bir görev olduğunu şu cümlelerle belirtmiştir:

> Bir milletin hayati kuvvetini ve bu kuvveti garanti altına alınan hayat hakkını, günün birinde, Tanrı'nın yardımıyla, yapılması gereken işi başarabilecek yeteneğe sahip bir kimse çıkarsa, bundan daha güzel ve daha kutsal bir rastlantı olmadığı söylenebilir.**[119]**

"Saf bir ırk kendi kanını daha aşağı bir topluluğun kanı ile karıştırdığı takdirde, ortaya çıkan melezlik medeniyet getirecek olan milletin felaketi şeklinde tecelli eder"[120] diyen Hitler, Ari ırkının üstünlüğünü savunan politikalarını gerçekleştirmek için yetki yasasına dayanarak belli düzenlemeler yapmıştır. İlk yasalardan biri olan "devlet memurluğu mesleğinin ihyasına dair yasayı" Nisan 1933 yılında kabul etmiştir. Bu yasayla beraber arî ırkına ait olmayan memurlar emekli edilmeye zorlandı.[121]

Nazi ideolojisine göre, Yahudi anne babadan veya büyük anne babadan gelenler arî olarak sayılmaz. Nazi sistemi ırk tanımı yapmak için ailenin geçmişini inceliyordu. Kişinin ailesinde üç ya da dört kuşak öncesi Yahudi ebeveyni varsa, kişi kanunen Yahudi sayılmaktaydı.[122] Eğer bir devlet memuru 1 Ağustos 1914 tarihinde memur olmamışsa, kendisinin aryan kökenli veya dünya savaşında gazi, oğul veya babadan birinin şehit olduğunu ispatlamak zorundadır. İspat, belgenin (ailenin evlilik-doğum veya askerlik belgeleri) ibrazı ile yapılır.[123] Kısaca, sebebi ne olursa olsun Yahudi ırkıyla temasta olan kişi arî sayılmazdı.

---

[117] Taner Gür, Nazi Almanya'sı Soykırımına Maruz Kalan Yahudiler ve Onları Kurtarma Mücadelesi veren Türk Diplomatlar, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2018, s.43.
[118] Ata Nirun, *Adolf'un Kavgası*, Wizart Yayınları, İstanbul 2014 s.66.
[119] Kürşad Demirci, *Yahudilik ve Dini Çoğulculuk*, Ayışığı Kitapları, 2000, s.22.
[120] Ata Nirun, a.g.e., s.67.
[121] Ahmet Asker, "*Nazi Irk Tasnifinde Türkler ve Ortadoğu Halkları*", Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, XII/25, 2012, s.82.
[122] Daniel Kroslak, *Nuremberg Laws*, Legal Arguments and Legal Principlesas Sources of Law, University of Trnava Slovakia, 2015, p.185.
[123] Ahmet Asker, a.g.e., ss.81-82.

Ari ırk oluşturmak adına Nazi sistemin yaptığı diğer düzenlemelerden biri de Nürnberg yasaları oldu. Nürnberg yasaları bir ırk yasasıydı. Temel amaçları Yahudileri tam anlamıyla Alman toplumundan yok etmekti. Nürnberg yasaları üç tip yasadan oluşmaktaydı. Alman Kanının ve Onur'unun Korunması Yasası, İmparatorluk/Reich Vatandaşlığı Yasası ve İmparatorluk Reich/Bayrak Yasası. Bu yasalar kapsamında Yahudiler Alman vatandaşlığından tamamen çıkartıldı ve temel vatandaşlık hakları ellerinden alındı. Ayrıca ırkça katıksız ve safkan bir toplum oluşturulmak istenildiği için Yahudilerin Alman kanından olan kişilerle evlenmesi de yasaklandı.[124]

Nazi sistemine göre ideal Alman arî ırkı sarışın, mavi gözlü, uzun boylu ve sağlıklı kişilerden oluşan bir milletti. Zihinsel ve fiziksel olarak engelliler, hasta ve yaşlı bireyler Nazi sistemine göre yararsız ve saf arî ırkı yaratma teorisi için büyük tehdit unsurlarıydı. T4 ötenazi programı kapsamında 70.000 hasta kişi öldürüldü.[125] Kalıtsal rahatsızlığı olan anne ve babaların da toplumdan arındırılmasının gerektiğini, çünkü kalıtsal hastalıkların çocuklara da geçeceğini düşünüyordu.[126] Çoğu küçük çocuk ve engelli bebeklerden oluşan insanlara ölümcül dozda ilaç enjekte edilerek, aynı zamanda hastanelerde hastalar ihmal edilerek ve aç bırakılarak öldürüldü. Kurbanların cesetleri krematoryum olarak adlandırılan büyük fırınlarda yakıldı. Nazi iktidarı sırasında özel olarak katliam için kurulan toplama kampları ve gaz odalarında[127] da binlerce insan öldürüldü.

Hitler iktidarı döneminde Almanya 17 bin Polonyalı Yahudi vatandaşını ülkeden sınır dışı etmiş, Polonya devleti ise Yahudi vatandaşlarını ülkelerine kabul etmemiştir. İki ülke arasında kalan insanlar açlıkla, soğukla ve hastalıkla mücadele ediyorlardı. Şiddet eylemlerinden dolayı, 17 yaşında olan Yahudi Herschel Grynszpan'in ailesi yaşamlarını yitirdi. Grynszpan bu olay neticesinde Paris'teki Alman konsolosluğunu basıp Alman diplomat Ernst vom Rath'ı öldürdü. Propaganda bakanı olan Joseph Gobbels'de gerçekleşen olayların planlı bir şekilde yapıldığını, milletinin karşı bir tepki verme durumunda olaylara müdahale etmeyeceklerini belirterek halkı kışkırttı.[128] 9 ve 10 Kasım

---

[124] A.g.e., s. 82.

[125] Sir Jonathan Sacks, Chief Rabbi, The Dignity of Difference, Holocaust Memorial Day 2007: http://hmd.org.uk/sites/default/files/final_2007_theme_paper.pdf , (Erişim Tarihi; 17.09.2019)

[126] OjijoPascalWhDidHitlerkillerJews?,Uganda,2012,https://www.academia.edu/11787894/Why_Did_Hitler_Kill_The_Jews, (Erişim Tarihi; 17.09.2019)

[127] Nazi sistemi zihinsel ve bedensel engelli kişilerin öldürülmesi için ötenazi programı kurmuştu. Bu program kapsamında altı tane gaz odası tesisi kurulmuştur. Saf, kimyasal karbon monoksit gazı kullanıldı. https://www.ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10005220 (Erişim Tarihi; 17.09.2019)

[128] Alan E. Steinweis, *Kristallnacht 1938*, The Belknap Press of Harward University Press Cambridge 2009, s.6.

da süren olaylar sonucunda yüzlerce Yahudi iş yerleri yağmalandı, sinagoglar yakıldı ve Yahudi erkekleri toplama kamplarına götürüldü. Holokost katliamı olarak bilinen bu olay sonucunda Gestapo (Gestapolar Alman Rejiminde her türlü muhalefeti ortadan kaldırmakla görevli gizli polisler) şefi Remhard Heydrich bu durumu rapor etmiştir. Bu rapora göre 815 dükkânın yağmalandığını, 171 evin ateşe verildiğini, 119 sinagogun yakıldığını, 76 sinagogun da tümüyle tahrip edildiğini ayrıca 20 bin kişinin tutuklandığını ve 36 Yahudi'nin ölü bulunduğunu bildirmiştir. Nazilerin başlattığı bu sistemli katliam, dünyada büyük tepkilere yol açarak 17 Aralık 1942'de Birleşik Devletler, Büyük Britanya ve Sovyetler Birliği'nin liderleri, Avrupalı Yahudilerin kitlesel cinayetini resmen ifade eden ve sivil halka uygulanan şiddetin sorumlularına dava açılmasını kararlaştırarak Uluslararası Askeri Mahkeme olan Nürnberg Mahkemesini kurmalarını sağlamıştır.[129]

Nazi sisteminin başlattığı katliama son vermek ve uluslararası hukuk ihlallerini yargılamak için atılan ilk somut adım 1943 tarihli Moskova Deklarasyonudur. ABD, İngiltere, Sovyetler Birliği ve Fransa'nın imzaladığı bu bildiride ortak görüş şu şekilde olmuştur:

> Katliamlara ve idamlara katılmış olan Nazi Partisi resmi görevlileri ve üyeleri bu iğrenç fiilleri işledikleri ülkelere yargılanmaları ve özgürleştirilmiş ve hür hükümetlerin yasaları uyarınca cezalandırılmaları için geri gönderilecek, coğrafi olarak tam anlamıyla yerelleştirilemeyen büyük suçlar bakımından büyük suçlular hiçbir önyargı olmaksızın müttefik devletlerin ortak kararıyla cezalandırılacaktır.[130]

Savaş suçlarından sorumlu tutulan kişilerin suçların işlendiği ülkelere iadesi ve ilgili ülke kanunlarına göre yargılanması gerektiği belirtilmiştir. Savaş sonrasında müttefikler savaş suçlarının yargılanması gerektiği düşüncesiyle Nürnberg Mahkemesini kurdular. Askeri bir mahkemenin kurulmasının nedeni; önemli savaş suçlularının yargılanması geleneksel hukuk sisteminde yer almamaktadır. Çünkü işlenen bazı suçların özel bir coğrafî yeri yoktur. Ayrıca bu suçlar dört büyük müttefik gücün veya Milletler Cemiyeti üyesi 32 devletlerin topraklarında değil, Alman hegemonyasının veya Alman milletinin yaşadığı yerlerde işlenmiştir.[131]

Nürnberg Mahkemesi galip devletlerce atanmış dört üye ve yedeklerinden oluşmuştur. Uluslararası Askeri Mahkeme'nin 6. Maddesi gereğince mahkeme yargı

---

[129] https://tr.wikipedia.org/wiki/Holokost (Erişim Tarihi 22.09.2019)
[130] Mehmet Şahin, "*Nürnberg Mahkemeleri Üzerine İnceleme, Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi*", Ocak 2010, Cilt: 2, Sayı: 1 s.51.
[131] A.g.e., s.51.

yetkisine giren ve 3 çeşit suç vardır: "Barışa karşı suçlar, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar." Nürnberg Uluslararası Askeri Ceza Mahkemesi yargılamalarına resmi olarak 20 Kasım 1945 tarihinde başlamıştır. Mahkemede yargılanan 24 Nazi yetkilisine dört suç unsuru yönlendirilmiştir.

Dünya barışına karşı suç işlemek,

Bir saldırı savaşı planlamak, çıkarmak ve uygulamak,

Savaş Hukukuna karşı işlenen suçlar ve aykırı hareketler,

İnsanlığa karşı işlenen suçlar[132]

Amerikalı başsavcı Robert Jackson, davayı görgü tanıklarının ifadeleri yerine Naziler tarafından yazılan belgeler üzerinden yürütmüştür. Mahkeme, yargıladığı yirmi dört üst düzey Nazi yetkilisinden; 12 kişi ölüm cezasına, 7 kişi hapis cezasına çarptırılmış olup, 3 kişi hakkında beraat kararı verilmiştir. Aleyhlerinde suç iddiasında bulunulmuş olan Nazi organizasyonlarından NSDAP, SS, Gestapo ve Güvenlik Hizmet Örgütü ´nün siyasi yönetim kadroları da kolektif suç işlemekten yargılandılar.[133]

Nürnberg mahkemesi, emsal niteliğinde olabilecek kararlara imza atarak, uluslararası hukuk sisteminde önemli yere sahip olmuştur. Ad-hoc niteliğinde olan bu mahkeme özel bir mahkemedir ve sadece sınırlı ve belli suçları yargılama yetkisine sahiptir. Yetki alanı ise savaş sırasında ve öncesinde yaşanan suçları insancıl hukuk alanında değerlendirmektir. Wilets'e[134] göre;

> Nürnberg Mahkemesi Uluslararası Ceza Hukukunda yeni bir dönem başlatmıştır. Öncelikle müttefik devletler savaş suçları için uluslararası hukuktaki kuralları bağlayıcı hale getirerek bireysel sorumluluk ilkelerini oluşturmaya çalışmıştır. İkinci olarak uluslararası barışı bozmada bireysel sorumluluğun getirilmesi sistemin en önemli ilkesidir. Üçüncüsü, farklı hukuk sistemine sahip olan ülkeler tek bir ceza sistemi altında birleşmişlerdir.[135]

Ortodoks çevreler 50'lerden itibaren Siyonistlere tepki olarak holokost'a farklı bir yorum getirmiştirler. Bu yoruma göre siyonizm, gayrı-Musevilerle uyum arayışı içerisinde olan geleneksel sürgün tutumundan ayrılarak felakete yol açmıştır. Goyimlerin (Yahudi olmayanlar) önünde ve onlardan iyilik görülmesini sağlayan bu tavır şartlar açısından

---

[132] Mehmet Şahin, a.g.e., s.54.
[133] Türkan Melis Parlak, *"Galiplerin Adaleti Nurnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri",* ABMYO Dergisi 2015. s. 43.
[134] Nürnberg Mahkemesinde başsavcı olarak görev yapan kişidir.
[135] Mehmet Şahin, a.g.e., s.59.

eleştirilemez, çünkü Musevilik diasporada bu sayede ayakta kalabilmiştir. Buna karşılık Aydınlanma Çağı'ndan sonra "özgürleşmiş" Musevilerin topluma karışma istekleri, bazen gösterişçi olan başarılarının doğurduğu aksilik ve Siyonist düşüncenin Nasyonal-Sosyalizm karşısındaki sertliği, tepki olarak çözüm getirmiştir. Aşırı, ultra-Ortodoks hahamlardan birinin görüşüne göre: "Tora, Musevileri yaşamlarının her alanında, kendilerini çevreleyen halklardan uzak durmaları için uyarmıştı." Ancak Aydınlanma Çağı Musevileri geleneğin dışına çıkarak farklı bir durum takındılar ve Musevi olmayanlara benzemek istediler. Oysa Museviler en kötü darbeleri en çok asimile oldukları ülkelerdeki gayrı-Musevilerden yediler. [136] Bu perspektifte, soykırım, Tora'nın buyruklarını hiçe sayarak, önce asimilasyonla, sonra da diğer modern devletler türünde bir Musevi Devleti kurarak diğerlerine benzemeye çalışanlara Tanrı'nın bir cezası olarak sunulmuştur.

Ortodoks ideoloji bu sayede Siyonist mantığını devirmiş ve Auschwitz'i Tora'yı rehber edinmeyen her tür Musevi ideoloji için ibret cezası olarak göstermiştir. Siyonist ideolojinin egemen olduğu, dini akımların zayıf bir etkiye sahip oldukları 60'ların sonlarına kadar, Ortodoksluk açısından en elverişsiz olan metinler ön planda olmuş; 70'lerden itibaren, Yeşiva'ların (Yeşiva, geleneksel dinî metinlerin, özellikle Talmud ve Tevrat'ın okutulmasına odaklanan Yahudi dini müessesesi) sayısı artıp, haredim'in (Ultra ortadoks Yahudi grubu) İsrail'de ve diasporada etkisi çoğalınca siyonizme muhalif bir yorum gelişmiştir. Soykırıma kendi yorumlarını getiren haredimler Musevilerin geleceğini kutsal bir vakanüvislik faaliyeti olarak görmüşlerdir. Burada ana güç olan Tanrı yasalarını çiğneyenleri acımasızca cezalandıracaktır. Tarih'in bu şekilde okunması, laik bir kültür içinde yüzen genç kuşaklar ile bağ kurmalarını sağlamış ve bu gençler 70'lerden itibaren teçuva ("pişmanlık") yoluyla Ortodoksluğa kazandırılmaya çalışılmışlardır.[137]

1.4.Sosyo- Maddi Faktörler (Medeniyet)

Fransız Devrimi'nin sonucunda oluşan dönem Avrupa'da insan haklarının, eşitliğin ve özgürlüğün ortaya çıktığı ve savunulduğu bir dönemi etkili kılmıştır. Yahudilerin de kendilerine özel olarak devam ettirilen medeni sınırlamaların kaldırılması ile sosyal hayatın siyaset, ticaret ve eğitim gibi alanlarında kendilerini göstermeye başlamışlardır. Ancak hızla yayılan milliyetçilik akımları azınlıklar üzerindeki etkiyi ters yöne çevirerek

---

[136] Gilles Kepel, *Tanrının İntikamı Din Dünyayı Yeniden Fethediyor*, (Çev. Selma Kırmız) İletişim Yayınları, 1992, s.213.
[137] A.g.e., s.213-214.

ırkçı bir özellik kazanmasına neden olmuş, Avrupa toplumunda Yahudilere yönelik var olan önyargılar, milliyetçilik akımının etkisiyle ırksal ayrıma ve Yahudilerin aşağı ırk olarak nitelendirilmesine kadar gitmiştir.

Avrupa'da aydınlanma döneminin sona ermesi ve yerini romantizmin alması, milli hassasiyetin oluşmasına katkı sağlamıştır. Ulus devlete bağlılık anlayışındaki yurttaşlık bilinci, özellikle Germen asıllı Orta Avrupa uluslarında vatan kabul ettikleri topraklarda uzun süre yaşama ve oraya yerleşme anlamına gelmekteydi. Avrupa'da ortaya çıkan milliyetçi anlayış, bir ulusu yücelten faktörün bir toprağa bağlılık olduğunu vurgulamaktaydı. Yahudilerin ise kendilerine ait yurtları olmadığından Avrupa'daki milliyetçiler onları ruhsuz bir toplum, aşağı bir cemaat ve topluluk olarak nitelendirmekteydi. Böylece Yahudilerin kendileriyle eşit haklara sahip olmasını kabullenemeyen Hıristiyanlar ile Yahudiler arasında aydınlanmayla gelen olumlu ilişkiler kısa sürmüştür. Yahudilerin vaftiz olup din değiştirseler bile ırklarının değişmeyeceği düşüncesi hâkim olmaya başlamıştır.[138]

Avrupa'da milliyetçilik akımlarının artması, Yahudiler üzerinde biri olumlu diğeri olumsuz olmak üzere çelişkili gibi görünen iki tesir meydana getirmiştir. Avrupa'daki milliyetçilik, Avrupa ülkelerine dağılmış bulunan Yahudileri de milliyetçiliğe sevk etmiş, ancak farklı ülkelerde yaşadıklarından dolayı bu daha çok bir din ve kültür milliyetçiliği şeklinde kendini göstermiştir. Eski Yahudi kültürünün yeniden ortaya çıkması, Yahudilerde dine dayalı milli duyguların uyanmasına, gözlerini Zion'a, Kudüs şehrinin kurulduğu ve İbrani Kralı Süleyman'ın kutsal mabedi yaptırdığı yere yani Filistin bölgesine çevirmelerine sebep olmuştur. Bundan dolayı siyonizm, Avrupa milliyetçiliğinin bir tezahürü haline gelmiştir. Avrupa milliyetçiliği aynı zamanda her ülkede Yahudi aleyhtarlığını da beraberinde getirmiş ve eskiden beri Hıristiyan toplumlarda var olan Yahudi karşıtlığı aniden şiddetlenmeye başlamıştır.[139]

Avrupa'dan yapılan Yahudi göçlerinin önemli sebeplerinden birisi de ekonomik nedenlerdir. Yahudiler Orta Çağ'da yüzyıllar boyunca, çok sayıda yasal kısıtlamaya tabi olmuş ve bunların bazıları XIX. yüzyılın sonuna kadar sürmüştür. Yahudiler, yere, zamana ve Yahudi olmayan rakiplerinin nüfuzuna göre değişen birçok sanat ve meslekten dışlanmışlar ve daha çok tefecilik, seyyar satıcılık veya yaygın olmayan mesleklere

---

138 Mim Kemal Öke, *Siyonizm ve Filistin Sorunu*, Kırmızı Kedi Yayın Evi, s. 14.
139 Fahir Armaoğlu, a.g.e., ss. 12–13.

yönelmişlerdir. Dünya tarihine bakıldığında ise çeşitli sebeplerden dolayı bir devlet bünyesinde birleşemeyen Yahudiler, değişik ülkelere dağılmışlar, yaşadıkları ülkelerin çoğunda topraksız kalan Yahudiler, o ülkelerin üretiminde değil daha çok sadece para getiren bankacılık ve mali işlerle uğraşmışlar ve insanlara faizle borç para vererek kısa zamanda zenginleşmişlerdir. Yahudilerin bu durumu zaman zaman yaşadıkları ülke halklarının tepkilerine ve saldırılarına neden olmuştur.[140]

1.5.Sosyo-Manevi Faktörler (Kültür)

Kudüs Yahudiler için, tarihin ihtişamı, görkemi ve geçmişte Tanrıyla yakınlaştıkları anları, sonrasında ise Tanrı ile insanın zorunlu olarak bir araya gelmesini temsil eder. Kentin Musevi inancına göre varlığı da önemlidir. Çünkü Yahudi anlayışına göre, insanın yaratılışı Kudüs'te başlar, Kudüs dünyanın merkezini oluşturmaktadır. Kudüs'ün Babilliler tarafından işgali ve yıkılmasından sonra bu topraklardan çıkmak zorunda kalan Yahudiler için Kudüs birbirinden farklı anlama gelmiştir. Kudüs, Yahudiler için hem sürgün ve parçalanmanın sefalet ve acının hem de sonsuz manevi mutluluğun en iyi ifadesi ve temsili haline gelmiştir. Bundan sonra sürgünde yaşadıklarına inanan diaspora Yahudileri Kudüs'e geri dönme umutlarını daima diri tutmaya çalışmışlar ve bu duygu onları bir arada tutan en kuvvetli bağ olmuştur.[141]

Hıristiyanların, Yahudilere karşı dini temellere dayanan birçok düşmanlıkları vardı. Bunlardan en önemlisi, Yahudilerin Hz. İsa'yı öldürttüğü iddiasıdır. Bu itham Hıristiyanlarda günümüze kadar gelen Yahudi düşmanlığının temelini oluşturmaktadır. Hz. İsa kendisine gelen ilahi mesajı yaymaya başladığında en büyük tepkiyi aralarından çıktığı Yahudilerden görmüştür. Başlangıçta Hıristiyanlığı Yahudi cemaatinin bir iç sorunu olarak gören Roma İmparatorluğu, Yahudi din adamlarının taşkınlıkları sonucunda, Hz. İsa'yı çarmıha germiştir. Hz. İsa, Hıristiyanlık dinine göre ilahi bir özellik taşımakta ve Romalıların Hz. İsa'yı çarmıha germelerinin sebebi de Yahudilerin yalan söylemeleriydi. Bu nedenle Hıristiyanlar, Hz. İsa'nın ölümünden Yahudileri sorumlu tutmuşlardır. Hıristiyanlık açısından var olabilecek en büyük suç sayılan Tanrı katili, Hıristiyanlardaki günümüze kadar gelen Yahudi düşmanlığının da temelini oluşturur.[142]

---

[140] Paul Johnson, a.g.e., ss. 260 – 275.
[141] Yasemin Avcı, a.g.e., s. 78.
[142] Eva Groepler, *Anti-Semitizm Antik Çağdan Günümüze Yahudi Düşmanlığı*, (Çev. Süheyla Kaya), İstanbul 1999, ss. 9–10.

Ayrıca Yahudi erkeklerin kutsanmışlık emaresi kabul edilen sünnet olmaları, başka halklardan kadınlarla evlenmemeleri, yabancılarla yemek yememeleri, içinde bulundukları toplumlarla kaynaşmamaları, tefecilik yaparak haksız kazanç elde etmeleri gibi nedenlerle Hıristiyanlar arasında Yahudilere karşı bir önyargı oluşmuştur. Ayrıca Yahudiler Ortaçağ'da dini cinayetler, kutsal ekmeğe hakaret gibi eylemlerde bulunmaları sebebiyle de Hıristiyanlar tarafından suçlanmışlardır. Yahudiler özellikle Ortaçağ'da, Yahudi karşıtlığının sebep olduğu baskı ve şiddetin neticesinde büyük acılar yaşamışlardır. Haçlı Seferleri dolayısıyla dini duyarlılığın üst düzeyde seyrettiği XI. yüzyılda, Orta ve Batı Avrupa'da hüküm süren Yahudilerin birçoğu din değiştirmek veya ölmek arasında tercih etmeye zorlanmışlardır. Yahudiler bu dönemde baskı ve şiddete maruz kalmış ve katliamlara tabi tutulmuşlar, sürgün ve göçlerle yaşadıkları topraklardan kovulmuşlardır.[143]

1.6.Senkronik Durum

Tarihlerinin büyük bir bölümünü İsrail Ülkesi olarak isimlendirdikleri Filistin dışında sürgünde geçiren Yahudilerin buraya dönüş ideali, modern dönemde ortaya çıkmış bir şey değil, kökleri asırlar öncesine dayanan bir idealdir. Kaynağını Eski Ahit, Talmud ve Midraş gibi dinî kaynaklardan alan bu düşüncenin tarihi, İsrailoğullarının tarihi kadar eskidir. Siyon, Kudüs'te bir dağın adı olmakla beraber genellikle tüm Kudüs'ü ifade etmek için kullanılan bir kavramdır. Siyon'a dönüş ideali ise, zamanların sonunda ortaya çıkacağına inanılan Mesih öncülüğünde bu topraklara dönüşe ve Tanrı'nın saltanatının başlamasına dair köklü bir inancı simgelemektedir.

Yahudi tarihine etkisinden dolayı Yahudi dinî geleneğinin en önemli faktörü toprak anlayışıdır. Bu anlayış etrafında Yahudiler, toprakla ilişkileri bakımından diğer halklardan açık bir şekilde ayrılmaktadır. Bu ilişkinin temeli, ilk Yahudi atası olarak kabul edilen ve Yahudi tarihini başlatan İbrâhim ve Tanrı arasındaki ahitleşmeye dayanır. Eski Ahit'te, Tanrı'nın İbrâhim'le bir ahit yaparak kendisini ve soyunu kutlu ve bereketli kıldığı ve Kenan topraklarını[144] mülk olarak soyuna verdiği ifade edilmiştir.[145] Bu soy ile kastedilen, İbrâhim'in eşi Sâre'den olan oğlu İshak'ın oğlu olan Yâkub, diğer ismiyle İsrail'in soyudur. Eski Ahit'te Tanrı ile İbrahim arasındaki ahdin vârisi, İshak'ın soyundan gelen

[143] Bernard Lewis, *Çatışan Kültürler Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler*, (Çev. Nurettin Elhüseyni), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, istanbul 2014, ss. 19-20; P. Johnson, age., ss. 263-279.

[144] Yahudilerden önce bölgede Kenanlılar yaşamaktaydı. Kenan Toprakları, İsrail Toprakları, Kutsal Topraklar, Vâdedilmiş Topraklar ve Filistin, aynı bölge için kullanılagelen isimlerdir.

[145] Tekvin 12/2; 15/4-5

Yâkub'un oğulları, diğer adıyla İsrailoğulları olduğu ifade edilmiştir. M.Ö. yaklaşık 1800'ler olarak tahmin edilen bir dönemde, Tanrı'nın İbrahim'e şu vahyiyle İsrail ulusu ve toprağının kaderi ilk defa kesişmiştir:

> "Ve Rab Avram[146]'a,
>
> Ülkeni, akrabalarını, baba evini bırak, sana göstereceğim ülkeye git" dedi, "Seni büyük bir ulus yapacağım, seni kutsayacak, sana ün kazandıracağım, bereket kaynağı olacaksın." … Karısı Sâre'yi, yeğeni Lût'u, Harran'da kazandıkları malları, edindikleri uşakları yanına alıp Kenan ülkesine doğru yola çıktı. Oraya vardılar. Rab Avram'a görünerek, "Bu toprakları senin soyuna vereceğim" dedi.[147]

Yahudilerin bu topraklar üzerinde söz sahibi olmalarıyla ilgili olarak Tanrı ve İbrâhim arasında yapılan ahdin dışında başka bir örnek daha gösterilir. Bu, İbrâhim'in karısı Sâre'nin ölümü üzerine bir yerlinin karşılıksız bir mezar yeri bağışını reddedip burayı satın alması olayıdır. İslam geleneğinde el-Halîl olarak bilinen Hevron, İbrahim'in resmen sahip olduğu ilk topraktır ve kutsal kitapta İbrahim'in, ölen eşi Sara'nın, daha sonra da kendisinin gömülmesi için Mahpela Mağarası'nı nasıl satın aldığı anlatılmaktadır.[148]

> İbrahim, ülke halkı olan Hititler'in önünde eğilerek, "Eğer ölümü gömmemi istiyorsanız, benim için Sohar oğlu Efron'a ricada bulunun" dedi, "Tarlasının dibindeki Mahpela Mağarası'nı bana satsın. Fiyatı neyse huzurunuzda eksiksiz ödeyip orayı mezarlık yapacağım.[149]

Bu satın alma, kendisine Tanrı tarafından verilmiş olmasına karşın, bu toprağın bir parçasını, hem de pahalıya satın alan İbrahim'in, vaadin yasallığına satın almanın yasallığını eklemesi olarak yorumlanmıştır.[150] Roger Garaudy'e göre ise İbrahim'in bu davranışı, Kenan ilinin toprağını kendi mülkünün dışında sayması yüzündendir.[151]

Yukarıda da bahsedildiği gibi İbrahim'in soyuna Filistin vaadi ilk olarak açık şekilde Tekvin kitabının 12. babının 7. pasajında geçmektedir. 13. bapta yine toprakla ilgili olarak, İbrahim bir tepede otururken gelen "Gördüğün bütün toprakları sonsuza dek sana

---

146 İbrahim'in eski ismi. Eski Ahit'te Tekvin kitabında (17:5) şu şekilde ifade edilmektedir: "Artık adın Avram değil, İbrahim olacak. Çünkü seni birçok ulusun babası yapacağım.". Avram 'Yüce baba' anlamına gelirken, İbrahim 'Çokların babası' anlamına gelir.

147 Tekvin, 12/1-7.

148 Paul Johnson, a.g.e., s. 13.

149 Tekvin, 23/ 7-9.

150 Jean-Christophe Attias ve Esther Benbessa, *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail*, (Çev. Nihal Önol), İletişim Yayınları, İstanbul 2012, s. 25.

151 Roger Garaudy, *Siyonizm Dosyası*, (Çev. Nezih Uzel),Pınar Yayınları, İstanbul 2013, s. 86.

ve soyuna vereceğim."[152] İfadesi geçmektedir. 15. bölümde ise daha açık şekilde yer almaktadır:

> O gün Rab Avram'la antlaşma yaparak ona şöyle dedi: Mısır Irmağı'ndan büyük Fırat Irmağı'na kadar uzanan bu toprakları, Kenîlerin, Kenızîlerin, Kadmonîlerin, Hitîlerin, Perizîler'in, Refaimin, Amorîlerin, Kenanîlerin, Girgaşîlerin, Yevusîlerin topraklarını senin soyuna vereceğim.[153]

İbrahim Tanrı'yla sünnet hadisesi üzerinden bir anlaşma yaptığında, tüm Kenan toprakları ona ebedî bir mülk olarak vaat edilmiştir: "Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim. Onların Tanrısı olacağım."[154] Tevrat'ta toprağın vaadine ilişkin olarak yukarıda aktarılan ifadelerin dışında farklı ifadeler yer olsa da, bunlar en sembolik olanlardır.

Yahudi zihin dünyasında oldukça önemli bir yere sahip olan bu toprakla ilgili olarak Zebur'da şu ifadeler geçer: "Babil'de ırmağın kenarına oturduk ve Siyon'u andıkça ağladık. Yabancıların toprağında Rabbin ilahisini nasıl okuyabiliriz? Eğer seni unutursam ey Kudüs, sağ elim beni unutsun; eğer seni anmazsam, eğer Kudüs'ü en baş sevincimden üstün tutmazsam dilim damağıma yapışsın."[155] Filistin'e ve Kudüs'e verilen bu öneme ve kutsallığa rağmen bazı Yahudi gruplar bu bölgeye Yahudi toplu göçünü olumlu karşılamamışlardır.[156]

Davud soyundan gelecek olan Mesih'e iman, Ortaçağ'da yaşamış büyük Yahudi din âlimi Musa ibn Meymun tarafından belirlenen Yahudi imanının vazgeçilmez bir parçasıdır. Yahudi ahiret inancının önemli bir parçasını oluşturan Mesihçilik, Yahudilerin etkileyici bir kurtarıcı (Mesih) tarafından yabancı esaretinden kurtarılıp Filistin topraklarında dinî ve siyasî egemenliklerini kazanmak suretiyle eski güçlerine kavuşmalarına yönelik inancı ifade etmektedir. Yahudi geleneğinde "devletlerden ya da insan varlığının değerini veya insan varlığının kendisini tahrip eden koşullardan kurtulma" olarak tanımlanan kurtuluş, (sürgündeki Yahudilerin Kutsal Topraklarda toplanmasıyla başlayacak olan süreç), ancak Mesih'in ortaya çıkmasıyla başlayacaktır. Yahudi

[152] Tekvin, 13/15.
[153] Alfred Guillaume, "Zionists and the Bible", From Haven To Conquest: Readings in Zionism and the Palestine Problem Until 1948, ed. Walid Khalidi, Washington, 1987, s. 26.
[154] Tekvin, 17/8.
[155] Mezmurlar, 137.
[156] Salime Leyla Gürkan, a.g.e., s. 128.

geleneğine göre bu, tam manasıyla bir kurtuluştur. Dolayısıyla Yahudi dinî geleneğinde Siyon'a dönüş, ancak Mesih öncülüğünde gerçekleşecektir.[157]

Sürgünü sona erdirmeyle bağlantılı olarak Bar Kohba ayaklanması örnek gösterilir. M.S. 70 yılında Kudüs'ten kovulan Yahudiler, 132 tarihinde topraklarına yeniden sahip olmaya yönelik Roma'ya karşı son isyanları olan Bar Kohba ayaklanmasını gerçekleştirmişler ve ağır bir yenilgiye uğrayarak bölgeyi tamamen terk etmek zorunda kalmışlardır. Sürgünü bitirmeye yönelik bir fiil olması açısından bazı Yahudiler tarafından dine aykırı bulunan bu isyan Yahudiler için felaket getirmiştir. Bu şekilde Yahudiler için yaklaşık iki bin yıl sürecek olan büyük sürgün başlamıştır.[158]

Bu topraklar zaman içinde Yahudilere bahşedilmiş olsa bile, bunu reddeden ve bu komutu ancak Tanrı'dan beklenti içinde olan geleneksel anlayış, modern dönemlerde ortaya çıkan ideallerden tamamen farklıdır. Geleneksel anlayışın büyük oranda terk edildiği modern döneme kadar olan dönemde Yahudilerin Siyon'a dönüş düşüncesine sahip olduğunu söylemek mümkündür. 1800'lü yıllara kadar Yahudilerin bakışlarını etkileyen bu anlayış, modern dönemde ortaya çıkan seküler ve Siyonist ideolojilerin ortaya çıkmasının sonucunda Yahudilik açısından önemini kaybedecek ve geleneksel Yahudi ahiret inancının Mesihçilik inancı doğrultusunda Tanrı'nın tarihe karışmasına sebep olacaktır.[159]

Birçok kavramı etrafında toplayan Siyonizm, genellikle adını uluslararası düzeyde bahsettiren Theodor Herzl'in (1860-1904) siyasî Siyonizm'ini ifade etmede kullandığı bilinmektedir. Theodor Herzl'den önce de bu düşünce bazı Yahudiler tarafından gündeme getirilmiş ancak adını güçlü bir şekilde duyuramamıştır. Tarihten kopuk hareket etmeyen Siyonistlerin farklılık gösterdiği nokta metot anlayışları olmuştur. Dolayısıyla Siyonistlerin Siyon'a dönme konusunda geleneksel anlayıştan uzaklaşmalarıyla oluşan açık, her biri tarafından farklı farklı yöntemlerle kapatılmaya çalışılmıştır. Siyonizm, dışarıdan bakıldığında farklı özellikleri barındıran anlayışlardan meydana gelse de, sonuç olarak aynı pahasına çalıştıkları için ideolojik bir beraberlik oluşturmaktadır.[160]

---

[157] Salime Leyla Gürkan, a.g.e., ss. 128-134.
[158] A.g.e., s. 30.
[159] Moshe Sevilla-Sharon, a.g.e., s. 88.
[160] Moshe Sevilla-Sharon, a.g.e., s. 95.

İKİNCİ BÖLÜM

POST/MODERN DURUM, SİNEMA, İMAJLAR VE İNŞALAR

2.1. Sinemanın Tarihçesi: Arkaplan, Doğuş ve Ajandası

Sinema, sinematografi (cinematographie) sözcüğünün kısaltılmış (cinema) halidir. Yunanca cinema ("devinim/hareket") ve graphien ("yazmak") kelimelerinden türetilmiş olan cinematoprahie, devinimi yazan ve saptayan anlamına gelmektedir. Sinemanın Lumiere kardeşlerle başlayan ilk döneminde yapılan çeşitli aletlere devinim, canlılık vs. isimler verilmesi, bu buluşların hareketi olduğu gibi yansıtmasından dolayıdır. Bu bağlamda sinema, hareketi yakalayıp parçalara ayırmaya ve bu parçaları bir perde üstünde yeniden canlandırmaya ve sesli olarak karşımıza çıkarmaya yarayan çok yönlü bir araçtır.[161]

Geoffrey Nowel Smith sinema için "Yirminci yüzyılın kültürel yaşamına hâkim olan endüstrileşmiş sanat biçimi" ifadesini kullanmış ve Paul Rotha'nın " Sinema, sanat ve sanayi arasında çözülmemiş bir denklemdir" söylemine atıfta bulunmuştur.[162] Bazin ise sinemaya sosyolojik olarak bakmış ve sinemanın ruhsal ve teknik arızaların sonucu olarak, endüstriyel bir olgu olarak karşımıza çıktığını savunmuştur.[163] Başka bir yaklaşımla sinema, kapitalist ülkelerde endüstriyel bir kurum, sosyalist ülkelerde propaganda aracı olarak kullanılmıştır.[164] On dokuzuncu yüzyılın son çeyreğinde izleyiciyle buluşan sinemanın ilk yıllardan itibaren bir eğlence faaliyeti mi, kapitalist düzenin ekmeğine yağ süren ticari bir araç mı yoksa bir sanat mı olduğu tartışma konusu olmuştur.[165] Bunun içindir ki sinema, içinde bulunduğu çağın koşullarının bir ürünü olarak karşımıza çıkmıştır.[166]

İlk devirde 16 sonraları 24 resmi bir saniyede göz önünden geçirerek hareketi sağlamaya dayanan sinema aslında göz aldatmasından başka bir şey değildir. Gözün retina

[161] Nijat Özön, *100 Soruda Sinema Sanatı*, Gerçek Yayınevi, 1984, ss. 7-8.
[162] Geoffrey Nowel Smith, *Dünya Sinema Tarihi*, (Çev. Ahmet Fethi), Kabalcı Yayıevi, 2003, s. 15.
[163] Andre Bazin, *Sinema Nedir*, (Çev. İbrahim Şener), 2013, ss. 16-73.
[164] Nezih Erdoğan, *Sinema Kitabı*, Ağaç Yayıncılık, 1992, s. 57.
[165] Bilal Yorulmaz ve William L. Blizek (Ed), *Sinema ve Din*, Dem Yayınları, İstanbul 2015a, s.713.
[166] Rekin Teksoy, *Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi*, Oğlak Yayıncılık, İstanbul, 2005, 1.Cilt, s.28.

kısmındaki silinme müddetinin bu kadar kısa olması gözün kusuru olarak açıklanmıştır. Bu 17.yy da bilinen bir şeydi.[167]

Sinema tarihine bakıldığında sinemanın tekniği ile alakalı ilk yazılı metne Platon'un Devlet'inde rastlanmaktadır.[168] Platon Devlet isimli kitabının 7.bölümünde şu olaydan bahsetmektedir; "… Yer altında bir mağara düşün ve doğuştan beri içinde bulunan insanların başlarını sağa sola çeviremeyecekleri bir zincirle bağlanmış halde ışığın geldiği yönün aksine oturduklarını. Arkalarından, uzakta bir ateş ışığı parlamaktadır ve mağaradaki insanların arasından karşılarındaki duvara bu ışığın önünden geçen insan ve nesnelerin gölgeleri yansımaktadır. Mağaradaki insanların kendi aralarında konuşacaklarını varsayarsak gördükleri gölgelerin hakiki nesneler olduğunu söyleyeceklerdir. Ve arkalarındaki insanların konuştuğunu söylersek mağaradaki insanların seslerin karşıdaki duvardan geldiğini düşünmeleri normal olacaktır."[169] Bu, ışığın hareket halindeki nesneleri yansıttığı gerçeğinin o dönemde bilindiğinin kanıtıdır. Daha geçmiş dönemde de insanların duvarlara çizdikleri hayvanların bazen dört bazen sekiz ayaklı olması insanların harekete verdiği önemi göstermektedir.[170]

Sinemanın günümüze ulaşan teknik özelliklerinin gelişimi ise ilk olarak karanlık oda ile başlamıştır.[171] Camera ("kubbeli hazne/oda") Obscura ("Karanlık")'nın bilimsel olarak ilk tanımı Arap bilim adamı, astronom ve matematikçi ibn el-Heysem tarafından yapılmıştır. [172] İbn Heysem'in tarifine göre her tarafı kapalı bir kutuya ufak delikler açıldığında, bu delikten giren ışıklar kutunun karşı iç düzeyine dışarıdaki nesneleri yansıtır.[173] Camera Obscura terim olarak ise ilk kez 1604 yılında Alman astronom Johannes Kepler tarafından kullanılmıştır.[174]

İbn Heysem nasıl gördüğümüze dair çalışmalar yapan ilk kişidir. Işığın, bir resmi düz bir düzeye yansıtmak için nasıl kullanılabileceğine dair yaptığı çalışmalar neticesinde iğne deliği kameranın öncüsü olan karanlık oda kavramına ait bilgiler sunmuştur.

[167] Zahir Güvemli, *Sinema Tarihi*, Varlık Yayınları, İstanbul, 1960, s. 5.
[168] Rekin Teksoy, a.g.e, s. 16.
[169] Platon, Devlet, (Çev. Cenk Saraçoğlu-Veysel Atayman), Bordo Siyah Yayınevi, İstanbul, 2005, ss. 172-173.
[170] Rekin Teksoy, a.g.e, s.16.
[171] Alev Demirbilek, *Dünya Sinema Tarihi 1.Bölüm*, Engin Fotokopi, 1994, s.4.
[172] https://h2g2.com/edited_entry/A2875430 , (Erişim Tarihi: 14.11.2018)
[173] Nezih Erdoğan, *Sinema Kitabı*, Ağaç Yayıncılık, 1992, s.23.
[174] http://www.obscurajournal.com/history.php, (Erişim Tarihi:08.11.2018)

Aristotales'in yazıtlarında ve eski Çin kaynaklarında da kamera, Camera Obscuraya ait prensiplerden söz edilmiştir.[175]

Karanlık odaya ait ilk tanımlama ve analizi yapan İbn Heysem, Karanlık odayı güneş tutulmasını gözlemlemek için de kullanmıştır.[176] Daha önce Theon ve Aristo iğne deliğinden geçen ışığın yansıttı görüntünün deliğin arkasındaki nesneye ait olduğunu açıklayamamışladır. İbn Heysem geniş alanda yaptığı deneylerle dışarıdaki nesneleri içerideki perdeye yansıtmayı başaran ilk kişi olmuştur.[177]

Karanlık oda kendisinden sonra gelecek teknik özelliklerin habercisi olmuştur. Karanlık odadan sonra 17.yy da o dönemin en önemli buluşlarından sayılan büyülü fener eş zamanlı olarak iki din adamı Alman rahip Athanasius Kircher ve Fransız rahip Claude François tarafından ortaya çıkarılmıştır. Günümüz saydam göstericinin atası sayılan büyülü fener, cam üzerine yapılmış resimleri mum ışığı ve mercekle duvara yansıtmayı sağlamıştır.[178]

Sinemaya doğru giden buluşlar birbirini takip etmiş ve Tomatrop adlı oyuncak 1825 yılında İngiliz Doktor John Ayrton tarafından geliştirilmiştir. Daire biçiminde bir karton üzerine karşılıklı olarak bir kuş ve kafes çiziminden oluşan bu oyuncak kendi ekseni etrafında hızlıca döndürüldüğünde kuşun kafese girdiği izlemini veriyordu. Ağ tabaka izlenimine dayanan bu oyuncaktan sonra yine aynı tekniğe dayanan Fenakistiskop geliştirilmiştir. 10.yy sonlarından itibaren bilinen, sinemanın kökeninde var olan görüntünün retinada iz bırakma olgusu Belçikalı araştırmacı Ferdinand Plateau tarafından kullanılarak 1832 yılında geliştirilen Fenakistiskop[179], üzerine aynı hareketin 16 ayrı biçiminin yapıldığı ve her resmin ortasına birer delik açılmış daire biçiminde kartondan oluşmaktadır. Plateau'nun açıklamasına göre karton ayna karşısında döndürüldüğünde, deliklerden aynaya bakan kişi kartondaki resmin hareket halinde olduğunu görür. Oysa ayna vasıtasıyla değil de karşıdan bakan biri resimlerin karıştığını görecektir. Plateau "Fenakistiskop adlı oyuncağın dayandığı optik yanılsama" başlıklı yazısında bu

---

[175] https://www.thoughtco.com/history-of-photography-and-the-camera-1992331, (Erişim Tarihi: 18.11.2018)
[176] Joseph Needham, *Science and Civilisation in China volume 4*, Cambridge University Press, 1962, s.98.
[177] http://www.wikizeroo.net/wiki/tr/Camera_obscura, (Erişim Tarihi: 18.11.2018)
[178] Rekin Teksoy, a.g.e, s.17.
[179] Gerard Betton, *Sinema Tarihi Başlangıcından 1986'ya Kadar*, (Çev. Şirin Tekeli), İletişim Yayınları, 1990, s.5.

yanılsamayı şöyle tarif etmiştir: “ Bu yanılsama oldukça yalındır. Büyüklükleri ve konumları farklı nesneler çok kısa aralıklarla ve birbirlerine yakın göz önünden geçerlerse, bu nesnelerin ağ tabakada oluşturduğu izlenimler birbirlerine eklenir ve biz tek nesne görmüş oluruz.”[180]

Daha sonra işlevleri aynı fakat değişik isimlerle “Zootrop, Praksinoskop, Viviskop, Horoskop, Zoopraksinoskop” gibi birçok alet ortaya çıkarılmıştır. Yapılan tüm bu çalışmalar birbirlerinin benzeri olarak sinemaya doğru giden yolda sinemanın teknik yönüne katkıda bulunmuşladır. [181]

İlk sinematografik çalışma ise 1877-80 yıllarında Edward Muybridge tarafından gerçekleştirilmiştir. [182] Hareketi tahlil eden resimlerden faydalanarak ortaya çıkan bu çalışmalar fizyoloji bilgini Marey tarafından incelenmiş ve Marey 1888 yılında ilk sinema resimlerini sunmuş, kamera denilen modern sinema makinesini ilk defa kullanmıştır.[183]

Telgraf, gramofon ve ampulün mucidi Edison tüm bu yapılan çalışmalardan faydalanarak 1891 yılında kinetoskop adını verdiği buluşunun patentini almış ve 1894 yılında New York City’de ilk kinetoskop salonu açılmıştır. [184] Kinetoskop, büyük bir kutunun içinde arkasından ışık alarak dönen sadece bir kişinin izleyebileceği resim gösterisiydi. [185] Aygıta para atan izleyici gözünü içinde film bulunan karanlık odanın deliğine koyuyor ve resimlerin hareket halinde olduklarını görüyordu. [186] Edison’un kinetoskop gösterileri peep show peep (“dikizlemek/gözetlemek”), show (“göstermek/ sergilemek”) olarak başlamasına rağmen kısa sürede gelişip sinema salonlarına dönüşmesi çok uzun sürmemiştir.[187]

Sinema Thomas Alva Edison’un 1894 yılında kinetoskop gösterilerine başlamasıyla bir ileri safhaya ulaşmışsa da, hiçbir çalışma Fransız Lumiere kardeşlerin 1895’de Paris Grand Cafe ‘de gösterilen “Lumiere Sinematografı” kadar ilgi ve alaka uyandırmamıştır. Edison’un kinetoskop adlı cihazından yararlanan Lumiere kardeşler önce chronophotographe sonra sinematograf aletini yaptılar. Sinematograf hem kamera hem

---

[180] Rekin Teksoy, a.g.e, ss.18-19.
[181] Alev Demirbilek, a.g.e, s.5.
[182] Andre Bazin, a.g.e, s.23.
[183] Zahir Güvemli, a.g.e, s.8.
[184] Rekin Teksoy, a.g.e, ss.28-29.
[185] Zahir Güvemli, a.g.e, s.9.
[186] Nezih Erdoğan, a.g.e, s.22.
[187] Giovanni Scognamillo, *Amerikan Sineması*, Ağaç Yayınları, 1994, s.12.

yansıtım makinesiydi. Film çekip film oynatan bu makine sinemanın günümüze ulaşmasına öncülük etmiş ve Lumiere kardeşlere dünyaca şöhret kazandırmıştır.[188]

Lumiere kardeşlerin sinema tarihinde ilki başararak isimlerini duyurmaları aslında kardeşlerin ticari zekâlarıyla alakalıdır. Lumiere kardeşlerden iki ay kadar önce Berlin'de sinema gösterisi yapmış olan Alman Max Skladanowsky ilk kişi olma şerefine ulaşmıştı.[189] Sinematografın benzerleri arasında daha üstün özelliklere sahip bir cihaz olması sebebiyle Grand Cafe'deki film gösterisi ilk gösteri, Lumiere kardeşler de sinemanın kâşifleri olarak anılmaktadırlar.[190]

Lumiere'lerin ilk dönem filmlerinde olayları betimleyici değil, pek değersiz ve sıradan olayları seyirciye sunmaları seyirci tarafından ilgi ve alakayla karşılanmıştı. Bir bebeğin yemek yemesi, teknenin limandan hareketi, yaprakların düşüşü izleyenleri adeta mest ediyordu. Çünkü ilk film izleyicileri öykülü film yerine, canlı cansız nesnelerin hareketini izlemek istiyorlardı.[191] Lumiere kardeşler imzalı ilk kısa filmler, sinema tarihinde ilk olmaları yanında sinemaya tür olarak da ilkleri kazandırmışlardı. Sinemanın ürkütücü tesir unsuru olma özelliği "Trenin İstasyona Varışı" filmi ile olmuştur. Yine "Kendini Sulayan Bahçıvan" komedi unsurları taşıyan ilk filmdir.[192]

2.2. Post/Modern Durum, Sinema, İmajlar ve İnşası

Düşünce tarihinin en son ortaya çıkan, felsefi bir akım ya da bir ekol olarak nitelendirilen postmodernizm kavramı, başka akım ve felsefi görüşlere karşı bir başkaldırı ve yıkıcı bir eleştiri olduğu kadar, yeni seçenekleri de bünyesinde ihtiva eden çift kutuplu bir dünya görüşüdür. Postmodernizm öncelikle modernliğin ve modernizmin getirdiği akılcılığa, aklın insanlığı kurtaracak tek güç olma düşüncesine karşı çıkmıştır. Tüm etik anlayışları yok sayan postmodernizm politik ve sosyal nitelikli, küresel bütün dünya görüşlerine itiraz ederken, Marksizm, liberalizm, faşizmgibi büyük ideolojileri de reddetmiştir. Tabiri caizse postmodernizm modern çağın bütün meşrulaştırıcı söylemleri ve büyük anlatılanlarına karşı geliştirilmiş negatif bir felsefe anlayışıdır.[193]

[188] Zahir Güvemli, a.g.e, s.9.
[189] Geoffrey Nowel Smith, a.g.e, s.31.
[190] Alev Demirbilek, a.g.e, s.13.
[191] Geoffrey Nowel Smith, a.g.e, s.35.
[192] Zahir Güvemli, a.g.e, s.15.
[193] Ahmet Cevizci, *Felsefe Tarihi*, Say Yayınları, İstanbul 2014, s. 1269.

Batı, modernizmin getirdiği akılcı ve işlevsel yapısından bunalınca akıldan ve rasyonellikten uzaklaşma düşleri kurmaya başlamıştır. Özellikle yaşanan dünya savaşları, toplumun maddi manevi unsurlar karşısında çaresizliği, bütün inanç sistemlerine olan güvenin yitirilmesine neden olmuş ve postmodern dönem ortaya çıkmıştır. Bu dönemi oluşturan şartlar batı toplumunun aydınlamacı zihniyete, sanayileşmenin getirdiği makineleşmeye ve bilgiye duyduğu güvensizliktir. Bilgi ve bilimde oluşan güvensizlik toplumsal ve kültürel hayata da yansımıştır. Gerçekler suni bir ürün olarak kültürlerin dayatması haline gelmiş, bilim ve teknoloji toplumu ayrıştırma ve bireyi yok etme çabasına girişmiştir.[194]

Yalnızca felsefi bir anlayış biçimi olarak göremeyeceğimiz bu kavramı tam manasıyla açıklamak ve kaynağını göstermek akıntıya karşı kürek çekmek gibi çetrefilli ve zor bir iştir. Akbar Ahmed postmodernizmi ironi ve müphemlik içeren çağın karşılığı olarak açıklamış ve postmodernizmle cebelleşmek başlığı altında bu deyime bir kılıf bulma çabasına girişmiştir.

> Tarihsel bir dönem midir, yoksa güncelleştirilmiş bir tarz mı? Edebi bir fantezi mi, felsefi bir kavram mı yoksa mimari bir düşünce tarzı mı? Estetik bir çeşitleme mi, evrenselleştirme eğilimine bir karşılık mı, bir sanat stili mi, yoksa toplumsal bir olgu mu? Salt Avrupa'ya özgü bir olgu mu, yoksa akla yakın bir biçimde başka yerlere de uygulanabilir mi? [195]

Çeşitli disiplinler ve düşünürlere göre farklı algılanan ve açıklanan kavrama bu sorularla karşılık bulmak postmodernizmi anlamlandırma açısından uygun bir yoldur.

Sanatta 1900'lerin ilk yıllarını postmodernizmin başlangıcı olarak kabul edenlere karşılık, sosyal bilimlerde 1960'lı yılların sonlarında ortaya çıkan bir anlayış olduğunu iddia edenler vardır. Bu durum postmodernizmin kafa karıştırıcı tarihini de gözler önüne sermektedir.[196] Zygmunt Bauma'a göre bu kafa karışıklığı ve müphemlik, nesne ya da olayları farklı kategorize etmekten doğmaktadır. Bu farklılıklardan dolayı literatür işlevini kaybetmiş, tüm anlam çabaları iflas etmiştir. Belli bir durumu anlama çabasında başarısız olunduğunda duyulan rahatsızlık ise, müphemliği bir düzensizlik olarak karşımıza

---

194 Yavuz Bayram, "*Postmodernizm Üzerine*", Baykara Dergisi, N: 5, 2007, ss.37-39.

195 Akbar S. Ahmed, *Postmodernizm ve İslam*, (Çev. Osman Ç. Deniztekin) Cep Kitapları, İstanbul 1993, s. 29.

196 Osman Şahin, 2000 Sonrası Popüler Hollywood Sinemasında Dini Tema ve Örüntüler, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya 2016, s.21.

çıkartmaktadır. Bundan dolayı postmodern dönemden düzensizliğin hâkim olduğu bir evre olarak bahsetmek daha anlaşılır olacaktır. [197]

Bu bunalım ve karışıklık durumunun karşılığı olarak postmodernite kavramına değinen Bryan Turner, postmodern dönemde kitle iletişim cihazlarının kültürel düzende etkinliğini arttırması ve ticari olarak sınıflar arası ayrımın bulanıklaştığını belirtmiştir. [198] Batının kendi iç bunalımından kurtulmanın yollarını bulamadan doğuya yönelmesini Oryantalizm kavramıyla açıklamaya çalışan Edward Said ise [199], içinde bulunduğu dünya için elektronikleşmiş postmodern kavramını kullanmıştır. Televizyon, filmler ve medyanın bilgiyi tek tipleştirip kalıba soktuğunu ve mevcut bunalımın yazılı olanla gerçek olanın uyuşmazlığından kaynaklı olduğunu ifade etmiştir.[200]

2.2.1. Modernus'tan Post/modern'e

Postmodernizm kavramını daha iyi anlayabilmek adına modernizm kavramından söz etmek konumuz bağlamında açıklayıcı olacaktır. Kelime köken olarak Latince modernus kelimesinden türemiş, eski olmayan, çağa uygun anlamında kullanılmıştır.[201] 19. yy sonlarında ve 20. yy başlarında Roma Katolik kilisesinde geleneksel olanı değiştirmeye yönelik bir hareket olarak karşımıza çıkan modernizm kavramı,[202] kelime anlamı olarak klasikleşmiş ve geleneksel olandan ayrılmayı amaç edinen hareket ve olgudur. Modern, modernizm ve modernlik kavramları günümüzde aynı şeyleri ifade etmek için kullanılsa da, aslında kelime anlamları birbirinden farklıdır.[203] Modernusla birlikte tarih literatüründe kendisine yer bulan bu kavramlara baktığımızda, Modernlik şimdiyle dünün karşılaştırılarak içinde bulunan toplumların özelliklerini, modernite aydınlanmaya beraber başlayan tarihi dönemi, modernleşme geleneksel toplumların içinde bulundukları dönemden sıyrılarak moderniteye ulaşmalarını ve modernizm ise 19.yy da başlayan teknik, ekonomik ve sanayi alanındaki dönüşümü açıklayan farklı anlama gelen kavramlardır.[204] Ahmed, modernizm kavramının birçok tanımı olduğunu, fakat modernizm deyiminin genel

---

[197] Zygmunt Bauman, *Modernlik ve Müphemlik* (Çev. İsmail Türkmen) Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2003, s.9.
[198] Bryan S. Turner, *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm* (Çev. İbrahim Kapaklıkaya) Anka Yayınları, İstanbul 2003, s.27.
[199] Edward W. Said, *Şarkiyatçılık* (Çev. Berna Yıldırım) Metis Yayınları, İstanbul 2016, s. 119.
[200] A.g.e., s. 35.
[201] Ahmet Demirhan, *Modernlik*, İnsan Yayınları, 2004, s. 17.
[202] https://en.oxforddictionaries.com/definition/modernism , (Erişim Tarihi: 11.25.2018)
[203] Özge Nilay Erbalaban Gürbüz, "*Modern Sinemanın Erken Tarihi ve Modern Sinema Örneği Olarak Jean Luc Godard Sineması*", Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi, Cilt: 2, N: 4, 2014, s. 161.
[204] Ahmet Dağ, *Ölümcül Şiddet Baudrillard'ın Düşüncesi*, Külliyat Yayınları, İstanbul 2011, s.40.

olarak Oxford Sözlüğünde geçen anlamda kullanıldığına vurgu yapmıştır. Sözlüğe göre özellikle inanç konularında geleneksel ve klasik olanla modern olanı uyumlu hale getirmek modernizm kavramına karşılık gelmektedir.[205]

Modernus kavramı 5.yy'da iki dönemi birbirinden ayırmak, pagan dönemle Hıristiyan dönemin ayrımını yapmak için kullanılmıştır. Buradaki kullanım içinde bulunulan döneme atıfla, yeni döneme yapılan vurgudur.[206] 16.yy'dan sonra daha çok kullanılmaya başlayan modernizm kavramı, günümüzde aydınlanmayla başlayan sanayileşme ve kapitalist dönemi işaret etmektedir. Keşifler, Rönesans ve reform hareketleri batının sosyal ve kültürel hayatında köklü değişimlere neden olacak modern dönemin fitilini ateşlemiştir. Modernitenin başlangıcı olarak Martin Luther'in kiliseye başkaldırışını, 1789 Fransız devrimini, edebiyat ve sanat alanında verilen ürünleri başlangıç olarak kabul eden bazı kesim aydınlar da vardır.[207]

Mekanikleşen dünyada fiziksel olana güven duymak maddeciliği benimseyen bir dünya yaratmışken, Anthony Giddens sanayileşme çabalarına girişen dünya düzeninde modernizm konusunda temel bir soru ortaya atmış, bunu batılıların bir projesi olarak algılamış ve açıklamıştır.[208] Modernizmi günlük hayatın aynileşmesi, dini değerlerin zayıflaması, kentleşmenin ve bireyselleşmenin artması, bilim ve tekniğin insan hayatındaki yerinin en üst seviyeye ulaşması ve kapital sistemin insanı sürekli bir döngü içerisine soktuğu bir süreç[209] olarak nitelememiz uygun olacaktır. Tüm bunlarla beraber batılı toplumun içinde bulunduğu bu çağın özelliklerini batılı olmayan toplumlara modern bir dayatma gücü olarak kullandığını söylemek de yanlış olmayacaktır.

Bu durum için Said'in şark ve batı hakkında düşünceleri önem arz etmektedir. Ona göre şarkiyatçılığın esası batılı toplumun kendi tasarısını batılı olmayan topluma yansıtması ve şarka hükmetme isteğidir. Bu durum batı ve şark arasına bir çizgi çekmekte, batılının çektiği bu sınır ise batılı olmayan coğrafya, kültür ve insanın insaniliğini yok saymaya kadar gitmektedir.[210]

---

[205] Akbar S. Ahmed, a.g.e., s.20.
[206] Ahmet Demirhan, a.g.e., ss.17
[207] Ahmet Dağ, 2011, a.g.e., ss. 38-39.
[208] Akbar S. Ahmed, a.g.e., s.20.
[209] Harun Kırılmaz ve Fatma Ayparçası, "*Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansıması"*, İnsan ve İnsan Dergisi, N: 8, 2016, s34.
[210] Edward W. Said, a.g.e., ss.105-118.

2.2.2. Postmodernin Tanımı

İngiliz dilinden türemiş bir kavram olan Postmodernizm, terim olarak post (“sonra”) ve modern (“çağdaş”) anlamında kullanılan iki farklı kelimeden oluşmuştur. Oxford sözlüğüne göre “modernizmden ayrılışı temsil eden sanat, mimari ve medyanın da içinde olduğu genel bir güvensizlik durumudur”. [211] İspanyol filolog ve edebiyat eleştirmeni olan Frederico de Onis’in “İspanyol ve Hispanik Amerikan Şiiri Antolojisi” isimli şiir antolojisinde 1934 yılında ilk defa kullanılan postmodern kavramını, genel bir dünya görünümü eleştirisi olarak kullanan ilk kişi Arnold Tonybee’dir.[212] Türkçeye tarih bilinci olarak çevrilen (A Study of History) kitabında 1875 yılından itibaren batının içe kapanıcı yeni bir döneme girdiğini belirtmiş ve bu döneme postmodernizm adını vermiştir. 1970’li yıllarda genel bir kabul görmeye başlayan kavram Amerikan kaynaklı olup buradan Avrupa’ya göç etmiştir.[213]

Belirsizlikle ilintili olduğunu söylediği postmodernizm terimini tanımlamanın zorluğundan bahseden Akbar Ahmed, her kesimin kullandığı sıradan bir tabir olarak kavramın klişe halini aldığını, akılda kalması kolay bir deyim olduğu için sürekli tekrarının yapıldığını ve sonunda insanlık tarihinde öneminin olmadığının ortaya çıkabileceğini söyleyerek, her kesimden kelimenin irdelendiğinin eleştirisini yapmıştır.[214] Ahmed’in bu eleştirisinin haklı olduğunu, The Name of Rose (“Gülün Adı”) kitabının yazarı Umberto Eco kendini postmodern bir yazar olarak nitelemesini;“Postmodern teriminin kulağa hoş geldiği ve kullananların hoşuna gittiği için kullandığını” söyleyerek göstermiştir.[215]

Postmodernizm kavramının karşılığının tam olarak yapılamamakla beraber bazı araştırmacılar modernizm ile postmodernizm arasında bir fark değil devamlılık olduğunu savunmuşlardır. Harvey ve Giddens gibi isimler ise postmodernliği modernlik içinde bir bunalım olarak görmenin daha anlaşılır olduğu görüşünde birleşmişlerdir.[216]

Batının kendi içerisinde siyasi, ekonomik, toplumsal ve kültürel çatışmalarının sonucunda modernle hesaplaşma kavgasına tutuşması, kapitalizmin sömürge sisteminin

[211] https://en.oxforddictionaries.com/definition/postmodernism (Erişim Tarihi: 10.03.2019)
[212] İngiliz tarihçi ve tarih felsefecisi.Bkz. Enes Kabakçı, Toynbee Arnold J., TDV İslam Ansiklopedisi, C:41, s.272.
[213] Ahmet Dağ, 2011, a.g.e, s.66.
[214] Akbar S. Ahmed, a.g.e, s.25.
[215] Daniel J.Adams, *“Postmodernizmin Teolojik Anlamı”*, (Çev. Temel Yeşilyurt), Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, N: 4, 1999, s.249.
[216] Akbar S. Ahmed, a.g.e, s.31.

insanların hayatında köklü değişiklerin olmasına neden olmuştur.[217] Postmodernizm, batı kültürünün bir parçasıdır. Zihinsel bir ifade olarak batı modernizmine karşı oluşan bir tepki hareketidir. Bunun nedeni olarak ise batı medeniyetinin dünyanın her yerindeki sosyal, kültürel, ekonomik tüm gelişmelerin kaynağı olduğu yönündeki görüştür.[218]

Akbar Ahmed, postmoderizm ve postmodern çağın bazı özelliklerini birkaç maddeyle tanımlamaya çalışmıştır. Ona göre bu çağda modernliğe duyulan inanç yitirilmiş, totaliter anlayış reddedilmiştir. Tüm kesimlerin bir olduğu, alt-üst ayrımının kalktığı evrensel bir döneme girilmiştir. Toplumun her kesim ve mevkiinden insanlar postmodernizmin temelini oluşturmaktadırlar. İmajlar ve kültürler iç içe geçmiştir. Farklı toplumlar, yığınlar sebebi olmaksızın bir araya gelir ya da çatışma halinde olurlar. Etnik dinsel köklere dönüş hareketleri dünya üzerine yayılmış, insanların köktenci dürtüleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Yahudi mezarlıklarının kirletilmesi, gamalı haçların yaygınlaşması, fundamentalizm kavramının İslam diniyle olumsuz bir şekilde bağdaşlaştırılması bunun örneklerindendir. İnsan nüfusu kentlerde yoğunlaşmış ve anakent kavramı postmodernizm kavramının merkezinde yer edinmiştir. Kentlerle birlikte insanlığın çehresi olumlunun aksi yönde bir eğilim göstermiştir. İnsanlık hoşgörü ve sağduyusunu kaybetmiş şiddet duygusu tavan yapmıştır. Kent yaşamındaki bu olumsuz tasvirler filmlere de yansımıştır. Postmodernizm belli olmayan, düşünerek açıklanamayan görsel olarak var olan bir şeydir. Bu yüzden görsellik önemlidir. 1989 yılı Fransız yapımı 'Un monde sans pitiê ("Acımasız Bir Dünya")'da yönetmen ekonomik ve sosyal krizin hâkim olduğu Fransa'nın düşüşünden bahsetmiştir. Yine 1984 yılında Amerika yapımı Streests of Fire ("Ateşten Sokaklar")'da düzen olmayan bir kentte çeteler arası geçen çatışma sinemaya yansımıştır. Filmlere de yansıyan aile kavramı yok olmaya yüz tutmuş bir kavramdır artık. Boşanmaların sıradan bir hal aldığı, alkol ve madde kullanımının arttığı, aile kurumun dağılmaya ve parçalanmaya hazır kıvama geldiği bir döneme girilmiştir.[219]

Postmodernizm kavramının batı kaynaklı olduğunu söyleyen Daniel J. Adams, Temel Yeşilyurt'un çevirisini yaptığı "Postmodernizmin Teolojik Anlamı"nda postmodern çağı dört temel özellik üzerine oturtmuştur. Batının yok olmaya yüz tutması, meşruluk sıkıntısı, entelektüel yapı ve yapısal dağılma. Batı kendi kirliliği içinde kaybolmaya yüz

[217] Ahmet Dağ, 2011, a.g.e, s.97.
[218] Daniel J.Adams, a.g.e., s.250.
[219] Akbar S. Ahmed, a.g.e, ss.24-43.

tutmuş ve soyut düşünce âleminde yok olmuştur. Bir yandan sekülerizm bir yandan dindarlık söylemleri arasında bocalamaya başlamıştır. Batı meşruluğunu kaybetmiştir, batı cinsel ahlakın meşruluğunu da kaybetmiştir. Evlilik dışı yaşama, cinsiyet belirsizliği, çok eşlilik gibi ahlaki unsurlar çoğu insan nezdinde ahlakiliği sorgulanmayan bir değer olmuştur. Bu durum toplumu din, ahlak ve ekonomik sorunlarla ilgilenen gruplara ayrılmaya zorlamıştır. Anne-baba, kilise, din adamı gibi dini ve ahlaki değerleri gösteren öğreticilerin yerini, entelektüel ve siyasi elit gruplar almıştır. Bilgi otobanı adı verilen teknoloji, uydu ağları, televizyon, bilgisayarlar bilginin ve değerin her topluma yayılış tarzını farklılaştırmış ve ne denli olacağını belirlemiştir. Dünya üzerinde televizyonun ulaşamadığı yer artık sınırlı olarak kalmıştır. Televizyon beraberinde haber, belgesel, eğitim, spor, dizi filmler, çocuk programları, dünya siyaseti, eğlence, müzik ve pornografi içeren binlerce yararlı-zararlı kanalı beraberinde getirmiştir.[220] Burada tüm bunlarla ilişkili olarak akla gelen soru ise karmaşıklığın, kafa karışıklığının içinde doğru, güvenilir, faydalı ve dini değerlerin kontrolü nasıl sağlanacağı hususunda olmalıdır.

Tüm bu olumsuzluklara rağmen postmodern dönemin olumlu yönleri de vardır. Geçmişle araya bir çizgi çekmeyerek aradaki bağların tamamen koparılmaması, her türlü çeşitlilik, her konuda özgürlük ve demokrasi bu dönemin sunduğu başlıca özelliklerdendir. Postmodernizm umut, anlayış ve hoşgörü vaat etmektedir. Şüphecilik ve dağılma çağı olarak nitelenen bu çağda sağduyulu ve hakikatlerden uzak olmamak da bu dönemin insanının bir görevi olmalıdır.[221]

2.3. Simülasyon Aygıtı ve Kültür Endüstrisi Olarak Sinema

2.3.1. Görsel Çağda Sinema

Postmodern dönemin içinde bulunduğumuz çağa yansımalarına ve özelliklerine değinsek de, asıl konumuz olan medya ve sinema postmodern dönemin en temel özelliklerinin başında gelmektedir. Edison 1888'de kinetescop'u, Lumiere kardeşler ise 1895 yılında cinematograp cihazını tarih sahnesine çıkardıkları zaman, insanların görsel olarak karşılarında buldukları harekete tepkilerine bakıldığında, önceleri yaşanan

---

[220] Daniel J.Adams, a.g.e., ss. 252-255.
[221] Akbar S. Ahmed, a.g.e, ss.24-43.

çekingenlik sonraları yerini büyük bir heyecan ve alakaya bırakmıştır.[222] Baudrillard kitlesel iletişimin yayıldığı dönemde sembolik tüketimin önem kazandığını ve yazılı olanın yerini teknolojik imgelere bıraktığını ifade etmiştir. Postmodern dönemde görselin kazandığı önem imgelere duyulan ilgiyle birebir alakalıdır. Bu yüzden postmodern dönem, görsel çağ olarak nitelenmiştir.[223]

Bu görsel çağda sinema yukarıda sözünü ettiğimiz bunalımlar çağını gözler önüne sermiş ve insanların harekete olan ilgisiyle birlikte diğer sanatların önüne geçmiştir. Sinema çağın gerçeklerini önce tek kişinin izleyebildiği küçük bir delikten, sonra yüzlerce insanın beyaz bir perdeden beraber temaşa etmelerini mümkün kılarken, Baudrillard'a göre bu çağ kendini ancak görsellik ve imgelerle tanıtmış ve anlamlı kılmıştır. Böylece postmodern dünya sinemanın ve televizyonun anlamlandırdığı kadar anlaşılır olmuştur.[224]

Habis şeytan olarak bahsettiği medyanın sanal ve geçiciliğinden bahsederken bir yandan da medyanın büyülü dünyasını okurlarına aktaran Akbar Ahmed; lüks arabalar, kadife sesli güzel kızlar, insanların hayranlık dolu bakışları altında kendinden geçen insanların medyaya yansıyan görsellerinin baştan çıkarıcı ve tehlikeli olduğuna vurgu yapmıştır. Amerikan yaşam tarzının teknoloji ile var olduğunu belirten McLuhan ise bu tehlike karşısında kör, sağır ve felçli gibi davranıldığını ve bunun dünya üzerinde vuku bulan bütün büyük savaşlardan daha tehlikeli olduğundan yakınmıştır.[225]

Önceleri bilgi kaynağı olarak görülen medyanın tehlikeli bir hal alması ticari amaçların ön plana çıkması ve modern insanın eğlenceye bilgiden daha önem vermesiyle gerçekleşmiştir. Bu durum karşısında farklı gruplar birbirlerinden zıt görüş belirtmişlerdir. Egemen güç karşısında medyanın insanları boyun eğmeye zorladığını savunan bir grup karşısına, medyanın insanı özgürleştirdiğini savunan farklı bir grup çıkmıştır.[226]

2.3.2. Silah Olarak Sinema

Göçmenlerin panayır eğlencesi olarak kullanılmaya başlanan sinema ilk dönemde insanların hareketli olana merakını giderme üzerine ürünler vermiştir. Modern dönemin en

---

[222] Zekeriya Kaya, Sinemada Postmodern Arayışlar: Ucuz Roman (Pulp Fiction) ve Kayıp Otoban (Lost Highway) Örenkleriyle, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum 2011, s.33.
[223] Osman Şahin, a.g.e., s.23.
[224] Sabri Büyükdüvenci ve Semire Ruken Öztürk, *Postmodernizm ve Sinema*, Dipnot Yayınları, Ankara 2014, s.14.
[225] Akbar S. Ahmed, a.g.e, ss.11-25-26.
[226] Osman Şahin, a.g.e., s.37.

küçük çocuğu sayılabilecek sinema, ünü tüm dünyaya yayıldıkça ticari bir faaliyet olarak görülmüş ve yaşamını bu yönde devam ettirmiştir. Sinemanın iki büyük dünya savaşı görmesi ve dünyanın çeşitli ekonomik buhranlar atlatması yönünü başka taraflara çevirmesine neden olmuştur. Farklı ideoloji ve fikir sahipleri kendilerini haklı gösterebilmek adına sinemayı propaganda silahı olarak kullanmaya başlamışlardır. Soğuk savaş sonrası en etkili taktik olan propaganda kendisine silah olarak sinemayı seçmiştir. Çeşitli ideolojilerin farklı yöntemler kullanarak karşıt grupları yok etme çabasına giriştiği yenidünya düzeninde radyo, televizyon, gösteri yürüyüşleri, gizli faaliyetler vs gibi hareketler silah olarak kullanılmış, sinema ise bunların öncüsü ve en tesirli silahı olmuştur.[227]

Bugün Batı toplumunu etkisi altında bulunduran grupların en büyük öğeleri olarak ilk sıraya koyabileceğimiz medyanın, sinema ve televizyon gibi iki büyük silahı en önemli koz olarak kullandığı aşikârdır. Zihinlerde tutukluğa neden olan sinema ve televizyonun zıtlıklar üzerine kurduğu dünyalarında sözel görsel ve işitsel mantığın ömrünün kısa ve geçici olduğu unutulmamalıdır. Batı dünyasında çok büyük kitlelerin televizyon karşısında saatlerini geçirmeleri akıldan ve ruhtan yoksun hayaletlerin peydahlanmasına sebep olmuştur. Hollywood sinemasında önemli yeri olan yönetmen Steven Spielberg'in senaryosunu yazdığı, dilimizde karşılığı afacan peri, yaramaz ve gürültücü cin olan "Poltergeist" filminde, kötü ruhlar evin küçük kızını evdeki televizyon aracılığıyla kendi boyutlarına çekmektedir.[228] Belki de televizyonun manasını gerçek anlamda gürültücü cin olarak çevirirsek tüm bu yazılanlar üzerine manası yanlış yöne gitmeyecektir. Bu açıdan televizyon ve sinemaya iblis demek de mecaz da olsa hakikat sayılmalıdır.

Sinemanın tarih sahnesine adını yazdırmasının üstünden bir asırdan fazla süre geçmişse de sinemanın modernizm ve postmodernizm kavramlarıyla tanışması bu dönemlerin hiçbiriyle eş zamanlı olmamıştır. Bunalım çağı olarak tanıtılan dönemlerde sinema da bu bunalımdan nasibini almış, aradaki tarihi farkı hızlı şekilde kapatmış ve tarih ötesinde kendine özgü diliyle yer edinmeyi başarmıştır.[229] Dönemsel olarak diğer sanat dallarından daha genç sayılan sinema modern dönem olarak adlandırılan kargaşa döneminde ilk ürünlerini vermiştir. 1960'lı yıllar ise sinemada postmodernizmin yeşerdiği dönem olmuştur. İkinci dünya savaşından sonra gelen soğuk savaş, ekonomik buhranlar ve

[227] Yücel Hekimoğlu, "*Sinema Silahtır*", İslam Medeniyeti Dergisi, N: 1, 1967, s.38.
[228] Akbar S. Ahmed, a.g.e., ss.241-242.
[229] Sabri Büyükdüvenci ve Semire Ruken Öztürk, a.g.e., s.23.

toplumların farklılaşması aydınlanmanın getirdiği değişim rüzgârlarının fırtınaya dönüşmesine ve yeni bir dönemin ayak seslerinin duyulmasına vesile olmuştur. 1980'li yıllar da ise sinemada postmodern izler kendini alenen göstermeye başlamıştır.[230]

Modern sinemayla postmodern dönemde sinema arasında izlemek ve dikizlemek arasında bir geçiş söz konusudur. Postmodern sinema izleyicisi, filmi dikizleyen bir röntgenci misali izler. Filmlerin ise vermek istedikleri bir mesaj yoktur, mesaj izleyen kişi tarafından algılanan şeydir. Cinsellik meta halini almış açıkça pornografi temalı filmler yaygınlaşmıştır. Estetik kaygı gütmeyen filmler bellekleri alınmış seyirci güruhu önüne rast gele serpilmiştir. Zaman filmler içinde hapsedilmiş, izleyenler anı yaşayan vaktin çocukları olmuşlardır.[231] Bu açıdan sinema ve seyirci arasında bir haz ilişkisinden bahsedilebilir. Habis şeytan olarak nitelenen sinema, seyirciyi sinema salonuna çekebilmek adına ona hazdan daha mühim bir şeyi vaat etmemiştir. Hazdan ibaret olan her şeyi de ahlaki açıdan şeytan işi olarak adlandırmak yerinde olacaktır.[232]

Medya ve sinema hakkında yapılacak olan yüzeysel bir araştırmanın dahi içlerinde barındırdıkları karamsarlık ve bilinmezliği gözler önüne sereceğinden bahseden Akbar Ahmed, yaptığı araştırmada medya hakkında ortaya koyduğu bazı özellikleri şöyle sıralamıştır

1-Medya sadakat duygusu ve belleği olmayan bir oluşumdur ve siyasi olarak kullanılan bir silahtır. Medya anlık kahramanlar yaratır ve bu kahramanlar yarının düşmanları olarak görülebilir. Örneğin önceleri Amerika'nın dostu sayılan İran şahı ve Filipin lideri Marcos ABD düşmanı ilan edilmiştir ya da eski isyancılar günün kahramanı olarak sunulmuştur. Saddam ılımlı bir Arap lider olarak lanse edilirken sonra Hitlerle kıyas edilmiştir.

2-Irkçı bir tutum sergileyen medya beyaz tenli insanları örnek olarak sunarken, siyah tenliler anarşist ve aşırı tipler olarak gösterilir. Medyanın ırkçılığı sadece tenlerle alakalı değildir şüphesiz. Batı iyinin karşısına kötüyü Asyalı tipler olarak çıkarmıştır. Mavi göz sarı saç iyinin bir göstergesidir. McLuhan 60'lı yıllarda Afrika'daki insanların sinemayı daha önce görmediklerine dikkat çekmiştir. Dünyanın en tanınmışlarının sıralamasında dini bir bireye yer verilmemiş, listenin genelini medyatik ve Amerikalı

---

[230] Zekeriya Kaya, a.g.e., s.56.
[231] Sabri Büyükdüvenci ve Semire Ruken Öztürk, a.g.e., ss.32-34.
[232] Nezih Erdoğan, *Sinema Kitabı*, Ağaç Yayıncılık, İstanbul 1992, s.67.

kişiler oluşturmuştur. Bunun karşısında en sevilmeyenler listesine bakıldığında Müslüman ve siyahîlerle dolu bir liste karşımıza çıkacaktır. Ahmed, bunun keyfi ve postmodern bir liste olduğunu söylemiştir. Herhangi bir adi suçu işlemiş bir batılının hapishanedeki hayatı batılı medya kuruluşlarınca ayyuka çıkarken, göçlerle yurtlarını terk etmek zorunda kalan mülteciler haber konusu dahi olmamıştır. Burada bir parantez açmada fayda var. Batının sergilediği bu tutumu şarkiyatçı bir yaklaşım olarak ele alan Edward Said; bunun batılının kendini gerçek bir insan olarak kabul etmesi, diğerlerinin önemsiz olduğunu düşünmesi ile açıklar. Araplar üzerinde örnek vererek; Arapların deveyle gezen teröristler olduğu imajının da yansıtıldığını söyler. Beyaz orta sınıf bir batılının kendisini dünyanın sahibi gibi gördüğü düşüncesini, insanlıktan çıkmış düşüncenin en önemli örneği olarak açıklar.[233]

3-Kitle iletişim araçları hayatları ve yaptıklarıyla medyaya mal olan kişileri yıldızlaştırmış ve ölümsüzleştirmiştir. Amerikan medyası Elvis Presley'in ölümünün ardından kariyerinin en önemli işini yaptığını söylemiştir. Medya kişilerin ölümüyle değil, topluma yansımasıyla ve nasıl getirim edecekleriyle ilgilenmiştir. Aynı şey Marilyn Monroe, Jhon Lennon gibi isimler için de geçerlidir. Ölümlerden etkilenen kişilerin kendileridir. Hollywood'un bu yaklaşımı postmodernizmin ölüm karşısındaki tutumunu sergilemektedir.

4-Medyanın ahlaki bir yönü ve maneviyat duyarlılığı yoktur. Bir yandan Amerika'daki Noel zamanı bolluğu ekranlara yansırken diğer taraftan Afrika'da açlıkla boğuşan insanların görüntüsü ekrana yansır. Medya bunun gibi zıtlıkları bir arada verebilir. Reklamlardan yansıyan çıplak kadın görüntüleri insanların haz seviyesini üs seviyeye çıkarır. Verilmek istenen mesaj imajlarda ve biçimdedir. Bu gibi örnekler insanların zevkine hitap ederken, ahlaki ve siyasi yönleri kimsenin umurunda değildir. Medya şiddetten ve pornografik yayınlardan güç alarak büyür ve yayılır.

5-Medya gerçekleri kurgulayarak daha çekici hale getirmenin peşindedir. Sıradan ve günlük olaylar medyanın abartmasıyla bir gösteri halini alır. Gerçeklik kurgudan daha fazla dikkat çekmektedir. Bunun sebebi ise izleyicinin seyretmek ve seyir zevki almak istemesinin altında yatmaktadır. [234]

---

[233] Edward W. Said, a.g.e., s.118.
[234] Akbar S. Ahmed, a.g.e., ss. 257-274.

2.3.3. Simülasyon

Simülasyon ya da simulacrum kavramları Latince simülare ve simil kelimelerinden türemiştir. Çoğul olan simulacrum kavramı Latinceden İngilizce ve Fransızcaya geçmiştir. [235] Temelinde bir gerçeklikten yoksun gerçeğin modeller aracılığıyla türetilmesine hipergerçek veya simülasyon denilmektedir. Gizlemek (elde olan şeyi yokmuş gibi yapmak) ve simüle etmek (olmayan şeye sahipmiş gibi yapmak) arasındaki farka değinen Baudrillard, birinin varlığa diğerinin ise yokluğa ait olduğunu belirtmiştir. Simüle etmek miş gibi yapmanın ötesinde bir durumdur. Hastalık örneğini veren Baudrillard, hasta olmayan kişinin hastaymış gibi yapmasının karşı tarafı inandırmaya çalışmasını, hastalığı simüle edenin ise hasta olmadığı halde hastalığa dair belirtiler göstermesini gerçeklik ilkesiyle açıklamıştır. Hastaymış gibi yapan kimse gerçekliğe zarar veremez, fakat hasta olmadığı halde hastalığın belirtilerini gösteren ise gerçek ile sahte ve düşsel arasındaki farkı ortadan kaldırmaktadır.[236]

Rönesans, aydınlanma, sanayileşme gibi dönemlerden geçmiş olan Batı toplumu, bugün tüm bu gelişmeler karşısında elinde olan kıymete değer ne varsa yitirmiştir. Ne yapacağını bilmez bir halde bu tükenmişliğin karşısında, ne anlama geldiği tam olarak bilinmeyen, çeşitli çevrelerce farklı anlamlar yüklenen "postmodern dönem"de sıkışıp kalmıştır. Batı kendi kazdığı kuyuya kendi düşmeye başlamış ve düşerken de beraberinde tüm dünyayı da yanında çekmeye çalışmaktadır. Böyle bir ortamda batının içinde bulunduğu çıkmazı gözler önüne sermeye çalışan en önemli düşünür Baudrillard'dır.[237]

Postmodern dönemin en büyük filozoflarından biri olarak kabul gören Jean Boudrillard'la yapılan söyleşide bu durum kendisine sorulduğunda, "postmodernizm ve postmodern olarak adlandırılan şeyin ne olduğunu sormanın daha akılcı olacağını" söylemiş ve postmodernin sadece bir deyim, anlam ifade etmeyen ve insanların alelade kullandığı bir hiçliğin karşılığı olduğunu belirtmiştir.[238] Genel kabul gören bir durumun aksine bizzat Baudrillard tarafından reddedilen bir durum değerlendirmesi ortaya çıkmıştır

---

[235] Ahmet Dağ, *"Jean Baudrillard'da Simülatif Düzene Bir Başkaldırı Eylemi Olarak Terörizm*", Humanitas Uluslar arası Sosyal Bişlimler Dergisi, Cilt:5, N:10, 2017, s.230.
[236] Jean Baudrillard, *Simülakrlar ve Simülasyon*, (Çev. Oğuz Adanır) Doğu Batı Yayınları, Ankara 2017, ss. 13-14-15.
[237] Oğuz Adanır, *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler*, Hayal Et Kitap, İstanbul 2008, s. 23.
[238] Jean Baudrillard, 2017, a.g.e.,s.11.

Ölümü bir tembellik avansı olarak gören Baudrillard[239], bu gerçekliğin yitirildiği Batı toplumunu tüketim toplumu olarak nitelemiş, modern dönem ve sonrası insanın durumunu eleştirmiş ve batının ilerlemeci düşüncesinin sonucu ortaya çıkan medyanın, içinde bulunulan karamsar dönemi meşrulaştırdığını iddia etmiştir. Modernizmin sonucu olarak karşımıza çıkan evrensel kültür, yapay ve hakikatten uzak bir kültürdür. [240] Hakikat ve gerçeklik kavramlarını simülasyon düzeninde açıklamaya çalışan Baudrillard, özelde batı toplumunu içine alan bu düzende batının simgesel özelliğini kaybettiğinden bahsetmiş ve bu kayboluşluğun simülasyon evreninde gizlenilmeye çalışıldığını anlatmaya çalışmıştır. [241] Simülasyon kavramını batının içinde bulunduğu dönem eleştirisi olarak kullanan Baudrillard, bu durumu anlamamıza yardımcı olan anahtar kavram olarak da karşımıza çıkarmıştır.[242]

Postmodern dönem toplumunun içinde bulunduğu ortam gerçeklikten uzak, hakiki ve somut olanın yerini sembol ve imajların aldığı sanal bir gerçeklikten öte bir şey değildir. Toplumun içinde bulunduğu bu durumu gözlemleyen Baudrillard, toplumun doğasının göstergelerden oluştuğunu kesin bir ifadeyle anlatma gayreti içinde olmuştur. Bu noktada postmodern toplumun imaj ve gösterge dünyası oluşturduğunu ve üretim tarzı yerine üretim kodu geliştirdiğini söylemiştir. Ona göre Batının hayal dünyasını Disneyland ve Hollywood gibi düşsel ve yapay benzeticiler oluşturur. Ona göre bireyler hakikatin çölünden kaçarak gerçekliğin çok çeşitli sunulduğu teknolojik oyuncaklardan meydana gelen yeni bir dünyaya gözlerini açmışlardır.[243]

Sanayileşmenin getirdiği birçok özelliğin gruplar oluşturmada etkin bir araç olarak kullanıldığı dönemde belirli bir grubun ayakta kaldığını belirten Baudrillard, kapitalist ve Marksist grupların illüzyonla bu dönemi sürdürdüklerini iddia etmiştir. Günümüzde ise geçmiş dönem terminolojisine sahip hiçbir grup gerçekliğin yitirildiği üretim düzeninde bünyelerinde barındırdıkları özellikleri devam ettirememişlerdir. Baudrillard, tüm öğretilerin yetersiz olduğu düşüncesiyle 1980'li yıllarda simülasyon kavramına başvurmuştur. [244] Ona göre gerçek veya hakikatle ilişkisi kalmayan bir dönemde tüm

---

[239] Oğuz Adanır, a.g.e., s.7.
[240] Ayşe Cengiz, "*Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı ve Küresel (Evrensel) İnsanın Çıkmazları"*, İletişim Fakültesi Dergisi, ss. 117.
[241] Oğuz Adanır, a.g.e., s13.
[242] Ahmet Dağ, 2011, a.g.e., ss. 165-166.
[243] Ahmet Cevizci, a.g.e., ss.1281-1284.
[244] Oğuz Adanır, a.g.e., ss. 14-15.

sistemlerin ortadan kalktığı bir simülasyon çağıyla karşı karşıya kalmışızdır.[245] Simülasyon çağına geçiş ise dört aşamada meydana gelmiştir. Birinci evrede sözcükler ve imgeler gerçekliğin yansıması olarak gelişmiştir. İkinci evrede gerçekten mutlak kopuş söz konusu değildir, fakat göstergeler hakikati süsler ve çarpıtmaya başlar. Üçüncü ve dördüncü aşamada ise simülasyon gerçekliğin yerini alır ve artık göstergeler devri başlamıştır.[246]

Baudrillard'a göre yeni dünya düzensizliği içerisine girildiği bu dönemde, simülasyon kavramı yalın olarak, olmayan bir şeyi var gibi gösterme ve gerçeğin özelliklerini barındırdığı halde gerçek olmayanın karşılığını ifade etmektedir. Oğuz Adanır simülasyon üzerine notlar kitabında simülasyon evreninin özelliklerini birkaç maddeyle açıklamaya çalışmıştır. Simülasyon evreninde toplumsalın yerini kitleler almıştır. Kitle, toplumun içi boşaltılmış ve anlamdan uzaklaşmış halidir. Politika ve kültür yok olmuştur. Eski düzenin getirdiği hiçbir şey eskisi gibi kalmamıştır. Bu evren sahte görünümler evrenidir ve göstergeler içeriklerini kaybetmiştir. Bu görünümlerin ise hiçbir anlamı yoktur. Bu evrende geçerli olan bir ekonomik, kültürel, politik ve toplumsal ideolojik ahlaktan söz edilemez. Her şeyin işlevini ve anlamını yitirdiği düzende kitle iletişim araçları bu boşluğu kullanarak toplumun ahlaki değerleriyle oynamayı kendilerince görev edinmiştir. Çünkü herhangi bir ahlaki ideolojiden bahsedilmeyen bir dünyada sistemin ahlaki yoksunluğu herkese sirayet etmelidir. Sinema, televizyon gibi kitle iletişim araçları bir simülasyon dünyası oluşturmaktan başka bir şeye yaramazlar. Ekrana yansıyan görüntülerin kendi içlerinde bir anlamları olsa da, dünyanın herhangi bir yerindeki savaş görüntüleriyle, sıradan bir eşya reklamı arasında bir fark yoktur. Bunlar işlemsel eşdeğerli görüntülerdir ve aynı duyarsızlıkla sunulan görsel öğeler yine aynı duyarsızlıkla karşılanmaktadır. [247]

Sanal olanın içe dönük, var olanla beraber olma ve anlık olduğundan dem vuran Baudrillard, mevcut dünyanın görünümler ve bütünsel olarak yanılsama düzeni içerisinde bulunduğunu, fetişleşmiş işlemselliğin her türlü düzeni yok eden ve zamanı bile yutan bir şey olduğunu aktarmıştır.[248]

---

[245] Jean Baudrillard, 2017, a.g.e., s.15.
[246] Ahmet Cevizci, a.g.e., ss.1282.
[247] Oğuz Adanır, a.g.e., ss.14-17.
[248] Jean Baudrillard, *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği*, (Çev. Oğuz Adanır), Doğu Batı Yayınları, Ankara 2005, s.29.

Modern dönemin ürettiği en önemli kavram olarak karşımıza çıkan gerçeklik ilkesinin[249] yerini simülasyonlar evrenine bırakmasıyla, gerçeğin bir daha geri gelmesi olanaksızlaşmıştır. Her türlü düşsel ve gerçeklikten yoksun bırakılmış, aynı yörünge çevresinde dönen modeller sürekli kendilerini taklit eder ve ortaya simülasyondan başka bir şey çıkmaz. Simülasyon gerçeğin karşısında taklidini yapmakta o kadar ileri gitmiştir ki, simülatörler karşısında gerçeğin eli kolu bağlı kalmıştır. Gerçekliğin bu denli taklit edilmesini de Baudrillard, "Deliyi bu denli taklit edebilen biri herhalde gerçekten delidir" diyerek simülasyon karşısında gerçekliğin içinde olduğu durumu ifade etmektedir.[250]

Sinemanın bir göz aldatması olduğunu varsayarsak, sinema bu göz kusurunu gerçekliğin yansıması olarak beyaz perdeye en iyi biçimde aktarmayı başarmıştır. Filmler, içinde yirmi dört kare hata bulunan, her şeyin yalan olduğu gerçeğini izleyiciye yansıtan bir vasıtadır. Sinema ise içinde yalanların gizlenip gerçekmiş gibi karşımıza çıkarılmasını meşrulaştırmıştır.[251] Baudrillard, gerçeğin her zaman terörist bir özelliği içinde barındırdığı düşüncesini, sinemanın yitirilmiş bir nesne olarak kendi kendini büyülemesiyle açıklamıştır. [252]

Gerçekliği bir inanç nesnesi olarak Tanrıyla eş değer gören Baudrillard, tanrı düşüncesinin ortadan kalkmasıyla gerçeklik ilkesinin doğumunu eş zamanlı kabul etmiş, gerçeğin gölgesi ve iş birlikçisi olarak nitelediği düşlerden uzaklaşmış bir dünyada da gerçekliğin var olamayacağını iddia etmiştir. Var olan şeyler gerçektir ilkesini savunan Baudrillard, gerçekliğin fiziki değil metafizik olarak ortadan kaybolduğunu vurgulamıştır. Ona göre ilkesini yitiren gerçeğin de varlığını bütün olarak sürdürmesi olanaksızdır. Nietzsche'nin tanrıyı öldürmesini, gerçek dünyanın yitirilmesiyle görünümleri de kaybettiğimiz cümlesine karşılık olarak görebiliriz. Baudrillard ise Nietzsche'nin bu inkârını, gerçeğin olmadığı dünyada, sunulan gerçekler karşısında tahammül etmenin tek yolu olarak görmüştür.[253]

Gerçeklik, burjuva ve proletarya arasındaki görüş farklılıkları üzerine oturmuştur. Yani insanların gerçeklik ilkesini benimsemeleri bir inanç ve değer sistemi aracılığıyla olmuştur. Baudrillard'a göre modernizmle başlayan süreçte insanlar bu gibi ideolojik

[249] Oğuz Adanır, a.g.e., s.73.
[250] Jean Baudrillard, 2017, a.g.e., s. 17.
[251] Sabri Büyükdüvenci ve Semire Ruken Öztürk, a.g.e., s. 94.
[252] Jean Baudrillard, 2017, a.g.e., s.74.
[253] Jean Baudrillard, 2005, a.g.e., ss.13-14.

farklılıklar üzerinde dini, ekonomik, siyasi ve kültürel gerçeklikler oluşturmuşlardır. Fakat 1960'lı yıllardan sonra herhangi bir ideoloji insanların isteklerine karşılık verememiştir ve gerçeklik ilkesi yok olmaya başlamıştır.[254]

İnsan hayatı gün geçtikçe bir kurgu ve yapay bir hal almaktadır. Sinema, TV, diziler, video oyunları, müzeler, lunaparklar gerçeğin yerini almış birer yansıtıcıdırlar. Japonya'da 2009 yılında hayranı olduğu video karakteriyle evlenmek isteyen adam, Kuzey Kore'de takıntı haline getirdikleri sanal çocuk yetiştirme oyunu oynarken kendi biyolojik bebeklerini ihmal ederek ölümüne neden olan çift ve bunun gibi nice olay örnek olarak gösterilebilir. [255] Ülkemizde meydana gelen ve 2000'li yıllarda ses getiren olayda kendisini pokemon çizgi film karakteri olarak görüp yedinci kattan atlayan çocuk[256] ve son dönemde sıklıkla haberlerde gördüğümüz mavi balina oyunundan etkilenip intihar eden küçük yaştaki çocuklar. [257] Gerçekliğin yitirildiği simülasyon evreninde bu durumun çocuklar üzerindeki etkilerini gözler önüne sermektedir.

Sadece kitle iletişim araçlarıyla karşımıza çıkmayan gerçeklik ilkesine, yapılar, kültür ve eğlence kurumları aracılığıyla da rastlamaktayız. Lascaux Mağarası'nın ziyarete kapatılıp mağaranın beş metre uzağına tıpatıp benzerinin yapılması Baudrillard tarafından yapısal simülasyona bir örnektir. Düşünüre göre mağaranın kopyası ve gerçeğinin arasında bir fark yoktur. Bir şeyin kopyası demek orijinaliyle birlikte ikisinin de yapaylaştırılması demektir. Bir başka örnek ise bütün simülakr (bir gerçeklik olarak algılanmak isteyen görünüm) düzeninin bir araya geldiği kusursuz bir model olan, yanılsama ve fantezi dünyası Disneyland'dır. Düşsel bir dünya olarak karşımıza çıkan Disneyland, gruplar halinde oraya akın eden insanlara dini denilebilecek türden keyif vermektedir. Envai çeşit oyuncağın olduğu mekân insanları hipnotize etmişçesine kendisine çekerken, eğlence bittiğinde başka bir dünyadan gelmiş gibi şaşkın bireyler yalnız bir şekilde geldikleri dünyalarına geri dönerler. Zamanın dondurulduğu bu dünya kendisini -180 derecelik bir ısıyla donduran ve kendi oluşturduğu dünyaya gelmek istercesine bekleyen Walt Disney tarafından tasarlanmıştır. Baudrillard Disneylan'ın, Amerika'nın tüm değerlerinin minyatürleştirilip, içi doldurularak süs eşyasına çevrilen hayvanlar gibi kurgulanan bir

---

[254] Mehmet Güzel, "Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları", Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi, N: 19, 2015, s. 71.
[255] A.g.e., s. 75.
[256] https://www.cnnturk.com/yasam/ben-pokemonum-deyip-camdan-atlamisti-iste-son-hali, (Erişim Tarihi: 10.04.2019).
[257]https://www.haberturk.com/haberleri/mavi-balina-oyunu-intihar , (Erişim Tarihi: 10.04.2019)

ideolojik tezgâh olduğunu belirtmiştir. Disneyland'ı kuşatan Los Angeles ve Amerika gerçeklik değil simülasyon evrenine aittir. Disneylan'ın insanlara sunduğu düşsellik ise ne gerçek ne sahtedir. Zaten kurmaca haline dönmüş gerçeklik ilkesinin simetrik olarak yeniden üretmek amacıyla tasarlanmış bir ikna makinesidir. Baudrillard "nesnenin kilit altına alınıp bir yerde tutulması, deliler ve ölülerin aynı mekânda hapsedilmesi görüşüyle eş değere sahiptir"[258] düşüncesini, herhalde makineler içinde sıkışıp kalan bireyler için söylemiştir.

Postmodern dönemin getirisi olarak karşımıza çıkan simülasyon, bireyleri medya, kitle iletişim, yansıma ve taklit gibi kavramların olduğu karmaşık bir dünyaya atmış ve zaten yitirilmiş olan gerçeğe ulaşmayı engellemiştir. Gerçeğin kurgu olarak karşımıza çıktığı dünya, toplumu bireyselleştirmeyi çok iyi başarmaktadır. Bireyin içinde hapsolduğu bu evrende ise gerçek ve taklidini, hakikat ile sahteyi birbirinden ayırmak mümkün değildir.[259]

Gerçekliğin yerini alan simülasyon düzeninin meydana gelmesini ve bu düzenin devam etmesini sağlayan en büyük etken medyadır. Medya teknolojiyi kullanarak dünyayı göstergeler sanayisine dönüştürmüştür. Bu sanayide toplum da kitlesel bir hal almıştır ve illüzyonların bitip gerçekliğin sonlandığı, saniyede yirmi dört karenin durgun bir su gibi gözler önünden geçtiği, bu görüntü karşısında ise gerçekliğin afallamasını yaşayan insanların türediği kitlesel iletişim çağı meydana gelmiştir.[260] İlke ve kavramını yitiren gerçeklik teknoloji yoluyla gerçekliğini sürdürme yoluna gitmiştir. Teknoloji de gerçekliğin varlığını kitle iletişimin görsel öncüsü sayılabilecek sinema aracılığıyla devam ettirmeyi denemiştir.[261]

Sinema ilk çıktığı yılların üretim ve kapsayıcı kuramlarının dışına çıkamamış, göstergebilimden öte kuram ortaya koyamayan batı dünyası, kendini yinelemekten öteye gidememiştir. Teknoloji kendi başına herhangi bir ideoloji üretemeyecek haldedir. Bu olumsuz şartlarda ise sinemanın bize sunduğu simülasyon ve simülakrdan öte bir şey değildir. Baudrillard'a göre batı son elli yılda iki farklı dönem geçirmiştir. Birinci dönem gerçekliğin hâkim olduğu evredir. Toplum ekonomik, kültürel ve politik olarak iki zıt gruba ayrılmış olsa da (ploretarya ve burjuva) insanların ortak hayalleri ve bireysel düşleri

---

[258] Jean Baudrillard, 2017, a.g.e., ss.24-29.
[259] Mehmet Güzel, a.g.e., s. 77.
[260] Ahmet Dağ, 2011, a.g.e., s.173.
[261] Jean Baudrillard, 2005, a.g.e., s.15.

vardır. İçinde bulundukları katı koşullara rağmen kolektif yanılsamalar üreterek bundan kurtulma çabasına girişmişlerdir. Gerçeklik döneminde iki simülakr toplumsal döngüyü gerçekleştirmiştir. Soyut ve bütünüyle kolektif birlikteliğin ürünü olarak din ve iktidar, toplumsal yaşamı belirleyen unsurlardır. Sinema gerçekliğin hâkim olduğu bu dönemde meydana çıkmış ve insanların gerçeklik algılarını değiştirmeye başlamıştır.[262]

İkinci dönemde ise gerçeklik döneminin ortaya koyduğu her şey içi boş bir şekilde öncekinin devamı niteliğinde, fakat kolektifin yerini bireyselleşmenin aldığı yeni bir süreç olarak başlamıştır. Baudrillard bu dönemi, toplumun toplumsal görüntüsüne sahip kitleye dönüşme süreci olarak açıklar. Adanır, simülasyon dönemi toplumunu pagan dönemi dini inanışlarından vazgeçmek isteyen fakat yeni bir dini inanış şekli ve tapınacak mabut bulamayıp inançsız kalmaktansa önceki inanışlarına devam eden toplumlara benzetmiştir. Baudrillard'a göre bu durum batı toplumunun girdiği kısır bir döngüden başka bir şey değildir. Batı yeni bir içerik, biçem oluşturamadığından eskiden kalanları allayıp pullayıp dünyanın önüne atmıştır. Postmodernizm de uydurulup karıştırılarak anlaması zor hale getirilip batı tarafından dünyaya sunulan simülakrdan ibarettir.[263]

Baudrillard yukarıda saydığımız bu dönemleri de içine alan simülasyon ve simülakr düzenini üç tarih evresine yerleştirmiş ve izah etmiştir. Modern dönemin getirdiği zorunlu değişimlere göre şekillenen bu dönemlerde sırasıyla, klasik dönemin içine aldığı kopyalama dönemi doğal dönem, sanayileşme döneminin getirdiği zorunlu üretim dönemi ticari dönem ve güncel dönemde tüm dönemlerin anlamını yitirdiği simülasyonlar dönemi, yapısalcılık dönemi olarak karşımıza çıkmıştır.[264] Gerçekliğin dünya ile insanlık arasında oluşan boşluğu doldurma konusunda yetersiz kalışı tüm bu dönemlerin en üstü olan sanal gerçeklik çağına geçişi hızlandırmıştır.[265]

Kusursuz bir yanılsama sanatı olan sinemanın putlar üreten modern bir mit olduğunu düşünen Baudrillard, sanayileşme dönemiyle başlayan gerçeklik evreninin 1929 yılında yaşanan büyük ekonomik buhranıyla zayıflamaya başladığını, 1968 Mayıs olaylarıyla ise simülasyon dönemine girildiğini söylemektedir. Ona göre sinema gerçekliğin hâkim olduğu dönemde kolektif birlikteliği zorunlu hale getiren bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bu dönemde sinema, insanlara yaşadıkları dönemin tüm olumsuzluklarını

---

262 Oğuz Adanır, a.g.e., s.36.
263 A.g.e., s.38.
264 Mehmet Güzel, a.g.e., s.68.
265 Jean Baudrillard, 2005, a.g.e., s.43.

unutturan temiz bir havayı teneffüs ettirme çabasına girişmiştir. Bu evrede insanlar toplumsal, ekonomik, politik ve dini belirsizlikleri ve olumsuzlukları sinemada giderme çabasına kolektif bir biçimde girişmişlerdir. Gerçeklik evreninde de filmlerin kahramanı tekil değildir. Sinemadaki bu çoğulun sonucu ise dünyanın doğru ya da yanlış değiştirilme çabasına girişilmesi demektir. Sinemada kolektif anlatımın sonucu olarak filmlerde anlatılan öyküler de zorunlu olarak Marksizm, kapitalizm, kominizim ve sosyalizm gibi farklı ideolojileri benimseyen gruplar tarafından beğeniyle karşılanmıştır.[266]

[266] Oğuz Adanır, a.g.e., ss. 39-40.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

HOLLYWOOD FİLMLERİNDE YAHUDİ GÖÇ, SÜRGÜN VE HOLOKOST'UN YENİDEN İNŞASI

3.1. Hollywood

Hollywood kelimesi holly ("çobanpüskülü") ve wood ("ahşap/tahta") kelimelerinden oluşmuştur.[267] Kelime genel olarak Amerika Film Endüstrisi Merkezini karşılamak için kullanılır.[268] Sihir ve büyüyle uğraşan Pagan dönemi rahipleri bu işler için tahtadan yapılma değnek kullanırlardı. Simgesel olarak kullanılan bu tahtayla büyücülerinin insanı transa sokup kontrol edeceğine inanılırdı.[269] Hayal fabrikası ismi verilen Hollywood, kurgulanan düşleri süslü ve büyüleyici sözlerle izleyiciye sunmuştur. Hollywood sihirlerin imkânsız olmadığı rüyaların geçerli olduğu bir dünya olarak karşımıza çıkmıştır.[270] Bu bakımdan Hollywood'un beyaz perdeye yansıttığı büyülü dünya, pagan rahiplerin yaptıkları sihir ve büyüyle eşdeğer sayılmalıdır.

Amerika'nın Los Angeles bölgesinin 13 km uzağında bir yerleşim yeri olan Hollywood'a ilk ev Meksikalı Thomas Urguides tarafından 1853 yılında yapılmıştır. Doğal şartların uygun ve havasının cazip oluşu 1800'lerin sonlarında bölgeye çiftçilerin gelmesine sebep olmuştur.[271] Los Angeles şehrinin kuzeybatısında yer alan Hollywood o günlerde verimli toprakları ve zengin ağaç çeşitleriyle ünlenmiş[272], 1886 yılında "Harvey Henderson Wilcox" adlı emlak komisyoncusu bölgeye gelerek büyük bir arazi satın alıp meyve ağaçları dikmiştir. Parsellediği araziyi satmak için de Hollywood ismini kullanmıştır.[273] Bölgeye Hollywood ismini veren Bayan Wilcox, çobanpüskülü anlamına gelen Hollywood adını neden verdiği sorulduğunda; Hollywood ismini seçmesinin sebebini kulağa hoş gelmesi ve batıl inançlarının olmasına bağlamıştır. İngiltere'den getirdiği

---

[267] Ramazan Kurtoğlu, *Hollywood Sineması ve Bilinçaltı Operasyonları*, Destek Yayınları, İstanbul 2017, s.27.

[268] https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/hollywood, (Erişim Tarihi: 22.07.2019)

[269] http://uyandirici.blogspot.com/2011/10/hollywood-ve-zihin-kontrolu.html , (Erişim Tarihi: 10.03.2019)

[270] Şirin Fulya Erensoy, Hollywood'dan İndiewood'a Amerikan Sinemasının Değişimi. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012, s.6.

[271] https://edmiga.com/hollywoodun-tarihi/ (Erişim Tarihi: 11.25.2018).

[272] Alev Alatlı, *Hollywood'u Kapattığım Gün*, Everest Yayınları, 2013, s.4.

[273] Rekin Teksoy, a.g.e, ss.88-89.

çobanpüskülü fidanları da bunda etkili olmuştur. Hollywood isminin yazılı olduğu ilk belge ise 1887 yılına aittir.[274]

Amerikan sineması New York'da doğmuş olmasına rağmen birkaç yıl sonra Kaliforniya'ya taşınmıştır. Bu göçün sebebi Kaliforniya ikliminin çekim için ideal bir yer olması ile açıklanmış olsa da, Amerika sinemasının o günlerde söz sahibi olan Edison tarafından film yapımcılarına açılan patent davaları, bu taşınmanın ana sebebi sayılmaktadır.[275]

1.Dünya savaşının başlaması Avrupa sinemasının çöküşü, Amerikan sinemasının yükselme devrinin başlangıcıdır. Sanayi ve maliyedeki gelişmeler sinemayı da etkilemişti. Çünkü sinema yeni bir sanayi haline gelmişti. D.W.Griffith tarafından yönetilen bir ulusun doğuşu (The Birth of a Nation) filmi o zamana kadar yapılan filmler arasından en çok hâsılat elde eden film olmuştur. Seyirci sayısı 100 milyonu bulan film maddi getiri olarak da 20 milyon doları aşmıştır. Bu filmden sonra sinema, sanayi olma yolunda bir adım daha gelişmiştir.[276]

Sinemanın ilk yılları çeşitli ülkelerde film yapımcılığın yapılmaya başlandığı ve sinema filmlerinin yapımcılarına yüksek meblağlar kazandırdığı hayret veren yükselişe sahne olmuştur. 1905 yılında iki iş adamı Pensilvanya maden bölgesinin Pittsburgh kasabasında dükkân açıp film göstermeye başladılar ve kısa sürede sinema tarihinde mühim olan bir olay gerçekleşti, Nikele hücum devri başladı. Amerika'da nikel diye 5 sentlik paraya diyorlardı ve sinema salonuna girmek için ödenen hiç değişmeyen bir ücretti. Bir nikele girilen sinema salonları çoğalınca bunlara nickelodeon (nickel: 5 sent, odeon: tiyatro binası) denildi. Nikelodeonların seyircileri cemiyetin en alt tabakasındaki, sayıları her yıl bir milyondan fazla artan göçmenlerden oluşuyordu. İngilizce bilmeyen göçmenler tiyatro yerine o yıllar sessiz ve anlaşılır olan nikel odeonları tercih ediyorlardı.[277] Nickelodeon gösterilerine ilgi ve alaka çok büyük olmuştur. Maddi getirisi de o denli yüksektir. 1908 yılında Amerika'da nickelodeonların sayısı 10000'e yaklaşmıştı. 1910 yılında ise seyirci sayısı nüfusun %20'sine tekabül eden 26 milyonu buluyordu.[278]

---

[274] Blaise Cendrars, *Hollywood Sinemanın Kabesi*, (Çev. Sevgi Tamgüç), Can Sanat Yayınları, 2009, s.22.
[275] Alev Alatlı, a.g.e, s.12.
[276] Zahir Güvemli, a.g.e, ss.64-67-68.
[277] A.g.e., ss. 32-38.
[278] Alev Demirbilek, a.g.e, s.24.

Amerika Birleşik Devletleri, Edison'un kinetoskop gösterilerine başladığı dönemde önemli gelişmelere ev sahipliği yapıyordu. Anglosakson ve Protestan ağırlıklı Amerika 'ya Katolik, Ortodoks, Musevi ve Müslüman kesimlerden dil, din, ırk, kültürel farklılığı olan milyonlarca insan göç ediyordu. 1850-1915 yılları arası yaklaşık 30 milyon insan Amerika'ya göç etmiştir. Bu kadar insanın ortak noktaları İngilizce bilmiyor oluşlarıydı. Bu durum tatil zamanlarında iş yükünden bunalan insanların, yeni ortaya çıkan ve ilgi gören sinemaya yönelmelerine ve Amerika'da sinemanın hızlı bir gelişim göstermesini sağlamıştır. Her türlü yeniliğe açık, belli gelenek ve kültüre bağlı kalmayan Amerika, sinemanın sıçrama yaptığı yer olmuştur.[279]

Esasen sinema başlangıçta ticari bir araç değil bilimsel ve öğretici bir yenilikti. Gezgin gösteri adamları yansıtım makinesiyle büyük şehirlerde 2 dolar karşılığında yerel kiliseler ve opera salonlarında eğitici film gösteriminde bulunuyorlardı. Fakat gösterilen filmlerden çok ilgi gören sinematografik cihazın kendisi olmuştur.[280]

Göçmenler tarafından büyük ilgiyle karşılanan kinetoskop yine göçmenler tarafından ülke geneline yayılmıştır ve Amerika sinemasının ilk yıllarına Edison damga vurmuştur. Rakiplerine patent davaları açan Edison, kinetoskoptan daha gelişmiş olan cihazların kullanım hakkını bünyesinde toplamıştır. "Armant ve Jenkins" adında iki araştırmacının kinetoskoptan daha iyi görüntü veren "phantoscope" adlı cihazlarının kullanım hakkını alarak "vitascope" adını vermiştir. Tüm bu yaşananlar sinemanın Amerika'daki serüvenini hızlandırmış, Lumiere kardeşlerin Fransa'daki sinematograf gösterisinden 5 ay sonra 23 Nisan 1896'da New York'taki "Koster and Bial's Music-Hall"de halka açık ilk sinema gösterisi düzenlenmiştir. 26 Haziran 1896 da ise New Orleans'ta, William T.Rock isimli girişimci "Vi Fascope Hall" adıyla ülkenin ilk sinema salonunu açmıştır.[281]

1897 yılında sinema Fransa ve Avrupa'da insanlar nezdinde değerini kaybetmeye başlamış, bir buhran içine girmişti. Projeksiyon makinesindeki eterin tutuşmasıyla 200 insanın ölmesi sinemayı tehlikeli bir eğlence haline getirmişti. Tüm bunlara, yapılan filmlerin ayniliği de eklenince insanlar sıkılmaya başlamış ve sinemadan uzaklaşmışlardır. Bunun üzerine Georges Melies günün meşhur olaylarından faydalanarak insanları

---

[279] Rekin Teksoy, a.g.e, ss.70-71.
[280] Geoffrey Nowel Smith, a.g.e, s.40.
[281] Rekin Teksoy, a.g.e, ss.71-72.

sinemaya çekme çabalarına girişmiştir. Bunun için gündemde olan Dreyfus vakasını sinemaya uyarlamıştır.[282] Dreyfus vakası 1894 yılında yüzbaşı Alfred Dreyfus'un haksız yere casuslukla itham edilerek Fransa'da yargılandığı dava ve ardından gelişen olaylardır. [283] Yahudi bir subay olan Dreyfus, antisemitik bir tavırla karşılaşmış ve casusluktan hapsedilmişti. [284] Georges Melies Dreyfus vakasını filme aldıktan sonra büyük tarihi olayları ve meşhur romanları önce tiyatroda oynatıp daha sonra filme çekmeye başladı. 1902 yılında Jules Verne ile G. Wells'in romanlarından faydalanarak çektiği "Aya Seyahat" filmi büyük beğeni topladı. Amerika'da beklenin üzerinde filmin yüzlerce kopyası satıldı ve bu film sayesinde Los Angeles'te ilk daimi sinema salonu açıldı. Bu şehrin bir kenar mahallesine ise "Hollywood" deniyordu.[285]

3.2. Hollywood'da Dini Unsurlar

Sinemanın dine yönelmesi çok uzun sürmemiştir. İlk film gösteriminden üç yıl sonra ilk dini film çekilmiş, Hollywood sinemada dini unsurları kullanmaya başlamıştır. [286] David Wark Griffith Kitab-ı Mukaddesten konusunu aldığı Judith of Bethulia isimli filmi 1914 yılında yapmıştır. Sinema tarihinde önemli yeri olan bu filmde 1000 figüran, 300 at ve pahalı dekorlar yaptırılmıştır. Ancak filme harcanan para çok olunca film yapımcı şirketi Griffith'in işine son vermiştir. Filmde Eski Ahitte adı geçen Bethulia'lı Judith'in kahramanlık hikâyesi anlatılmıştır.[287]

Griffith 1916 da intolerance (Hoşgörüsüzlük) filmini çekmiş ve Hollywood da yeni bir Babil inşa edilmiştir. Normalde 8 saat kadar uzunlukta olan film 3,5 saate indirilmiştir. Dört bölümden oluşan filmin 2.bölümünde MÖ 539 da Baal'de keşişlerin prens Balthazar'a başkaldırışları anlatılmıştır.[288]

Stroheim ile aynı yıllarda yönetmenlik yapmış Cecile Blount De Mille gişe rekorları kıran ve toplumun tepkisini çekmeyen Ten Commandents (On Emir1923-1956) ve Kings of Kings (Krallar Kralı 1927) filmleri yapmıştır.[289] De Mille dinsizliğin gençlik üzerindeki etkilerini ele alan The Godless Girl (Allahsız Kız 1928) Hıristiyanlara yapılan

---

[282] Zahir Güvemli, a.g.e, s.20.
[283] https://tr.wikipedia.org/wiki/Dreyfus_Olayı (Erişim Tarihi: 11.11.2018)
[284] Yusuf Besalel, *Ünlü Yahudiler*, Maraton Grafik Baskı, 1999, s.11.
[285] Zahir Güvemli, a.g.e, ss.20-21.
[286] Bilal Yorulmaz ve William L. Blizek, 2015a, a.g.e., s.13.
[287] Bilal Yorulmaz, *Sinema ve Din Eğitimi*, Dem yay. İstanbul 2015b, ss.23-24
[288] A.g.e., s.27.
[289] https://wiki2.org/en/Cecil_B._DeMille, (Erişim Tarihi 25.09.1018)

baskıyı ele alan The Sign Of The Cross (Çarmıhın İşareti 1932) ve The Crusedes (Haçlı Seferleri 1935) filmlerinde dini motiflerin yanında cinsellik ve şiddeti de birlikte işlemiştir.[290]

Hollywood Yahudi göçmenler tarafından kurulmasına rağmen sinemadaki sayısal, teknik ve sanatsal üstünlük Hıristiyan dünyasına aittir. Bu yüzden sinema, kültürel üstünlük savaşının verildiği alanlardan biri olmuştur. Hıristiyan bir ülke olan Amerika'da çekilen filmlerde her zaman Yahudi Hıristiyan geleneği ayrıcalıklı olmuştur. Amerikan film endüstrisi halkın inanç ve yaşayış biçimine hoşgörülü davranmıştır. Film sektörü dine ne kadar mesafeli olsa da filmlerini sunduğu halkın duyuş ve yaşayışında bağımsız kalması düşünülemez. Dini inançları ne kadar kadar zayıf olursa olsun Hıristiyan söylemleriyle yetişmiş insan en azından kültürel açıdan Hıristiyandır ve içinde bulunduğu kültürü yansıtacaktır.[291]

Amerika'nın keşfinden sonra Hıristiyan Avrupa'nın Amerika'yı sakıncalı sınıfları kabul eden bir hapishane olarak gördükleri gerçeği gizlenemez. Hem devlet hem kilise için sakıncalı olarak görülen grupların başında Yahudilerin olduğu söylenebilir. Ortaya çıkan Hollywood tablosunu Profesör Neal Gabler'in William Harrison Hays'tan yaptığı şu alıntı göz önüne çıkartmaktadır." Dünyanın Amerika denildiğinde anladığı şey Amerikan film endüstrisini kuran Doğu Avrupa Yahudilerinin "Amerika" diye kurguladıkları şeydir." Çoğu kimse tarafından kabul gören bu yorum Yahudilerin sinema ile ilişkisini göstermektedir.[292] Özellikle 1920'de rahip Wilbur Fisk Crafts'ın senatoya ve Katolik kilisesine yaptığı Amerikan sinema endüstrisini şeytanın ve 500 adet yahudinin elinden kurtarın çağrısı Yahudi ve Yahudi unsurların sinemanın doğuşunda ve sonrasında Hollywood'da Yahudi olmayanları rahatsız edişini belgelemektedir.[293]

Bu tepkiler karşısında Yahudi film yapımcıları Yahudi kimliklerini gizlemiş, Yahudi unsurlara yer vermemeye çalışmışlardır. Diğer yandan ekonomik kaygılar kitleleri kendisine hayran bırakan sinema karşısında Yahudileri sinemayı etkin olarak kullanmaya

---

[290] Rekin Teksoy, a.g.e, s.200.
[291] Mehmet Zafer İnanlar, "*Hıristiyan İnkültürasyon Aracı Olarak Sinema"*, Sinema ve Din, Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumu, Dem yay. İstanbul 2015, s.231.
[292] Mehmet Kalkan, *"Hollywood'da Yahudilik, Soykırım ve Sinema'nın DNA'sındaki Yahudiler"*, Sinema ve Din, Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumu, Dem yay. İstanbul 2015, ss. 250-251.
[293] Bilal Yorulmaz. 2015b. A.g.e. içinde bkz. Zeynep AKSOY,

http://www.radikal.com.tr/radikal2/hollywood-radikal-mi-870111/,(Erişim Tarihi: 25.05.2018)

yöneltmiştir. Bu yıllardan itibaren Yahudi sinemasından beyaz perdeye yansıyan, Tanrının sorgulanması, iyi Tanrının kötülüğe izin vermemesi, acı çekmek, ölüm, evlilik, gündelik problemler, anti-semitizm gibi konular olmuştur.[294]

Kutsal metinlerin büyük bir okuyucu kitleye ulaşması Hollywood sineması için bulunmaz bir kaynak olmuştur. Filmlerin kutsal kitap ilişkisi film karakterlerinin isimlerinden göze çarpmaktadır. Yahudiler Avrupa'ya göç ettikten sonra isimlerinden bazı harfleri atmış ya da isimlere ekleme yapmışlardır. Örneğin Yakup peygamberin oğullarından Dan, Danny şeklinde kullanılmakta, Samuel de Sam olarak kısaltılmaktadır. [295] Film senaryolarının eski ahitten alınmış olduğu Haham Simcha Weistein'in Amerika'lı senaristlerin Kutsal Kitabı açıp senaryo yazdıkları iddiasıyla ortaya atılmıştır.[296]

Tezimizin konusunu oluşturan Yahudi sürgün, göç ve Holokost'una ait filmlerin yapımında, sinemanın kullandığı farklı bazı araçlar ve teknikler bu filmlerin ciddi bir süreçten geçtiğini göstermektedir. Film isim seçimi, film afişleri her ayrıntı düşünülerek gösterime girmektedir. Film senaryoları da farklılık göstermekte, bir kısmı kamp hayatını yansıtırken (God on Trial 2008, Schindlers' List 1993,) bir kısmı da ailelerin toplama kamplarında yaşadıkları yerleri merak edenleri konu edinmiş (Everything Is Illuminated 2005, Playing for Time 1980) bir kısım filmler de göç ve sürgün (Exodus 1960, Train de vie 1998) hakkında beyaz perdeye yansımıştır.[297]

Çalışmamıza esasen Hollywood yapımı olmak üzere 34 film izlenmiş ve içlerinden 6 film Nitel araştırma yöntemlerinden gösterge bilim[298] kullanılarak analiz edilmiştir. Filmlerin analizinde Yahudi tarihi ve II. Dünya savaşı tarihi de özellikle dikkate alınmıştır. İzlediğimiz filmlerin 29'u Holokost temalı, 5 film ise sürgün ve göç temalı filmlerden oluşmaktadır. Filmler Internet Movie Database[299] ve List of Holocaust Films listeleri göz önünde bulundurularak seçilmiştir. Özellikle Holokost filmlerinin sinemada sayısal olarak

---

[294] Mehmet Kalkan, a.g.e, s.251-252.
[295] A.g.e., s.257.
[296] Alev Alatlı, a.g.e., s.198.
[297] Mehmet Kalkan, a.g.e., s.262.
[298] Göstergebilim, herhangi bir metnin, anlatının, görselin, filmin vs göstergeler yoluyla ortaya koymaya çalıştığı anlamı inceler. Ayrıntılı bilgi için Bkz. Nedret Öztokat, *"Görsel Nesnelerin Çözümlenmesinde Göstergebilim Yöntem"*, İstanbul Üniversitesi Dil Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 1999, s.136-137.
[299] İnternet Film Veri Tabanı, kısaca IMDb, yeryüzündeki tüm ülkelerin ve tüm dönemlerin sinema ve televizyon filmleri, film yıldızları ve dizileri hakkında bilgiler barındıran çevrimiçi bir veri tabanıdır.

üstünlüğü göze çarpmaktadır. Araştırmamıza göre şimdiye kadar Holokostla ilgili 182 film 116 belgesel film çekilmiştir.[300]

Holokost terimi Yahudilik açısından adeta dini bir terim halini almış Yahudilerin kaderi bu kelimeyle anlatılmıştır. Hollywood Yahudi sermeyesi bir üretim olduğundan neredeyse her Holokost filmi oskara yaklaşmış ve Holokosta karşı tavır alanlar adeta dışlanmıştır. Tabi bu duruma Hollywood yapımı filmlerin bütçelerinin devasa boyutlara ulaşmasına kullanılan teknik ve hikâyenin özgün işlenmesi de katkı sağlamıştır. Jean Baudrillard 1978 yapımı Holokost dizisi için bu olay trajik ancak geçen zaman içinde küllenmiş bir tarihsel olayı yeniden gündeme getirme çabası olarak yorumlamıştır.[301] Aynı cümleleri Holokost filmleri içinde söylemek mümkün olacaktır.

3.3. İmaj Endüstrisi Bağlamında Göç ve Sürgün

3.3.1. The Ten Commandments 1923 (On Emir)

Resim 3.1. Film Afişleri

Kaynak: https://www.imdb.com/title/tt0014532/mediaviewer/rm3528607488 (Erişim Tarihi: 14.09.2019)

---

[300] https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Holocaust_films(Erişim Tarihi 10.09.2019)

[301] Jean Baudrillard, a.g.e., s.77.

Film, Amerikan sinemasının kurucularından kabul edilen, Yahudi asıllı [302] yönetmen Cecil B. DeMille tarafından çekilmiştir. Filmin senaristliğini ise Jeanie MacPherson yapmıştır. Hollywood yapımı ilk uzun filmin de yönetmeni olan Cecil B. DeMille'nin On Emirle ilgili çektiği iki filmden birincisidir. Sinemanın sessiz döneminde çekilen film için Kaliforniya eyaletine bağlı Guadalupe-Nipomo Dunes'de dönemi iyi yansıtması için devasa bir set kurulmuştur. Mısır çöllerine benzer kum tepeleri olduğu için mekân olarak burası seçilmiştir. Kızıl deniz sahneleri ise California Seal Beach'de çekilmiştir. Film 1923 yılında ABD ve Kanada'da en beğenilen ikinci film olmuştur. Aynı dönemlerde film batıl filmler kategorisine ayrılarak Çin'de yasaklanmıştır. Filmin bütçesi 1,5 milyon dolar gişe getirisi ise 4,2 milyon dolar olmuştur. Dönemin şartlarına göre devasa boyutlu bir bütçe ve gişe rakamı ortaya çıkmıştır.[303] 136 dakika olan filmin İMDB puanı ise 1.758 kişinin oylamasıyla 6,8'dir.[304]

3.3.1.1. Filmin Değerlendirilmesi

Film birbirine paralel iki bölümden oluşmuştur. Filmin giriş bölümü modern dünyada On Emir'in gereksiz bulunduğu, insanların bunu göz ardı ettikleri ve On Emir'in geçmişte de günümüzde de geçerli olduğu mesajıyla başlıyor.

> Modern dünyamızda Tanrı bir "dini karmaşıklık" olarak tanımlanır ve modası geçmiş diye On Emir'e gülünür. Ama bu kahkaha seslerinin arasına Dünya Savaşı'nın yıkıcı gürültüleri karıştı. Şimdi de kana bulanmış, gülecek hali kalmamış bir dünya çıkış yolu arıyor. Sadece bir tek çıkış yolu var. Taş tabletlere kazınmadan önce de o yol vardı. Taşlar paramparça olduğunda da var olmaya devam edecek. On Emir, Tanrı'ya yaranmak için uyulması gereken kurallardan oluşmaz. Onlar, temel ilkelerdir. Öyle ki bu ilkeler olmadan insanlar birlikte yaşayamaz. Bunlar yasalar değildir, kanun'un ta kendisidir.

---

[302] https://wiki2.org/en/List_of_Jewish_American_entertainers+Newton#Film/television_directors, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)
[303] https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVGhlX1Rlbl9Db21tYW5kbWVudHNfKDE5MjNfZmlsbSkjY2l0ZV9ub3RlLUhhbGwtMQ, (Erişim Tarihi:10.09.2019)
[304] https://www.imdb.com/title/tt0014532/, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

Resim 3.2. Emir'in Filme Yansıyan Bölümleri. Kaynak: https://www.imdb.com/title/tt0014532/mediaviewer/rm3528607488(Erişim Tarihi: 12.09.2019)

Firavun'un Yahudileri ağır işlerde çalıştırma sahnesiyle devam eden filmde Hz. Musa'nın kardeşi Meryem ve erkek kardeşi Harun'un isimleri geçmiştir. Yahudi kutsal metinlerinde Musa'nın ve Harun'un kız kardeşlerinin ismi Miryam olarak geçse de[305] Kuran'ı Kerimde herhangi bir isim belirtilmemiş, Musa'nın kız kardeşi ibaresi geçmiştir.[306] Filmin ilk bölümü Hz. Musa'nın hayatını tamamen konu edinmemiş, Musa ve İsrailoğullarının Mısırdan firavunun zulmü üzerine çıkışı ve Musa'ya On Emir'in verilişine kadarki zamanı anlatmış, ikinci bölümde de On Emir'in insan hayatındaki önemini üzerine durulmuştur.

> Böylece İsrailoğullarını gaddarca köleleştirdiler. Onları killi harç ve kerpiç yapımında ağır koşullarda çalıştırdılar, tarlalarda her türlü zahmetli işi yaptırdılar; bütün ağır işlerde onları köle olarak gaddarca kullanıp İsrailoğullarına hayatı zehir ettiler.[307]

Filmde kutsal kitaptan alıntılanan ilk bölüm firavunun İsrailoğullarına yaptığı zulümle ilgili bölümdür. Sessiz dönem filmi olmasından dolayı film alt metinler olarak

---

305 Sayılar, 26/59.
306 Kasas,28/11.
307 Çıkış, 1/13-14.

ilerlemektedir. Kutsal kitap alıntılarıyla hikâye devam eder. Musa'nın kız kardeşi Miryam'in ettiği duaya rabbin verdiği şu karşılık ekrana yansır: "RAB, "Halkımın Mısır'da çektiği sıkıntıyı yakından gördüm" dedi, "Angaryacılar yüzünden ettikleri feryadı duydum. Acılarını biliyorum."[308]

Bunun üzerine Rab Musa'yı Firavunla görüşmeye gönderir ve Musa Firavunun karşısına çıkıp halkının serbest kalmasını talep eder. Bu arada firavunun oğlu babasına Musa'nın daha önce 9 musibet getirdiğini bir başkasına fırsat vermeden onu öldürmelerini söyler. Tanrının bir ceza olarak gönderdiği musibetlerin dereceleri bir öncekinden daha ağır olmuştur.[309] Bu musibetler kutsal kitapta sırasıyla şöyle geçmektedir; kan, kurbağa, tatarcık, at sineği, salgın hastalık, insan ve hayvanlarda çıkan irinli çıban, dolu yağması, çekirge istilası, göğün üç gün kararması[310]. Firavun karşısına çıkan Musa ve Harun, İsrailoğullarının serbest bırakılmasını isterler. Musa halkının serbest bırakılmadığı için tanrının Mısırlılara 9 musibet gönderdiğini hatırlatır fakat Firavun bu sözler karşısında şöyle cevap verir:

> Şimdiye dek hangi miktarda kerpiç yapmalarını istediyseniz, yine aynısını isteyeceksiniz ve miktarı azaltmayacaksınız. Çünkü onlar tembel; gitmek istiyoruz, Tanrımıza kurban sunmak istiyoruz diye bu yüzden bağrışıyorlar. İşlerini ağırlaştırın ki başlarını kaldıramasınlar ve yalan sözlere kulak asmasınlar.[311]

Bunun üzerine Musa Firavuna tanrının göndereceği onuncu musibeti hatırlatır; "Tahtta oturan Firavunun ilk çocuğundan el değirmeni çeviren hizmetçinin ilk çocuğuna dek Mısır'da tüm ilk doğanlar ve hayvanların ilk yavruları ölecek."[312]

Firavun böbürlenerek tanrının buna gücünün yetmeyeceğini söyler ve Musa'yı huzurundan kovar. O gece yarısı tanrının bir vaadi daha gerçekleşir ve firavunun oğluyla Mısır'da doğan ilk evlatlar ölür. Firavun tanrının gönderdiği onuncu büyük felaket sonrasında Musa ve Harun'u yanına çağırıp Mısır'dan gitmelerini söyler.

> Ve gece yarısı Yehova, tahtta oturan Firavunun ilk çocuğundan zindandaki tutsağın ilk çocuğuna dek Mısır'daki tüm ilk doğanları ve hayvanların ilk yavrularını öldürdü. Firavun gece kalktı; tüm hizmetkârları ve Mısırlılar da kalktılar. Mısırlılar arasında büyük bir feryat koptu, çünkü içinde ölü

---

[308] Çıkış, 3/7.
[309] Hayrullah Örs, a.g.e., s.90.
[310] Çıkış 7/18, 8/6, 8/16, 8/24, 9/6, 9/10, 9/23, 10/13, 10/22.
[311] Çıkış 5/8-9.
[312] Çıkış 11/5.

> olmayan tek bir ev yoktu. Firavun geceleyin hemen Musa'yla Harun'u çağırdı "Kalkın, halkımın arasından çıkıp gidin" dedi. "Siz ve İsrailoğulları gidin, dediğiniz gibi Yehova'ya ibadet edin. Söylediğiniz gibi davarınızı, sığırınızı da alın ve gidin.[313]

Haberi halkına duyurmaya giden Musa'nın ardından firavun, oğlunu alıp mısır tanrılarına dua etmeye başlar. Oğlunun cansız bedenine hayat bağışlanmasını ister. Bu sırada İsrailoğulları Mısır'ı terk etmeye başlarlar. Tevrat'a göre İsrailoğullarının mısırda kalma süreleri 430 senedir.[314] Mısır'dan çıkış ise Fısıh (passah) bayramı olarak kutlanmaya başlanmıştır. Kelime bir ayak üstünde sekmek demektir. Bayramın aslı ise eski Samilere dayanmaktadır. Yaygın bir görüşe göre ise bayram, mısırdan çıkış için değil, Musa'nın getirdiği bir ibadet için uydurulmuş "nedensel bir" efsanedir. Bunun sebebi ise 430 senelik esir hayatının sona ermesiyle kültürel, dini ve insani birçok dağılmışlık yaşayan İsrailoğullarının bir şekilde bir arada tutmak ve milli bir tören haline getirmek içindir.[315]

Ertesi sabah oğlunun hayat kazanması için tanrılardan bir cevap alamayan firavun hiddetlenerek Musa ve İsrailoğullarının peşine düşer ve Kızıldeniz'in kıyısında onlara yetişirler. "Firavun savaş arabalarını hazırlattı ve adamlarını yanına aldı. En iyi altı yüz savaş arabasıyla birlikte Mısır'ın tüm savaş arabalarını da aldı; her bir arabaya savaşçılar koydu." [316] Firavunu peşlerine düşmüş halde gören İsrailliler korkup Musa'ya şöyle serzenişte bulundular: "Mısır'da mezar yoktu da, bizi çölde ölmeye mi getirdin." [317] Yehova Musa'ya korkmamalarını buradan onları kurtaracağını söyledi. İçlerinden biri öfkeyle Musa'ya saldıracakken firavunla aralarına ateşten duvar örüldü. Ve Musa asasını Kızıldeniz'e uzatıyor ve halkı karşıya sağ salim geçiyorlar. "Ve Musa elini denizin üzerine uzattı. Yehova bütün gece kuvvetli doğu rüzgârıyla suları geri itti. Sular yarıldı ve deniz yatağı kuru toprağa döndü." [318] İsrailoğulları karşı kıyıya geçtikten sonra firavun da askerleriyle peşlerinden geçmeye başlar. İsrailoğulları bunu görünce Musa'ya sitem etmeye başlıyorlar. Filmde Musa'ya bize ihanet ettin diyen Hz. Harun'dur. Kutsal kitapta öyle bir bilgi geçmemektedir. Filmin akışı gereği senaryoda oynamalar yapılmıştır. Firavun belasından kurtulan İsrailoğulları ilahiler eşliğinde Yehova'ya dua ediyorlar.

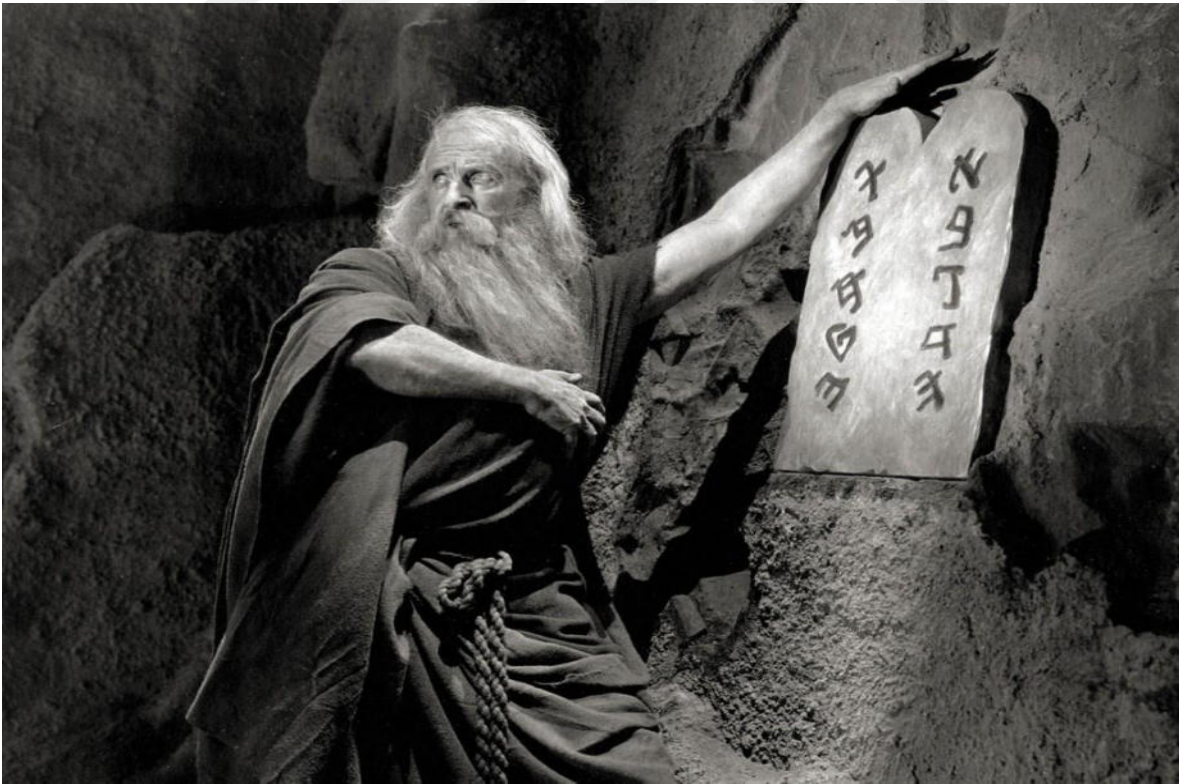
---

313 Çıkış 12/ 29-30-31-32.
314 Çıkış 12/ 39-40.
315 Hayrullah Örs,a.g.e., s.96.
316 Çıkış 14/7.
317 Çıkış 14/11.
318 Çıkış 14/21.

Resim 3.3. İsrailoğulları'nın Kızıl Denizden Geçişi (31.08 dakika)

Musa ve beraberindekiler üç ay sonra Sina çölüne varırlar ve Musa dağda tanrının huzurunda kırk gece kalır. Tanrı Musa'ya iki taş tablet verir ve Musa On Emir'i bu levhalara kazır. On Emir Tevrat'ta geçtiği sırasıyla şöyledir;

Resim 3.4. Musa'nın On Emir'i alışı(41.03 dakika)

1-Benden başka tanrı tanımayacaksın,

2-Put yapmayacaksın ve onlara tapmayacaksın,

3-Tanrının adını boş yere anmayacaksın,

4-Sebt gününü kutsal sayıp unutmayacaksın,

5-Anne babana saygılı olacaksın,

6-Adam öldürmeyeceksin,

7-Zina yapmayacaksın,

8-Çalmayacaksın,

9-Komşun hakkında yalan şahitlik yapmayacaksın,

10-Komşunun malına ve namusuna göz dikmeyeceksin.[319]

Musa'nın uzun süreli gelmemesi üzerine İsrailoğulları Harun'a serzenişte bulundular. Tevrat'tan alt metin olarak hikâye devam eder.

> Bu arada halk uzun süre geçtiği halde Musa'nın dağdan inmediğini görünce, Harun'un yanına toplandı; "Kalk, bize önümüzden gidecek bir ilah yap, çünkü Musa'ya, bizi Mısır diyarından çıkaran adama ne olduğunu bilmiyoruz" dediler. Bunun üzerine Harun onlara "Karılarınızın, oğullarınızın ve kızlarınızın kulaklarındaki altın küpeleri çıkarıp bana getirin" dedi. Ve kulaklarındaki altın küpeleri çıkarıp Harun'a getirdiler. Harun altınları onlardan aldı; oymacı aletiyle şekil verip dökme bir buzağı heykeli yaptı.[320]

Kutsal kitapta Harun'un buzağı heykeli yaptığı geçmiş olsa da Kuran'ı Kerim'de bu durumun aksi bir görüş vardır. Musa Harun'u halkının başında gözetici olarak bırakmıştır.[321] Halkı saptıran ise Sâmiri'dir.[322]

[319] Çıkış 20/ 3-4-7-8-12-13-14-15-16-17.
[320] Çıkış 32/ 1-2-3-4.
[321] Araf 7/142.
[322] Taha 20/ 85.

Resim 3.5. İsrailoğullarının Altın buzağı yaparak tapmaları (40.44 dakika)

İsrailoğulları'nın sapkınlıkları Musa gelene kadar devam eder. İçlerinden bu yaptıklarının yanlış olduğunu söyleyenler çıksa da kimseyi dinlemeyip eğlencelerine devam ederler. Musa'nın geldiğini görenler ona halkının durumunu anlatıp yardım etmesini isterler. "Musa halkın iyice yoldan çıkmış olduğunu gördü; Harun onların böyle dizginsizce davranmasına izin vermişti, bu yüzden hasımları karşısında utanç verici duruma düşmüşlerdi." Taş tabletlerle halkının yanına giden Musa, onların bu durumu karşısında öfkelenip kızmaya başlar. Ve elindeki taş tabletleri o kızgınlıkla parçalar." Musa ordugâha yaklaşınca, buzağıyı ve oynayan insanları gördü; çok öfkelendi. Elindeki taş levhaları fırlatıp dağın eteğinde parçaladı."[323] Bunun üzerine İsrailoğullarının üzerine Yehova tarafından bir musibet gönderilir.

> Musa konuşmasını bitirir bitirmez altlarındaki yer yarıldı. Yer ağzını açtı, onları, ailelerini, Korah'ın adamlarıyla mallarını yuttu. Sahip oldukları her şeyle birlikte diri diri ölüler diyarına indiler. Yer onların üzerine kapandı. Topluluğun arasından yok oldular. Çığlıklarını duyan çevredeki İsrailliler, "Yer bizi de yutmasın!" diyerek kaçıştılar. RAB'in gönderdiği ateş buhur sunan 250 adamı yakıp yok etti."[324]

Filmin ilk bölümü burada sona ererken, modern dünyada Tevrat'ı çocuklarına okuyan anne ve çocuklarının sahnesiyle ikinci bölüm başlar. Hikâyenin devamından bir

---

[323] Çıkış 32/19.
[324] Sayılar 16/ 31-32-33-34-35.

parça daha okuyan anneye oğullarından biri itiraz edip tüm bunların saçmalık olduğunu On Emir'in geçmişte kaldığını söyler.

Filmin ikinci bölümünde dört ayrı karakter üzerinde durulmuştur. Dine bağnazlık derecesinde bağlı bir anne, onun; biri annesinin ve tanrının buyruğuna itaat eden ve peygamber mesleği marangozluk yapan küçük oğlu, diğeri Tanrıya ve On Emir'e inanmayan hırs dolu firavunvari büyük oğul ve hiçbir şeyden habersiz büyümüş, din nedir bilmeyen sokak kızı. Film bu dört karakter üzerinde devam etse de asıl vurgu yapılan karakter On Emir ve tanrıyla dalga geçen büyük oğuldur.

Yırtık ayakkabısını kardeşine göstererek On Emir'in buna çare olmasını isteyen büyük oğluna anne müdahale ederek; sonunun altın buzağıya tapan İsraillilere benzeyeceği uyarısında bulunur. Büyük oğul devam ederek elindeki altın kolyeyi Tevrat'ın üstüne koyarak ona secde ve dua eder ve tanrıya inanmadığını, On Emir'in ise işe yaramadığını söyler. Bu On Emirden ilk ikisinin inkârıdır.

Filmin ikinci bölümünde On Emir üzerinde sıklıkla duruluyor. Evin duvarlarında asılı On Emir'den bölümler dikkat çekici. Bir sahnede çalmayacaksın yazılı tabloya bakarak dönemin hikâye ve roman yazarı Elinor Glyn'ın daha ilginç olduğu, On Emir'e kimsenin inanmadığı bir daha vurgulanmıştır. Daha sonra büyük oğul On Emir'e karşı geleceğini, kâfirler gibi yaşayacağını söyleyerek evi terk eder. Filmin devamında 3 yıl sonra yaşananlar anlatılmaya devam eder. Hırs dolu yaşamdan vazgeçmeyip, On Emir'i ayaklar altına alan büyük oğlun dünyaya önem verdiği ve başına türlü sıkıntılar geldiği konusuyla film son bulur.

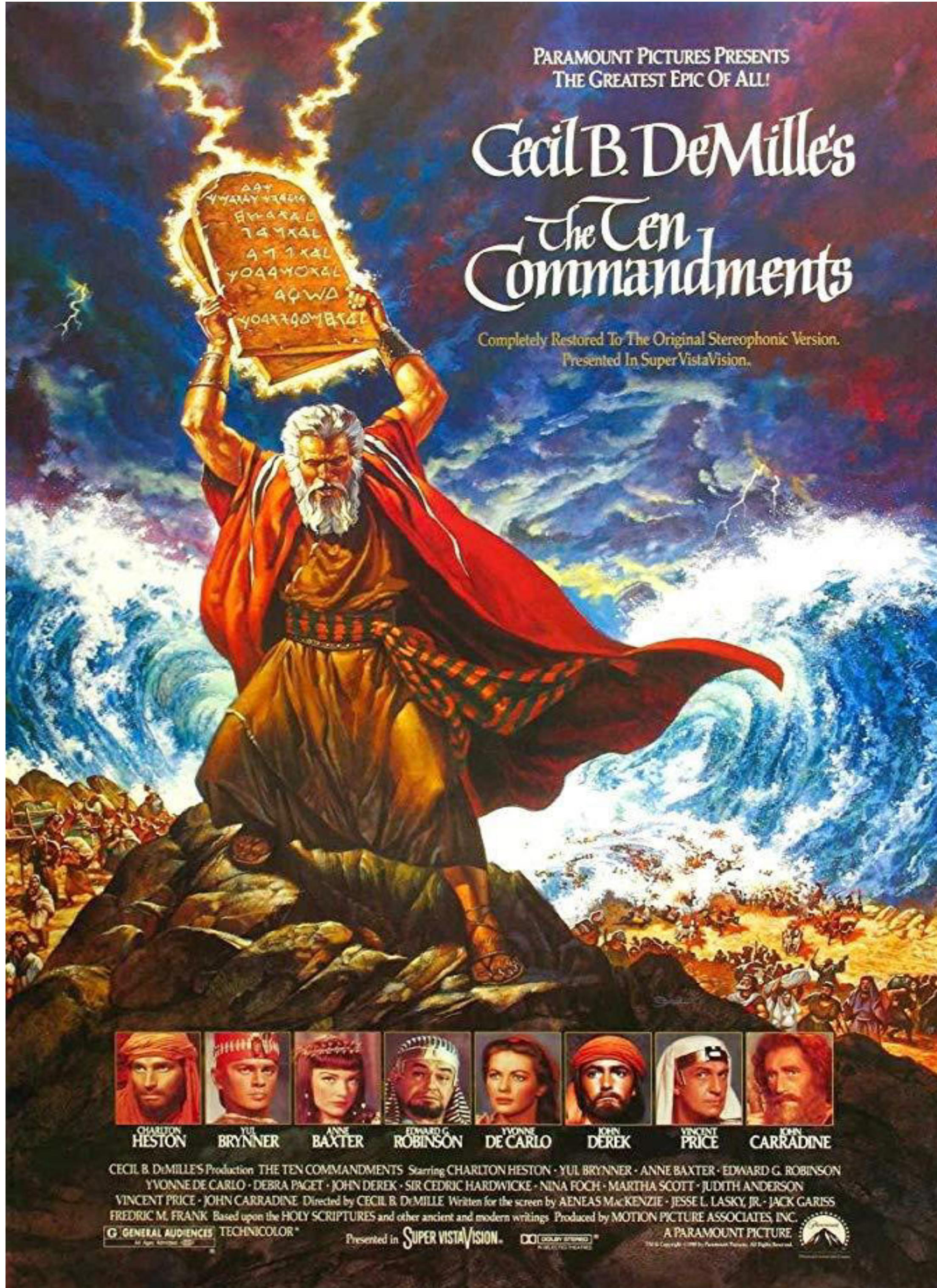
Büyük oğul Dany'in yaptığı hatalar tanrıyı reddetmekle başlar. Daha sonra isyankâr bir ruh haline bürünen Dany, hırslı bir yüklenici olarak seyircinin karşısına çıkar. Gümrükten mal kaçırması, kilisenin kumundan çalması, karısını aldatması, annesinin ölümüne neden olması, cinayet işlemesi tüm bu hataları On Emir'e göre kurgulanmış senaryonun birer parçalarıdır. Yaptığı hatalardan pişman olan Dany annesinin resmi önünde pişmanlığını dile getiriyor. Ülkeyi terk etme kararıyla deniz yoluyla kaçmaya

çalışırken kaza yaparak can verir. Ekrana İncil'den bir parça yansır. "İnsanoğlu tüm dünyayı kazanıp ruhunu kaybederse, bunun ona ne faydası olur."[325]

Sinemanın ilk yıllarında büyük meblağlar harcanarak yapılan bu film Yahudi bir yönetmenin sinemaya yansıttığı ilk ve son çalışma değildir. Filmde işlenen konu On Emir'e uymayan insanlığın hatalar içinde olacağı ve bu hataların onun ruhunda oluşturacağı boşlukların insanı sürekli hata yapmaya zorlayacağıdır. İlk bölümde Musa ve Firavundan verilen örnekler, İsrailoğullarının yaptıkları hatalarla aynileştirilir. Son sahnede ekrana yansıyan Matta'dan bir ayet ise filmin özeti mahiyetindedir. Tanrıyı terk etmek ruhunu kaybetmekle eş değerdir ve insana tanrıdan başkası fayda veremez.

[325] Matta 16/26.

3.3.2. The Ten Commandments 1956 (On Emir)

Resim 3.6. Film Afişi

(https://www.imdb.com/title/tt0049833/mediaviewer/rm475465728 Erişim Tarihi: 22.09.2019)

Film, 1923 yapımı On Emir'in yönetmeni Cecil B. DeMille'ye ait ikinci filmdir ve yönetmenin film kariyerinin son çalışmasıdır. İlk film, sinemanın renksiz ve sessiz dönemine aittir. İkinci film renk ve ses açısından dönemin en iyi filmleri arasındadır. O tarihe kadar çekilen filmler arasında en büyük setlerden birine sahip olan film, yine o tarihe kadar yapılan en pahalı film olmuştur. Tüm zamanların gişe hâsılatı bakımından en başarılı 8. Filmdir ve dünya çapında 262 milyon bilet satışı gerçekleşmiştir. 1957 yılında en iyi film dahil 7 akademi ödülüne aday gösterilen film, en iyi görsel efekt ödülünü kazanmıştır. Amerikalı sanat yönetmeni ve film tarihçisi Katherine Orrison film üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda, yönetmenin Musa'nın kayıp yıllarına ait kısımları için Kuran'ı Kerim-i kaynak olarak kullandığını belirtmiştir.[326] 1956 yapımı film ülkemizde 1964 yılında vizyona girmiştir. İMDB puanı 7,8 olan filme 58,273 kişi oy vermiştir. Bütçesi 13.282.712 dolar olan filmin, ABD'de 65.500.000 dolar bilet getirisi olmuştur.[327]

3.3.2.1. Filmin Değerlendirilmesi

Film başlamadan önce, yönetmen Cecil B. DeMille'nin kısa bir açılış konuşması yapıyor. Yönetmen sıradışı olarak tabir ettiği Musa'nın hayat hikâyesinin ilk 30 yılının İncil'de yer almadığını, bu dönem için eski tarihçilerden yararlanıldığı vurgusuyla açıklamasına devam ediyor. Filmin konusunu yönetmen şöyle açıklıyor: "Bu film, insanların tanrının yasalarına göre mi, yoksa Ramses gibi bir diktatörün iradesine göre mi yönetilmesi gerektiğini konu alıyor." Bu yönüyle yönetmen ilk filmde vurgu yaptığı gibi, günümüzle Musa döneminin karşılaştırmasını yapıyor.

Tevrat'tan dünyanın yaratılması ile ilgili yapılan alıntıyla[328] başlayan film, Musa'nın firavunun ölüm emrinden nasıl kurtulduğunu göstererek devam ediyor. Firavunun başrahibi, İbrani köleler arasında İsrailoğullarını kölelikten kurtaracak bir kehanetin dolaştığı haberini firavuna verir ve bu kurtarıcının yeni doğanlar arasında olduğunu, sadece yeni doğanların ölmesi gerektiği fikrini söyler. Bir rivayete göre de firavun rüyasında Beytülmakdisten çıkan bir ateşin mısırlıları ve evlerini yaktığını görmüştür.[329] Bunun üzerine firavun İbrani köleler arasında ilk doğanların ölüm emrini verir. Tevrat'ta Musa'nın hikâyesi şöyle geçmektedir:

---

[326] https://en.0wikipedia.org/wiki/The_Ten_Commandments_(1956_film), (Erişim Tarihi: 18.07.2019)
[327] https://www.imdb.com/title/tt0049833/ (Erişim tarihi: 10.07.2019)
[328] Başlangıç 1/3.
[329] Ömer Faruk Harman, Firavun, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt:13, ss.118-121.

> Bir gün Mısır kralı, Şifra ve Pua adlı İbrani ebelerle konuştu ve hatta şunu emretti: “İbrani kadınların doğum yapmalarına yardım ederken onları doğum oturağında gördüğünüzde, çocuk erkekse öldüreceksiniz, kızsa yaşayacak. Firavun tüm halkına “Yeni doğan her erkek çocuğu Nil Irmağına atacaksınız, kızları sağ bırakacaksınız” diye emretti. Levi evinden bir adam gidip bir Levi kızıyla evlenmişti. Kadın hamile kalıp bir erkek çocuk doğurdu. Bebeğin çok güzel olduğunu görerek onu üç ay gizledi. Çocuğu daha fazla gizleyemeyeceğini anlayınca, papirüsten bir sepet aldı, katran ve ziftle sıvayıp onu içine koydu. Sonra sepeti Nil Irmağı kıyısındaki sazlar arasına bıraktı. Çocuğun ablası uzakta durup olacakları izlemeye koyuldu. O sırada Firavunun kızı yıkanmak için ırmağa geldi. Hizmetindeki kızlar da ırmağın kıyısında yürüyorlardı. Ve Firavunun kızı sazların arasındaki sepeti gördü. Onu getirmesi için hemen hizmetçisini gönderdi. Sepeti açınca, ağlayan çocuğu gördü. “Bu İbrani çocuklarından biri” dedi; yine de ona acıdı.[330]

Filmde de anlatılan hikâyeye paralel sahneler mevcuttur. Kuran’ı Kerim de ise Musa’nın Firavunun sarayına girmesi şöyle anlatılır:

> Hani annene ilham edilmesi gereken şeyleri ilham etmiştik. Onu (bebek Musa'yı) sandığın içine koy ve denize (Nil'e) bırak ki, deniz onu kıyıya atsın da kendisini, hem bana düşman, hem de ona düşman olan birisi (Firavun) alsın. Sana da, ey Mûsâ, sevilesin ve gözetimimizde yetiştirilesin diye tarafımızdan bir sevgi bırakmıştım.[331]

Musa Firavunun sarayında yetişir ve firavunun ordusunun en iyi komutanı olur. Etiyopya’yı haraca bağlayan Musa’ya firavun kendisi için şehir inşa etme emri verir. Musa şehri en iyi şekilde inşa etmeye devam ederken, Mısırlılar arasında, İbrani köleleri kurtaracak biri olduğu söylentisi yayılır. Firavun oğlu Ramses’i bu olayı araştırmakla görevlendirir. Firavunun kızının hizmetçisi tarafından Musa, kendisinin İbrani bir kölenin oğlu olduğunu öğrenir. Bu arada Musa’nın gücü karşısında ezilen Ramses Musa’nın aranan kurtarıcı olduğunu öğrenir ve bu bilgiyi babası firavunla paylaşır. Bunun üzerine Musa Ramses tarafından çölde sürgüne gönderilir. Tevrat Musa’nın mısırlı birini öldürdüğünü, bunun üzerine firavundan midyana kaçtığını yazar.[332] Kuran’ı Kerimde de Musa’nın kazara bir adamı öldürdüğü ve Allah’ın Musa’ya yardım ettiği ve Musa’nın kaçıp Medyen’e gittiği geçmektedir.[333]

---

[330] Çıkış 1/15-16-22, 2/1-2-3-4.
[331] Taha 20/ 38-39.
[332] Çıkış 2/15.
[333] Taha 20/40.

Resim 3.7. Musa'nın suya bırakılışı (11.59 dakika)

Firavun medyene gider ve ordaki aşiret reisinin kızıyla evlenir. Bir müddet orda kaldıktan sonra tanrının emriyle Mısır'a dönüp firavundan İsrailoğullarını serbest bırakmasını ister. Firavun, Musa ve Harun'un söylediklerine kulak asmaz. Başka bir görüşe göre Musa'nın Firavundan istediği İsrailoğullarının ibadetlerini yapıp geri dönmek şartıyla çölde üç gün uzaklıkta bir yere gitmeleridir. Firavun bunu da kabul etmemiştir.[334]

Firavun Musa'dan tanrının gücünü göstermesini isteyince, Musa asasını Harun'a uzatarak yere atması ve tanrının gücünü firavuna göstermesini ister. Tevrat'ta Musa ve Harun arasında genel bir ayrım söz konusu olsa da, Musa'ya ait olan asa bazen Harun tarafından da kullanılmaktadır.[335] Harun asayı yere atınca asa yılan oluverir. Firavunun kâhinleri de değnekleri yere atıp yılana döndürürler. Musa'nın yılana dönen asası, diğer yılanları yer. Fakat firavun yine inanmaz. Bunun üzerine tanrı firavun ve Mısır'ın üzerine dokuz musibet gönderir. Tevrat'ta geçtiği üzere musibetleri yukarıda sıraladık. Kur'an-ı Kerim'de ise bu musibetlerle ilgi şu bilgilere rastlanılmaktadır:

> Andolsun ki biz, Firavun ve çevresini belki öğüt alıp düşünürler diye yıllar yılı kuraklığa ve ürün kıtlığına uğrattık. Bunun üzerine, ayrı ayrı mucizeler olarak üzerlerine tufan, çekirge, haşerat, kurbağa ve kan gönderdik. Yine büyüklük tasladılar ve günahkâr bir kavim oldular.[336]

[334] Mahmut Nana, *Yahudi Tarihi*, (Çev. D.Ahsen Batur), Selenge Yayınları, İstanbul 2008, s.116.
[335] Ömer Faruk Harman, Harun, Diyanet İslam Ansiklopedisi, Cilt:16, ss.254-256.
[336] Araf 7/130-133.

Filmde bu musibetlerin hepsine yer verilmemiştir. İlk olarak suların kan akması gösterilir. Musa asasını Harun'a verir ve suya uzatmasını ister. Harun asayı dokunduğu an sular kana dönüşür. Musa firavuna her gittiğinde geri çevrilir ve tanrının musibetleri de gitgide şiddetini arttırır. Filmde gösterilen diğer musibet ise dolu yağması ve dolunun düştüğü yerde ateş olmasıdır. Firavun hiçbir şekilde Musa'ya olumlu yanıt vermez. Son olarak İsrailoğullarının ilk doğanlarının öleceği haberini verir Musa. Buna da aldırış etmeyen firavun oğlunun öldüğü haberini alınca Musa'yı yanına çağırır ve halkıyla birlikte Mısır'dan gidebilecekleri haberini verir ve Mısır tanrılarından oğlunun canının yeniden verilmesi dileğinde bulunur. Musa ve halkının mısırdan çıkış tarihiyle ilgili net bir tarih yoktur. Tevrat'ta bununla ilgili tezatlık söz konusudur. Tevrat'ta geçen tarihe göre Yakup ve oğulları 1706 yılında Mısır'a gelmişler, 1491 yılında ayrılmışlardır. Bu tarihler arasında 215 yıl vardır. İsrailoğullarının mısırda kalış süresiyle ilgili verilen rakam 430 yıldır[337]. Bakıldığı zaman ortaya çıkan rakamlar farklılık göstermektedir. 1706 yılında İsrailoğullarının Mısır'a geldiği varsayılırsa, onların mısırdan çıkışı 1276 yılına denk gelmektedir. O yıllarda da hüküm süren II. Ramsestir.[338]

Oğlunun cansız bedeni yanında dua eden firavun, dua ettiği tanrılarından beklediği cevabı alamaz. Bunun üzerine hiddetlenerek Musa ve halkının peşinden onları öldürmek için ordusunu hazırlatır. Filmde ilk filmden ayrı bir sahne çekilmiştir. Firavunun askerleri Kızıldeniz ikiye ayrılınca Musa ve halkının peşinden giderler. Kızıldeniz Mısırlılara mezar olur fakat firavuna bir şey olmaz ve Mısır'a geri döner. Tevrat'ta firavunun ordusundan kimsenin sağ kalmadığı yazılıdır. Kuran'ı Kerim'de de firavun ve ordusunun akıbetinden şöyle bahsedilir: "Bir zamanlar biz sizin için denizi yardık, sizi kurtardık, Firavun'un taraftarlarını da, siz bakıp dururken denizde boğduk." [339] Başka bir ayette ise: "İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun da, askerleriyle birlikte zulmetmek ve saldırmak üzere, derhal onları takibe koyuldu. Nihayet boğulmak üzere iken, "İsrailoğulları'nın iman ettiğinden başka hiçbir ilah olmadığına inandım. Ben de Müslümanlardanım" dedi."[340]

---

[337] Çıkış 12/40.
[338] Mahmut Nana, a.g.e., s.119.
[339] Bakara 2/50.
[340] Yunus 10/90.

Resim 3.8. Musa'nın Kızıl Deniz'i yarması (03.21.08 dakika)

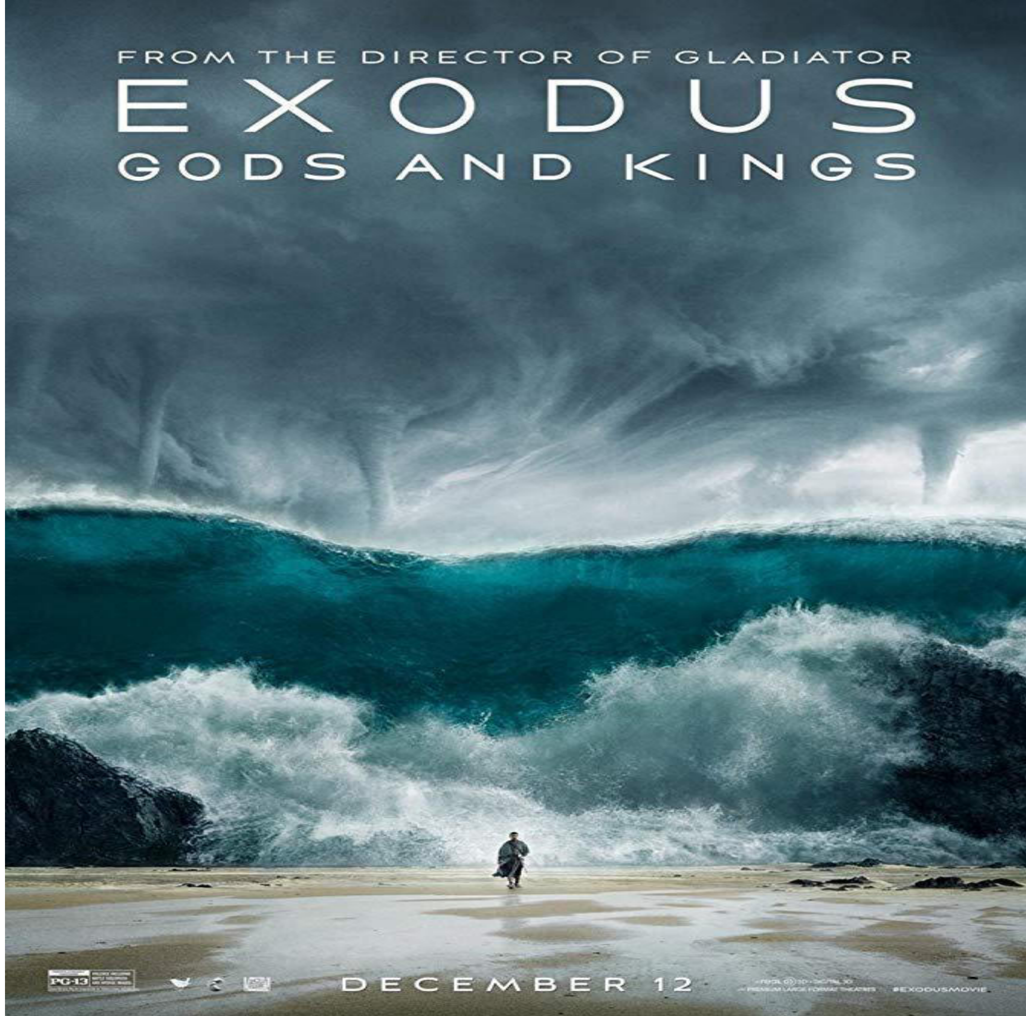
Kuran'ı Kerim'de de geçtiği üzere firavun ordusuyla birlikte denizde boğulmuştur. Tevrat'ta firavunun boğulduğundan ayrıca bahsedilmez. Sarayına dönen firavun filmdeki son sahnesinde "Onun tanrısı, tanrı" demektedir. Bu, Firavunun Kuran'da geçtiği şekliyle tövbe etmesine benzer bir benzetimdir.

Firavunun zulmünden kurtulan İsrâiloğulları üç ay sonra Sina çölünde dağın karşısında konaklarlar. İlk filmde anlatılanlardan farklı bir durum söz konusu değildir. Musa'nın On Emirle kutsal dağdan inişi ve halkının sapkınlık içerisinde olmasını görmesiyle devam eden film, Tanrının İsrâiloğullarının ceza olarak çölde kırk yıl sürgün etmesi ve sonunda Ürdün nehrine gelmeleriyle biter. Musa halkından ayrılacağını, Tanrının kendisini yalnız çağırdığını söyleyerek onlardan uzaklaşır. Tevrat'ta geçtiği üzere Musa'nın son anları şöyledir:

> Ve Musa Moab ovalarından, Eriha karşısında olan Nebo dağına, Pisga tepesine çıktı. Ve RAB ona diyarı, Dan'a kadar bütün Gileadı, ve bütün Naftaliyi, ve Efraim ve Manasse diyarını, ve garp denizine kadar bütün Yahuda diyarını, ve Cenubu, ve Tsoara kadar hurmalık şehri olan Eriha deresinin havzasını gösterdi. .Ve RAB ona dedi: İbrahim'e, İshak'a ve Yakup'a: Senin zürriyetine vereceğim, diye and ettiğim diyar budur; ben onu gözlerinle sana gösterdim, fakat oraya geçmeyeceksin. Ve RABBİN sözüne göre, RABBİN kulu Musa orada, Moab diyarında öldü. Ve Moab diyarında Beyt-peor karşısındaki derede onu gömdü; fakat bugüne kadar kimse onun kabrini bilmez. Ve Musa öldüğü zaman yüz yirmi yaşında idi; gözü zayıflamadı ve kuvveti eksilmedi. Ve İsrail oğulları, Moab ovasında, otuz gün Musaya ağladılar ve Musa için yas ağlama günleri tamam oldu. Ve

> Nun oğlu Yeşu hikmet ruhu ile dolu idi; çünkü Musa ellerini onun üzerine koymuştu ve İsrail oğulları onu dinliyorlardı ve RABBİN Musaya emretmiş olduğu gibi yapıyorlardı. Ve RABBİN Mısır diyarında, Firavuna ve bütün kullarına ve bütün memleketine yapmak için Musayı gönderdiği alâmetler ve hârikalarda Ve bütün İsrailin gözü önünde Musanın gösterdiği bütün kuvvetli elde, ve bütün dehşette, Musa gibi RABBİN yüz yüze bildiği bir peygamber daha İsrailde çıkmadı.[341]

3.3.3. Exodus: Gods and Kings 2014 (Göç: Tanrılar ve Krallar)

Resim.3.9.FilmAfişi(https://www.imdb.com/title/tt1528100/mediaviewer/rm3935172608)

Hollywood'un 2014 yılında beyaz perdeye yansıttığı Musa ve İsrâiloğullarının mısırdan çıkışının anlatıldığı filmi Ridley Scott yönetmiştir. Oscar ödüllü oyuncu Christian Bale başrolde Musa peygamberi canlandırmıştır. Yine Oscar ödüllü başka bir oyuncu Ben Kingsley de filmin kadrosundadır. Ben Kinsley 1995 yılında çekilen The Bible: Moses filminde Musa'yı canlandırmıştır. Film ilk olarak yönetmen tarafından Exodus olarak

[341] Tekrar 34/ 1-12.

isimlendirilse de, daha sonra film son halini almıştır. Yönetmen senaryoyu tamamen kutsal kitap kaynaklı oluşturmamış, örneğin Musa'nın Kızıldeniz'i asasıyla ayırma olayına daha akılcı ve bilimsel olan suların çekilmesi olayıyla yaklaşmış filme de bu şekilde yansıtmıştır. Musa'yı canlandıran aktör Bale de bir röportajında Musa hakkında şizofren ve barbar yorumunu kullanmıştır. Hal böyle olunca film Hıristiyan dünyadan tepkiler almıştır.[342] Filmin bütçesi 140.000.000 dolar, getirisi ise 268.175.631 dolardır. Filmin İMDB puanı ise 152,382 kişinin oylamasıyla 6,0 olmuştur.[343]

3.3.3.1. Filmin Değerlendirilmesi

Film firavunun baş kâhinin savaşta bir komutanın kurtarılacağı ve kurtarıcının günün birinde liderlik haberini vermesi ve firavunun ordusunun Hititlilere karşılaşmasını anlatan savaşla başlıyor. Musa savaşta ramses'i kurtarır ve bu kehanet üzerine ramses Musa hakkında tereddüt etmeye başlar. Çünkü mısır kurallarına göre firavun öldükten sonra ancak kendi kanından biri tahtın varisi olacaktır. Tevrat'ta Musa'nın tüm hayatı geçmediği için yönetmen, Cecil B. DeMille'nin yaptığı gibi tarihsel kayıtlara ve hikâyelemeye başvurmuştur. Firavun tarafından Pithom'a İbrani kölelerle ilgili sıkıntının araştırılması için ramses görevlendirilse de, Musa ramses'in yerine olayları araştırmaya gider. Orda İbranilerin ileri gelenleriyle bir sohbet gerçekleştiren Musa, oradaki ihtiyarların bir kurtarıcı bekledikleri ve bununda kendisi olduğunu öğrenir. Buna inanmayan Musa geri döner. Bu arada firavun ölmüş yerine oğlu ramses geçmiştir. Musa'nın İsrailoğullarının beklediği kurtarıcı olduğu haberini alan ramses buna inanmasa da Musa ve sarayda hizmetçi olan Miriyam'i sürgüne gönderir. Musa çölde uzun bir yolculuk yaptıktan sonra Medyene ulaşır ve orda bir aşiret reisinin kızıyla evlilik yapar. Tevrat'ta Musa'nın mısırlı bir adamı öldürüp Medyen'e kaçtığı anlatılır.

> Musa büyüdükten sonra bir gün soydaşlarının yanına gitti. Yaptıkları ağır işleri seyrederken bir Mısırlının bir İbrani'yi dövdüğünü gördü. Çevresine göz gezdirdi; kimse olmadığını anlayınca, Mısırlıyı öldürüp kuma gizledi. Ertesi gün gittiğinde, iki İbrani'nin kavga ettiğini gördü. Haksız olana, "Niçin kardeşini dövüyorsun?" diye sordu. Adam, "Kim seni başımıza yönetici ve yargıç atadı?" diye yanıtladı, "Mısırlıyı öldürdüğün gibi beni de mi öldürmek istiyorsun?" O zaman Musa korkarak, "Bu iş ortaya çıkmış!" diye düşündü. Firavun olayı duyunca Musa'yı öldürtmek istedi. Ancak Musa ondan kaçıp Medyen yöresine gitti.[344]

---

[342] https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRXhvZHVzOl9Hb2RzX2FuZF9LaW5ncw, (Erişim Tarihi: 17.09.2019)
[343] https://www.imdb.com/title/tt1528100/, (Erişim Tarihi: 22.09.2019)
[344] Çıkış 2/ 11-15.

Kuran'da da Musa'nın Mısır'dan Medyen'e gidişi buna benzer bir olayla olmuştur.

> Musa olgunluk çağına ulaşıp gelişimini tamamlayınca biz ona ilim ve hikmet verdik. Biz iyilik edenleri böyle mükâfatlandırırız. Musa halkın habersiz olduğu bir sırada şehre girdi. Orada biri kendi tarafından, diğeri düşmanı tarafından; kavga eden iki adam gördü. Kendi tarafından olan, düşmanına karşı ondan yardım istedi. Musa da ona bir yumruk indirip onu öldürdü. Musa, "Bu şeytanın işidir. O gerçekten apaçık bir saptırıcı düşmandır" dedi. Musa, "Rabbim! Şüphesiz ben nefsime zulmettim. Beni affet" dedi. Allah da onu affetti. Şüphesiz o, çok bağışlayandır, çok merhamet edendir. "Rabbim! Bana verdiğin nimetle asla suçlulara arka çıkmayacağım" dedi. Korkarak, etrafı gözetleyerek şehirde sabahladı. Bir de ne görsün, dün kendisinden yardım isteyen yine feryat ederek ondan yardım istiyordu. Musa da ona, "Belli ki sen azgın bir kimsesin" dedi. Musa, ikisinin de düşmanı olan adamı yakalamak isteyince adam, "Ey Musa! Dün birini öldürdüğün gibi, beni de öldürmek mi istiyorsun. Sen ancak yeryüzünde bir zorba olmak istiyorsun, arabuluculardan olmak istemiyorsun" dedi. Şehrin öbür ucundan koşarak bir adam geldi. "Ey Musa! İleri gelenler seni öldürmek için aralarında senin durumunu görüşüyorlar. Şehirden hemen çık. Şüphesiz ben sana öğüt verenlerdenim" dedi. Musa korku içinde etrafı gözetleyerek şehirden çıktı ve "Ey Rabbim! Beni bu zalim kavimden kurtar" dedi.[345]

Filmin buraya kadar kutsal kitap ve tarihten çok uzak kaldığı söylenemez. Musa'nın tanrıyla görüşmesiyle film devam eder. Burada kutsal kitaptan ayrı bir sahne çekilmiştir. Yönetmen her şeyi akıl ve mantıkla açıklanabileceği düşüncesiyle, yanan bir çalı ardından gelen bir çocuk suretiyle, tanrıyı çocuk olarak izleyici karşısına çıkarmıştır. Tevrat'ta anlatılan haliyle olay şöyle geçmiştir:

> Musa kayınbabası Midyanlı Kâhin Yitro'nun sürüsünü güdüyordu. Sürüyü çölün batısına sürdü ve Tanrı Dağı'na, Horeb'e vardı. RAB' bin meleği bir çalıdan yükselen alevlerin içinde ona göründü. Musa baktı, çalı yanıyor, ama tükenmiyor. "Çok garip" diye düşündü, "Gidip bir bakayım, çalı neden tükenmiyor!" RAB Tanrı Musa'nın yaklaştığını görünce, çalının içinden, "Musa, Musa!" diye seslendi. Musa, "Buyur!" diye yanıtladı. Tanrı, "Fazla yaklaşma" dedi, "Çarıklarını çıkar. Çünkü bastığın yer kutsal topraktır. Ben babanın Tanrısı, İbrahim'in Tanrısı, İshak'ın Tanrısı ve Yakup'un Tanrısıyım." Musa yüzünü kapadı, çünkü Tanrı'ya bakmaya korkuyordu. [346]

Filmde Musa koyunlarının ardından dağa çıkarken, yağan yağmurla kayan toprağın altında kalıyor ve başına darbe alıp çamurun içine saplanıyor. Bu sırada tanrı çocuk olarak görünüyor. Olayı hasta yatağında karısına anlatınca bunun sanrısal bir olay olduğunu, başına aldığı darbeden dolayı bunun olduğu cevabını alıyor. Filmde Musa tanrıyla her görüştüğünde tanrı çocuk suretinde karşısına çıkıyor. Ve tanrıyla görüştüğü sahnelerde onu

---

[345] Kasas 28/14-21.

[346] Çıkış 3/1-6.

uzaktan izleyenler Musa'yı kendisiyle konuşuyormuş gibi görüyorlar. Yönetmen burada Tanrının Musa'ya sanrısal olarak gözüktüğü yönüne vurgu yapmıştır.

Kuran'ı Kerim'de Musa'nın Tanrıyla bu görüşmesi şu ayetlerle anlatılır:

> Hani bir ateş görmüştü de ailesine, "Siz burada kalın, ben bir ateş gördüm (oraya gidiyorum). Umarım ondan size bir kor ateş getiririm yahut ateşin başında, yol gösterecek birini bulurum" demişti. Ateşin yanına varınca, ona şöyle seslenildi: "Ey Musa!" "Şüphe yok ki, ben senin Rabbinim. Hemen ayakkabılarını çıkar. Çünkü sen mukaddes vadi Tuva'dasın." "Ben seni (peygamber olarak) seçtim. Şimdi vahyolunacak şeyleri dinle." "Şüphe yok ki ben Allah'ım. Benden başka hiçbir ilah yoktur. O halde bana ibadet et ve beni anmak için namaz kıl." [347]

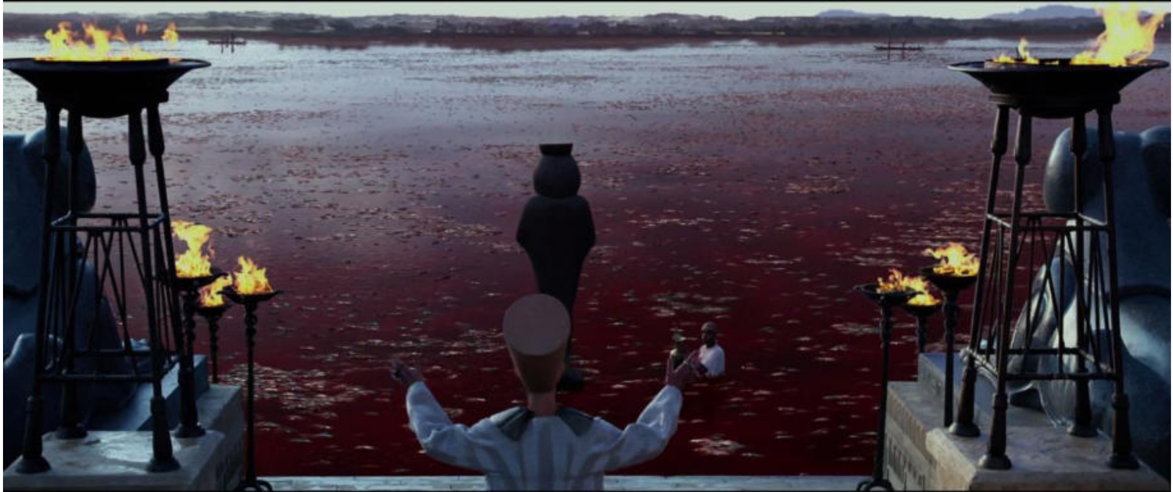
Resim 3.10. Tanrının Musa'nın karşısına çocuk suretinde çıkması (56.35 dakika)

Bir başka ayette ise Allah'ın Musa ile görüşmesi şöyle anlatılır: "Musa, ateşin yanına gelince o mübarek yerdeki vadinin sağ tarafındaki ağaçtan şöyle seslenildi: "Ey Musa! Şüphesiz ben, evet, ben âlemlerin Rabbi olan Allah'ım."[348]

Karısı ve çocuğunu ardında bırakarak tanrının emriyle firavununun elinden halkını kurtarmaya giden Musa firavundan beklediği cevabı alamaz. Firavun İsrailoğullarına baskısını arttırır ve Musa'nın ölmesini ister. Musa bulunana kadar İbranilere zulmetmeye devam eder. Tevrat'a göre Musa firavunun yanına rahatlıkla girmekte ve onunla karşılıklı konuşabilmektedir. Filmde iki sahnede Musa'nın firavunun sarayına girdiği gösterilmektedir.

[347] Taha 20/ 9-10-11-12-13-14.
[348] Kasas 28/30.

Tevrat'ta dokuz musibet olarak geçen olaylar İsrailoğullarını ve Mısır halkını vurur. Anlatıldığı üzere bunlar tanrıdan gelen musibetlerdir. Yönetmen burada da bu olayları tanrıdan değil doğadan gelen olaylar olarak göstermiştir. Firavunun bilim adamları bu olaylara bilimsel bir anlam çıkarma çabasına girişirler. Filmde sırasıyla önce suların kana dönüşmesi, kurbağaların çoğalıp yayılması, sinek ve kurtçukların çoğalması, insanlarda yaraların zuhur etmesi, şiddetli dolu yağması ve çekirgelerin çoğalıp yayılması gösterilmiştir. Firavun her şeyi bilimle açıklamaya çalışan bilim adamını da sonunda öldürmüştür. Bu olayların nedenselliği bağlamında çözüm bulunamaması ve çaresiz kalındığının göstergesidir. Tüm bu olaylar karşısında Musa tanrıyla görüşmeye gider fakat cevap alamaz. Bunun üzerine kızgınlıkla bağırır ve oradan ayrılır. Filmde Musa tanrıyla kavga halindedir ve sürekli ümitsizliğe kapanıp tanrıya ulaşmayı dener. İsrailoğullarının yaptığı şeyde budur. Mısırdan çıktıktan sonra Kızıldeniz ve firavun ordusunun arasında kaldıklarında Musa'ya çölde yer yoktu da, buraya niye getirdin bizi demeleri. Musa'nın 40 gün yokluğunda tanrıyı unutup altından inek yapıp tapmaları. Filmde Musa da aynı karakteristik durumları sergilemektedir.

Resim 3.11. Musibetlerin başlangıcı, suların kanlı akması (01.23.02 dakika)

Musa tüm bu musibetlerden sonra tanrıyla görüşmeye gider. Tanrı intikam alacağını Musa'ya söyler. Musa bunun üzerine tanrıya katılmadığını ve daha fazla bir şey olmamasını ister. Tanrıyla sözlü kavga içerisinde olan Musa, bunun parçası olmak istemediğini söyleyerek oradan ayrılır. Bunun üzerine önce firavuna gidip çok büyük bir şey olacağı haberini verir ve son kez firavunu uyarır. Sonra halkıyla görüşen Musa kuzu kesmelerini ve kapılara kuzunun kanlarını sürmelerini ister.

> Ve gece yarısı Yehova, tahtta oturan Firavunun ilk çocuğundan zindandaki tutsağın ilk çocuğuna dek Mısır'daki tüm ilk doğanları ve hayvanların ilk yavrularını öldürdü. Firavun gece kalktı; tüm hizmetkârları ve Mısırlılar da kalktılar. Mısırlılar arasında büyük bir feryat koptu, çünkü içinde ölü olmayan tek bir ev yoktu.[349]

Kucağında çocuğunun cansız bedeniyle Musa'nın karşısına çıkan ramses, tanrıyı çocuk katili olarak nitelendirir ve İsrailoğullarının mısırdan gitmeleri emrini verir. Musa ve halkı toparlanarak tanrının kendilerine yardım edeceğini umarak yola koyulurlar. Musa yola çıkmadan yol haritası çıkarır. Kızıldeniz'e gideceklerini ve orada denizinin alçalma hareketinde karşıya geçeceklerini söyler. Yönetmen burada da Musa'nın Kızıldeniz'i yarmasına karşı çıkmış, doğal yollarla denizin alçalma hareketinin olacağını sinemaya Musa'nın ağzıyla yansıtmıştır. Tevrat'ta İsrailoğullarının kaç kişi olduğu konusu da biraz çelişkili olarak yer almıştır. " Halk Ramses'ten Sukkot'a doğru yola çıktı. Çocukların dışında, yaya olarak altı yüz bin erkek vardı."[350] "İsrail'de savaşabilecek durumda yirmi ve daha yukarı yaştakilerin tümü bağlı oldukları aileye göre sayıldılar. Sayılanların toplamı 603.550 kişiydi."[351] "RAB' bin buyruğu uyarınca Musa'yla Harun'un Levili boylardan saydıkları bir aylık ve daha yukarı yaştaki bütün erkeklerin sayısı 22.000'di."[352] Musa'nın diliyle başka bir yerde şu sayı geçmiştir: "Musa, "Aralarında bulunduğum halkın 600.000'i yetişkin erkektir" diye karşılık verdi..."[353] Kadınlar ve çocukları da dâhil edilince bu kadar insanın Mısır'dan çıkması, Kızıldeniz'i bir gecede geçmesi sayının abartılmış olduğunu akla getirmektedir. Genel olarak bu karışıklık vaktiyle Mısır'a göç eden Yusuf ve Bünyamin'in çocukları ve onların neslinin sayımıyla, sayının yedi bini geçmediği görüşüyle de açıklanmıştır.[354]

Musa ve beraberindekiler firavun ve Kızıldeniz arasında sıkışmışlardır. Tanrıdan yardım isteyen Musa karşılık bulamaz ve kılıcını denize fırlatarak uykuya dalar. Uyandığında sular çekilmeye başlamıştır. Tevrat'ta ve Kuran'ı Kerim'de geçtiği gibi Musa asasını kullanarak Kızıldeniz'i yarmamıştır. Yukarıdaki örnekte belirttiğimiz gibi, Yönetmen olayları mucize olarak görmeyip doğa olaylarıyla açıklama çabasında olmuştur. Bilim adamlarının kanaatine göre tabiat olayları gereği suların çekilmesi mümkün gözükmektedir. Başka bir söylentiye göre Musa halkını Kızıldeniz körfezine doğru

---

[349] Çıkış 12/29.
[350] Çıkış 12/37.
[351] Sayılar 1/46.
[352] Sayılar 3/39.
[353] Sayılar 11/21.
[354] Musa Nana, a.g.e., s.121.

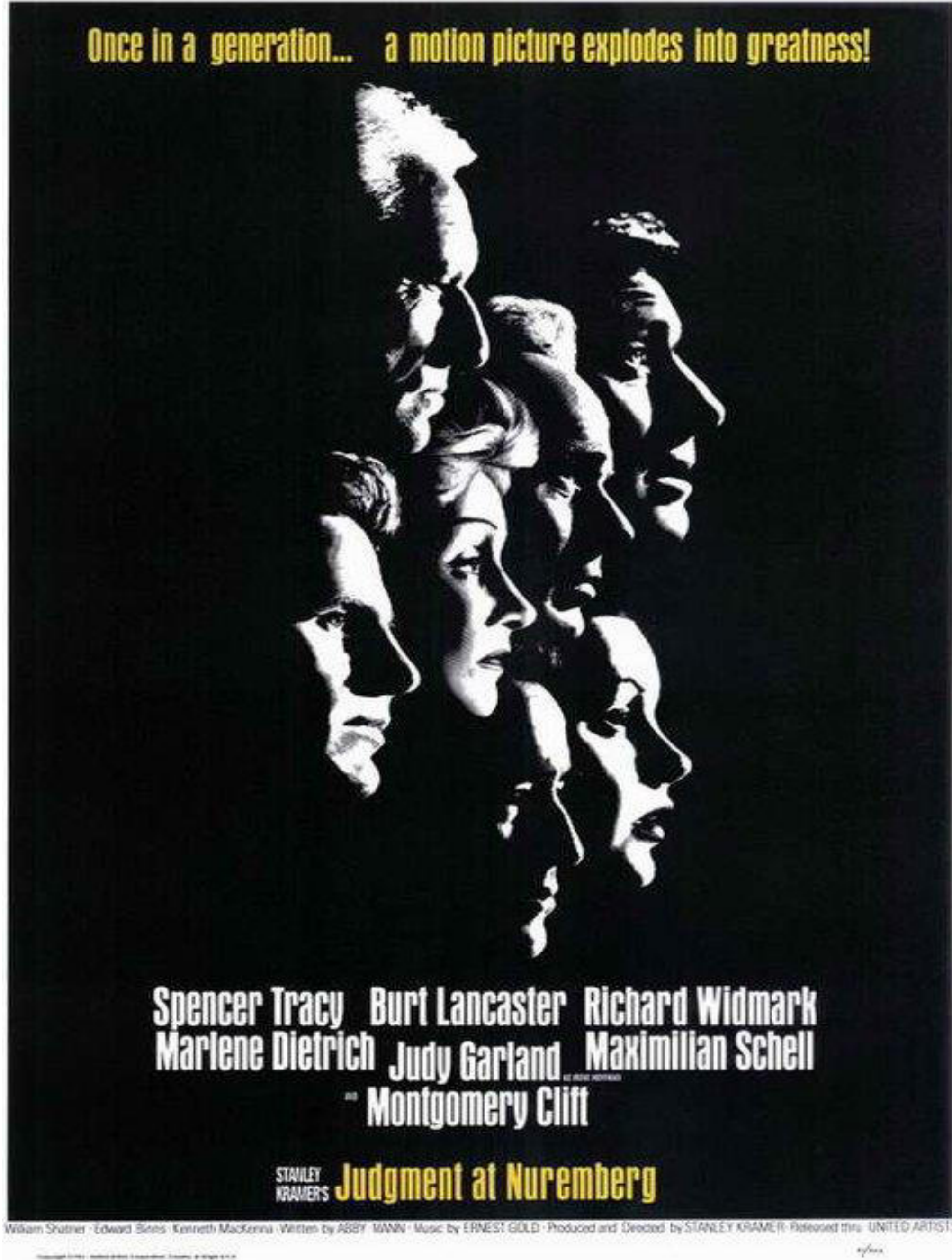
yönlendirdi. Burada güçlü esen doğu rüzgârları Kızıldeniz'in suyunu itmiştir. Peşlerinden gelen Mısırlıların arabaları çamura saplanıp kalmış, sabah da geri çekilen sular iki tarafın arasına set çekmiştir.[355] Bu gibi olayların tarihte örneklerinin olduğu gibi, durum bilimsel yönüyle de açıklanabilir. Fakat burada asıl olan yönetmenin kutsal kitaba tamamen sadık kalmadığıdır.

Bir başka farklı anlatım da; Kızıldeniz, suları açılan boşluğu doldurduğunda Musa'nın da firavunla denizin suları altında kaldığıdır. Bir vakit sonra Musa'nın karaya çıkış sahnesinin ardından, firavunun da boğulmadığı karaya sağ salim çıktığı görünmektedir. Beyaz perdeye yansıyan bu son kısım da kutsal kitaptan uzak anlatım biçimleridir. Bir başka detay ise filmde Musa'nın çobanlık yaptığı sahne harici elinde asanın olmamasıdır.

355 A.g.e., s.122.

3.4. İmaj Endüstrisi Bağlamında Hollywood ve Holokost

3.4.1. Judgment at Nuremberg 1961 (Nüremberg Duruşması)

Resim 3.12. Film Afişi:
https://www.imdb.com/title/tt0055031/mediaviewer/rm11096320 (Erişim Tarihi 11.10.2019)

1961 Hollywood yapımı film Stanley Kramer tarafından yönetilmiştir. Oscar ödüllü oyuncular Spencer Tracy, Burt Lancester, Maximilian Schell başrolü paylaşmaktadırlar.

Film, II. Dünya savaşının sona ermesiyle Holokost ve diğer insanlık dışı olaylara karıştıkları için yargılanan dört Alman hâkimin Amerikalı hâkimler tarafından yargılanmasını konu ediniyor. Alman yargı hukuku yerine; ırksal, sosyal, dini ve öjenik gruplara karşı Hitlerin hukukunu uygulayan hâkimlerin yargılanması üzerine kurgulanan film, yaygın toplumsal ahlaksızlık döneminde bireysel vicdansızlığın topluma etkisini ve suçluluk duygusunu ortaya çıkarıyor. Savaşın ardından İngiltere ve Amerikan ordusu tarafından çekilen gerçek kamp görüntülerini gösteren ilk film olmuştur. 11 akademi ödülüne aday gösterilen film, en iyi erkek oyuncu ve en iyi uyarlanmış film ödüllerini almıştır. Film Amerikan Film Enstitüsü tarafından 2008 yılında ilk on film sıralamasına girmiştir.[356] İMDB puanı 62.994 kişinin katılımıyla 8,2 olmuştur.[357]

3.4.1.1. Filmin Değerlendirilmesi

Bir zamanlar Nazi partisinin geçit törenleri ve ralli yarışlarının düzenlendiği Nüremberg şehri, II. Dünya savaşı sırasında müttefiklerin saldırıları sonucu yıkılmıştır. Burada bir parantez açmada fayda var. Hitler dönemi Almanya'sında yaşayan Yahudiler için Nümberg Kanunları önemli yere sahiptir. 15 Eylül 1935 yılında yayınlanan Nümberg Kanunlarına göre Alman vatandaşı Yahudiler vatandaşlıktan çıkartılmıştır. Yine bu kanuna göre Alman vatandaşlarının Yahudilerle evlenmesi yasaklanmıştır. Bunun gibi insanlık dışı uygulamalarla Yahudiler etnik köken ve dini grup olarak dışlanmışlardır.[358]

Bu yıkıntı görüntüleriyle başlar film. Savaşın galip ülkelerinden ve en büyük güce sahip ülkesi Amerika, Naziler döneminde hâkim olarak hizmet eden isimleri yargılamak üzere kendi hâkimlerini bu yıkık dökük savaş yorgunu şehre yollar. Yargılanan hâkimler Nazi döneminin kanunları adına verdikleri kararlarla suçlanmaktadırlar.

Film esas olarak Amerikalı Baş yargıç Dan Haywood, kitapları dünyanın birçok ülkesinde ders kitabı olarak okutulan, hukuk doktoru ünvanı olan ve Alman adalet bakanlığı yapmış Ernst Janning, Janning'in avukatlığını yapan Hans Rolfe ve savcı Tad Lawson arasında geçmektedir. Neye inanacağına tam olarak karar veremeyen hâkim Haywood, ömrünü hak ve adalete adayan büyük hukukçu Janning, mesleğin başında akıllı ve ülkesini seven avukat Rolfe ve Nazilerin yaptıkları suçlara alet olan hâkimlerin cezalarını almaları için uğraşan savcı Lawson.

---

[356] https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvSnVkZ21lbnRfYXRfTnVyZW1iZXJn, (Erişim Tarihi: 14.09.2019)
[357] https://www.imdb.com/title/tt0055031/, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)
[358] Zühre Özdemir, Üçüncü Reıch Döneminde Almanya'da Yahudi Basını, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2014, s.50.

Film genel olarak mahkeme salonunda geçmektedir. Mahkeme süreci yargılananların ilk sözleri ve savcının mütalaasıyla başlar. Ve film boyunca avukat, savcı ve tanık olarak dinlenenlerin konuşmalarıyla devam eder. Alman milliyetçisi olan avukat Rolfe, işlenilen suçların genel olarak Alman halkına mal edilmesine şiddetle karşı çıkar. Amerika'nın Hiroşima ve Nagazaki'de yaptıklarının göz ardı edilip, Alman halkının topyekûn yargılanmasının adalet ve ahlak duygusuyla bağdaşmadığı görüşünü savunur. Film boyunca Almanların hepsinin suçlu olmadığı, yapılanların herkes tarafından bilinmediği vurgusu yapılmıştır.

Hâkimlerin verdikleri kararlar üzerine dinlenen tanıklar, yargılananların suçlu olduklarına dair en büyük kanıtlardır. Fakat savcı Lawson en önemli kanıt olarak toplama kamplarındaki çekilmiş görüntüleri mahkemeye sunar ve kendisi de bu görüntüleri bizzat yerinde görmüş biri olarak davada tanıklık eder. Nazi dönemi kampların haritasıyla sunuma başlayan savcı, mahkeme heyeti ve izleyenlerin şaşkınlık ve üzüntülü bakışları altında sunuma devam eder.

Nazi döneminde 22 ana ve binlerce bunlara bağlı küçük kamplar kurulmuştur. Bu kamplarda özellikle Yahudi, Çingene, eşcinsel vs gruplar Nazilerin ırk üstünlüğüne dayalı ideolojik görüşlerine paralel bir şekilde kademeli olarak yok edilmişlerdir. [359] Toplama ve imha olarak ayrılan kampların en önemlilerinden bazıları şunlardır:

"Bergen-Belsen, Bogdanovka, Buchenwald, Dachau, Flossenbürg, Gross-Rosen, Herzogenbusch, Janowska, Kaiserwald, Mauthausen-Gusen, Neuengamme, Ravensbrück, Varşova" toplama kamplarının yanında "Auschwitz-Birkenau, Bełżec, Chełmno, Jasenovac Majdanek, Sobibor, Treblinka" kampları gibi büyük imha kampları.[360]

Filmde ülkelere göre verilen ölü sayıları ise şunlardır:

Slovakya: 90,000

Yunanistan: 65,000

Fransa: 11,000

Hollanda: 90,000

Macaristan: 400,000

Polonya: 250,000

Almanya: 100,000

[359] Taner Gür, a.g.e., ss. 60-61.
[360] https://tr.wikipedia.org/wiki/Nazi_toplama_kamplar%C4%B1, (Erişim Tarihi:03.09.2019)

Resim 3.13. Hitler Dönemi kampları gösteren sahne (01.46.21 dakika)

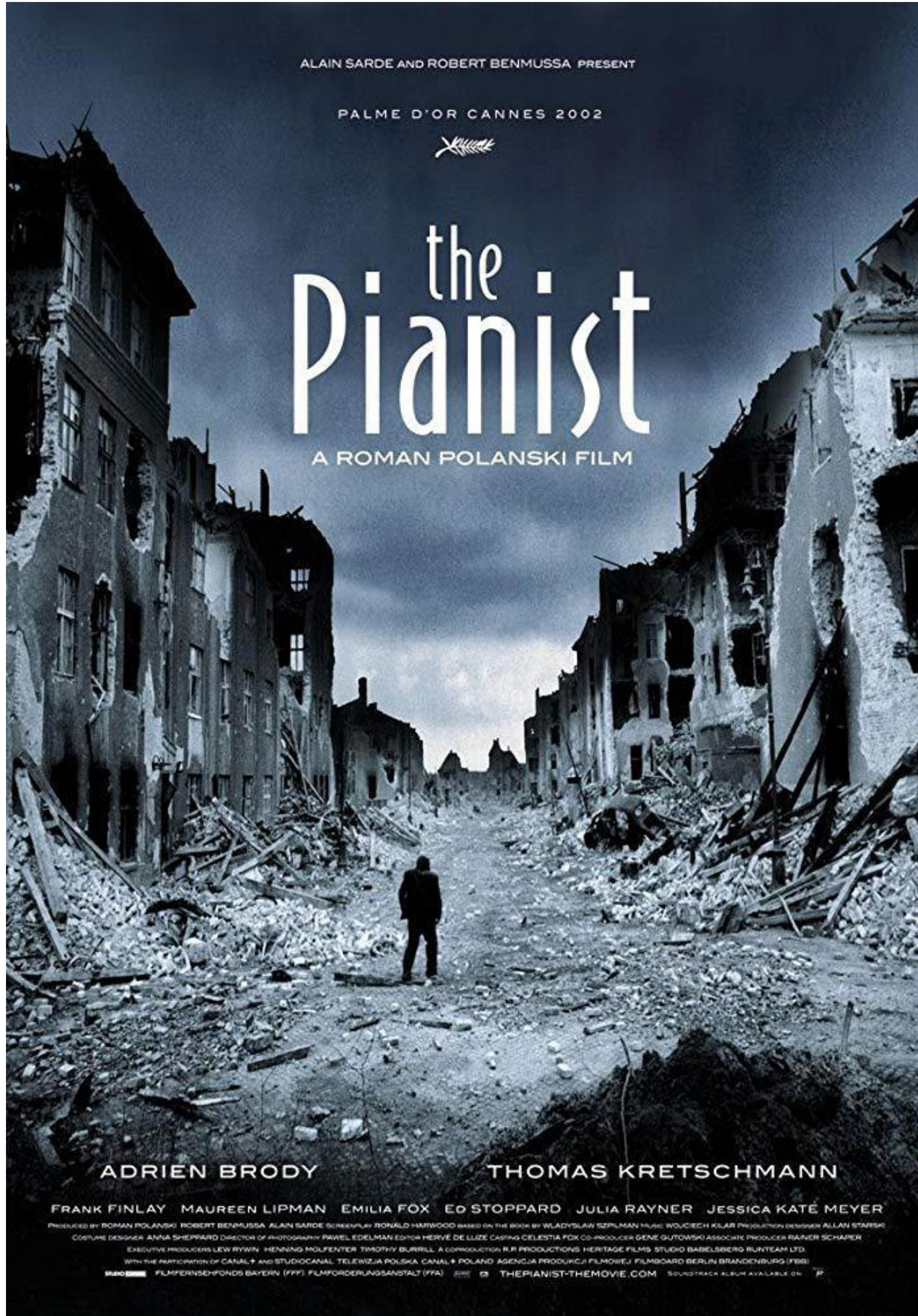
Kamplarda neler olduğunu anlatmaya devam eden savcı gerçek sayıyı kimsenin bilemeyeceğini belirtiyor. Tam sayı kesin olmamakla birlikte 3 milyonda fazla Yahudi'nin gaz odalarında can verdiği sanılmaktadır.[361] Bu rakam toplamda 6 milyon sayısına ulaşmaktadır.[362] Filmin can alıcı noktası kamp görüntülerinin yayınlandığı bu sahnedir. Esasen suçsuz olduklarını düşünen hâkimler görüntüler karşısında şaşırıp, tüm bunların nasıl olacağı üzerine düşünürler. İçlerinden sadece Ernst Janning yapılanlardan haberlerinin olduğu ve sadece seyirci kaldıklarını söyleyip suçunu itiraf eder. Film sonunda hepsi ömür boyu ceza alsa da, Amerika-Alman dostluğu bozulmasın isteyen ABD devleti mahkûmları çok uzun süre içeride tutmaz.

Bu mahkemelerce idam edilen üst düzey bir generalin karısının şu sözleri aslında filmi özetler gibidir: “"Gerçekten olanların farkında mıydık? Eğer yaşamaya devam etmek istiyorsak unutmak zorundayız." Her şeyin farkında olup bir şey yapamamanın en büyük suç olduğunu belirten Janning ise Alman halkının genel durumunu yansıtmıştır.

---

[361] Claude David, *Hitler ve Nazizm*, (Çev. Hüseyin Boysan), İletişim Yayınları, İstanbul 1991, s.91.
[362] Zühre Özdemir, a.g.e., 54.

3.4.2. The Pianist 2002 (Piyanist)

Resim3.14.FilmAfişi(https://www.imdb.com/title/tt0253474/mediaviewer/rm2512388608 **Erişim Tarihi: 08.10.2019)**

Roman Polanski'nin yönettiği filmin senaristliğini Ronald Harwood yapmıştır. Başrollerini Adrien Brody, Emilia Fox, Michal Zebrowski, Ed Stoppard gibi isimler yapmıştır. Film II. Dünya savaşı sırasında Polonyalı piyanist Wladsylaw Szpilman'ın yaşadıklarını konu almıştır. 2002 yapımı film; en iyi yönetmen, en iyi senaryo ve başrolde

Adrien Brody'ye en iyi oyuncu ödüllerini kazandırmıştır.[363] İMDB puanı 658,707 kişinin katılımıyla 8,5 olmuştur. 35,000,000 dolar bütçesi olan filmin dünya çapında 120,072,577 dolar getirisi olmuştur. Film holokost temalı filmler arasında beyaz perdeye yansıyan en önemli ikinci filmdir.[364]

3.4.2.1. Filmin Değerlendirilmesi

Film 1939 Varşova görüntüleriyle başlıyor. Almanların Polonya'yı işgalinden önceki görüntüler. Polonya radyosunda piyanist olarak görev yapan Szpilman'ın hayatı ikinci dünya savaşının başlaması ve Almanların Polonya'yı işgaliyle farklı bir hal alıyor. Almanya'nın Yahudi ve diğer gruplara eziyet etmesi 2. Dünya savaşının başlamasından daha önce başlamıştır. 23 Mart 1933 tarihli "Halkta ve İmparatorlukta Sıkıntının Kaldırılmasına İlişkin Kanun" yürürlülüğe girdikten sonra Hitler, Almanya'dan başlayarak Yahudilere yönelik planlarını uygulamaya başlamıştır. 1 Nisan 1933 yılında Yahudiler topyekûn boykotla karşılaşmışlar, dükkânları boyanmış ve kapılarına altı köşeli Davut yıldızı çizilmiştir. 7 Nisan 1933'de Yahudilerin kamudaki görevlerine son verilmiş son olarak 15 Eylül 1935 Nürnberg kanunlarıyla Yahudiler vatandaşlıktan çıkarılmıştır. [365]

Varşova'da yaşayan Yahudiler, Yahudi karşıtı pek çok şeyle karşılaşmış evlerini terk ederek zorunlu bir halde gettolarda[366] yaşamaya zorlanmışlardır. Filmde geçen Yahudi yasakları şunlardır: Yahudilerin kafelere girmeleri, parkta yürümeleri ve umumi banklarda oturmaları. 1 Aralık 1939 tarihli emirlere göre de Varşova'da yaşayan 12 yaş üstü Yahudiler için kol arması takma zorunluluğu getirilmiştir. Bu durum Almanya'da yaşayan Yahudiler için Eylül 1941 de yürürlüğe girmiştir. [367]

Evlerinden gettolarda yaşamaya, oradan da treblinka[368] kampına götürülüşlerini anlatarak devam eden film, Szpilman'ın Yahudi polislerce kurtulması ve getto da çalışmaya başlamasıyla devam eder. Gettolarda diğer Yahudilerle dirlikte ağır şartlarda çalıştırırlar. Bu arada Varşova ayaklanması başlayacaktır ve Szpilman bu ayaklanmaya destek vermektedir. Ayaklanma başlamadan kaçak olarak gettonun dışına çıkar ve bir evin

---

[363] https://wiki2.org/en/The_Pianist_(2002_film), (Erişim Tarihi: 10.09.2019)
[364] https://www.imdb.com/title/tt0253474/, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)
[365] Zühre Özdemir, a.g.e., ss.49-50.
[366]Avrupa ülkelerinde Yahudilerin gönüllü olarak veya zorlanarak yerleştirildikleri ve her türlü gereksinimini başka yere gitmeden karşılayabildikleri mahalle, Yahudi mahallesi. Bkz.http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5d99c68d3edae3.46929411, (Erişim Tarihi: 10.10.2019)
[367] Zühre Özdemir, a.g.e., s.53.
[368] 1942'de Polonya'da kurulan, Yahudilerin gaz odalarıyla imha edildiği kamp. Bu kampta 800.000 Yahudi öldürülmüştür. Bkz. Zühre Özdemir, a.g.e., ss.53-54.

içinde kapalı olarak hayatına devam eder. Gettonun dışında Yahudi olmayan arkadaşlarının yardımıyla hayata tutunur.

Resim 3.15. Varşova'dan çıkarılan Yahudiler (14.17 dakika)

İkinci dünya savaşını birkaç ev değiştirerek tamamen kapalı halde geçiren Szpilman savaşın sonlarına doğru evden çıkmak zorunda kalır ve Varşova'nın harabeye dönmüş hali ekrana yansır. Szpilman terk edilmiş bir binaya sığınır ve yiyecek bir şeyler aramaya koyulur. Bu sırada burada alman bir subayla karşılaşır. Subay onun piyanist olduğunu öğrenir. Savaşın bitmesine az kaldığını belirterek biraz daha idare etmesini söyler ve oradan ayrılıncaya kadar Szpilmana yiyecek getirir. Savaş biter ve Szpilman kendisine yardım eden Alman subayı bulmaya gider. Fakat ondan geriye bir ipucu kalmamıştır. Filmin sonunda 1952 yılında Rus esir kampında öldüğü belirtilmiştir.

Film genel olarak bir kişinin başından geçenlere odaklansa da, gösterilen sahnelerde Yahudilerin topluca nasıl muamele gördüklerine dair kanıtlar sunmaktadır. Tarihi açıdan değerlendirildiğinde, Yahudilere karşı uygulanan yasaklar, gettolarda yaşamaya mahkûm edilişleri, trenlerle toplu infaza götürülüşleri dönemin yansıması niteliğindedir. Film Varşova gettosundaki direnişi de izleyenlere hatırlatmıştır. Ocak 1943'de Varşova gettosundaki bir grup Yahudi direnişçi alman askerlere ateş açıp direnişi başlatmışlardır. Mayıs 1943 de alman askerleri direnişi sonlandırmış 56,000 Yahudi esir alınmış, 7000 kadar direnişçi öldürülüp diğerleri kamplara gönderilmiştir.[369]

[369] https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-warsaw-ghetto-uprising (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

Resim 3.16. Trenlerle Treblinka kampına götürülüşleri (51.58 dakika)

3.4.3. Shindler List 1993 (Schindler'in Listesi)

Resim 3.17. Film Afişi: https://www.imdb.com/title/tt0108052/mediaviewer/rm1610023168 **(Erişim Tarihi 10.10.2019)**

Yönetmenliğini Jaws, E.T ve Jurassic Park filmlerini de yönetmiş Steven Spielberg'in yaptığı film, Thomas Keneally'in aynı adlı eserinden faydalanılarak beyaz perdeye yansımıştır. Çek asıllı Alman sanayici Oscar Shindler'in II. Dünya savaşı sırasında fabrikasında istihdam ederek Yahudileri nasıl kurtardığını konu edinmiştir. Savaşın getirdiği kargaşa ortamından yararlanarak kendisi için bir pay elde etmek isteyen Shindler'in, Nazilerle ve Nazilerin esiri olmuş Yahudilerle ilişkisi yönetmen tarafından siyah beyaz ve tarihi bir belgesel tarzı anlatılmıştır. Liam Neeson, Ralph Fiennes ve Oscar ödüllü Ben Kingsley başrolleri paylaşmışlardır. Film 12 dalda Oscar ödüllerine aday

gösterimli, en iyi film ve yönetmen dâhil 7 Oscar kazanmıştır.[370] The Most Moving Holocaust Films[371] listesinde birinci sırada olan filmin İmdb puanı 1,111,738 kişinin katılımıyla 8,9 olmuştur. [372]

3.4.3.1. Filmin Değerlendirilmesi

Film şabat ayiniyle[373] başlıyor. Yanan son mumun dumanı Polonyalı Yahudileri Krakow'a taşıyan trenin dumanlarına karışır. Yönetmene göre, şabat ayininde yanan mumlar sıradan güzel bir günün başlangıcı, trenin bulutları ise Yahudi soykırımının başlangıcını temsil etmiştir. İlk sahnede film renkliyken yanan son mumun görüntüsünden sonra siyah beyaza dönmüştür. Yahudiler için karanlık günlerin başlangıcı bu trenler olmuştur.

Resim 3.18. Şabat ayiniyle başlayan ilk sahne (00.46 saniye)

Eylül 1939'da Almanya Polonya'yı işgal etmiş ve II. Dünya savaşı başlamıştır. Yahudilerin şehirden tasfiyesi işgalin hemen ardından başlamıştır. Shindler bu ortamdan yararlanarak ticari kar elde etmek ister ve Nazi subaylarıyla arasını yapmaya başlar. Bu dostlukların gelişmesi üzerine Yahudilerin işlettiği eski fabrikayı satın alır ve Yahudileri işçi olarak kullanmaya başlar. Tamamen maddi çıkarlarına odaklanmış Shindler daha önce

[370] https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2NoaW5kbGVyJ3NfTGlzdA, (Erişim Tarihi: 20.09.2019)
[371] https://www.imdb.com/list/ls000033710/, (Erişim Tarihi: 20.09.2019)
[372] https://www.imdb.com/title/tt0108052/, (Erişim Tarihi: 20.09.2019)
[373] Salime Leyla Gürkan, Sebt, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.36, s.256.

fabrikanın muhasebeciliğini yapan Itzhak Stern'i fabrikanın işlerini yürütmesi için yanına alır. Shindlerin özellikle fabrikasında Yahudi işçi çalıştırması, Yahudilerin ucuz iş gücü sağlamalarından dolayı olmuştur. Savaşın ilk döneminde gettolarda yaşamaya zorlanan Yahudiler aslında Shindler'i pek ilgilendirmez. O da diğer fırsatçılar gibi Yahudilerden para kazanma derdindedir.

Film zıtlıkları çok iyi bir dille seyirciye aktarmıştır. Yahudilerin ve Shindlerin durumlarına bakarsak; savaşın başlangıcında ticari kar elde etme çabasına girişmiş bir alman ve onun kazanma hırsı, diğer tarafta kendilerine karşı yapılan işkencelerden sıyrılıp hayatta kalma çabası veren Yahudiler.

Evlerinden zorla çıkarılan Yahudiler önce gettolara oradan da Plaszow toplama kampına sürülürler. Gettoların boşaltılma sahnesini bir tepeden seyreden Shindler, gördükleri karşısında çok etkilenmiştir. Özellikle film siyah beyaz olmasına rağmen gettolar boşaltılırken renkli olarak kırmızı palto giyen küçük bir kız ekrana yansır. Filmin devamında cesetler arasında aynı kızı gören Shindler bu manzara karşısında vurulmuşa döner. Yönetmen bu sahnede savaşı izleyip bir şey yapmayan Amerika Yahudilerine atıfta bulunarak: "Bu, kırmızı ceket giymiş bir kız kadar barizdi"[374] diyerek olan biten karşısında bir şey yapmamalarını eleştirmiştir.

Resim 3.19. Shindler'in kırmızılı çocuğu fark etmesi (01.08.25 dakika)

[374] https://en.wikipedia.org/wiki/Schindler%27s_List, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

Savaşın sonlarına yaklaşıldığında Yahudiler toplu halde imha kamplarına götürülmeye başlanır. Fabrikasında çalıştırdıkları işçileri bundan kurtarmak isteyen Shindler, Yahudi işçiler sayesinde kazandığı tüm servetini işçilerini kurtarmak için Nazi subaylarına rüşvet olarak verir. Zwittau-Brınnlıtz Çekoslovakya'da savaş malzemeleri üretecek bir fabrikaya Yahudileri naklettirir. Yahudilerin rahatça ibadetlerini yapmalarına imkân tanır ve savaş bitene kadar faaliyet gösteren bu fabrikada hiçbir Yahudi işçiye zarar gelmemesini sağlar.

Resim 3.20. Savaş sonu Shindler'e Yahudilerin altın yüzük vermesi (02.57.50 dakika)

Savaşın bitimini radyodan öğrenen Shindler fabrikaya topladığı Yahudilere veda konuşması yapar. Kendisinin Nazi partisi üyesi olduğunu, cephane üreten fabrikasının olduğu ve Yahudileri köle olarak çalıştıran bir suçlu olduğunu söyler. Beş parasız kalan Shindler savaş bittiğinde aranan bir suçlu olacaktır. Bu arada fabrikadan sorumlu Alman askerler gitmeden tüm Yahudileri öldürme emri almışlardır. Shindler onları ikna ederek kimsenin zarar görmemesini sağlar. Ölen Yahudiler için saygı duruşunda bulunmalarını söyler ve hahamın duası eşliğinde saygı duruşunda bulunurlar. Shindler fabrikayı terk etmeye hazırlanırken, Yahudiler birisinin altın kaplama dişini sökerek Shindler için bir yüzük yaparlar. Yüzüğün içinde de: "Kim bir hayat kurtarırsa, bütün dünyayı kurtarmış sayılacaktır" [375] yazmaktadır. Bunun üzerine Shindler daha fazla kişiyi kurtarabilirdim

[375] Mishnah Sanhedrin 4/5.

diyerek pişman olduğunu dile getirir. Elbiselerini değiştirerek eşiyle fabrikayı terk ederler. Son sahnede ise Shindlerin kurtardığı Yahudiler, Shindlerin mezarına saygı ifadesi olarak taş bırakırlar. Günümüzde yaşayan altı bin kadar Shindlerin yahudisi olduğu bilgisi geçmektedir. Ve son olarak başrol oyuncusu Liam Neeson Shindlerin mezarına gül bıraktığı sahneyle film biter.

Shindler List diğer izlenilen filmler arasından Yahudi katliamı ile eş değer haline gelmiş soykırım temasını seyirciye aktarma anlamında sıyrılmıştır. Aslında Yahudilerin Nazilerin elinden kurtulmaları dolaylı yönden Shindler tarafından yapılmıştır. Shindlerin yardımcısı ve muhasebecisi Itzhak Stern Yahudileri bizzat işe alan kişidir. Filmin sonunda kendisine Shindlere teşekkür eden Yahudilere asıl teşekkürü Itzhak'a borçlu olduklarını söyleyerek, filmde karakter ağzından da bu mesaj verilmiştir.

SONUÇ

Din, insanlığın en önemli ortak paydasını oluşturur. Her inanç ve kültürde farklı algılanmış ve toplumlara yansıması da farklılık göstermiştir. Monoteist dinlerin en eskisi olan Yahudilik içinse din milli bir boyut kazanmıştır. Din ile millet kavramları arasında fark bulunmayan Yahudilik için dini bağlamda en önemli kavramlardan birisi tanrı ile yaptıkları ahittir. Yahudiler, tarih boyunca yaşadıkları olumsuzlukları tanrıya verdikleri sözlerde durmamalarından kaynaklı olduğu görüşünü benimsemişlerdir.

Tarihleri boyunca birçok kez sürgüne ve göçe maruz kalan Yahudiler, bu sürgünlerden sonra diaspora olarak bilinen döneme girmişlerdir. Bu kopuntu ve sürgünler Yahudileri farklı coğrafyalarda yaşamaya zorlamış ve içinde bulundukları kültürü benimsemek zorun kalmışlardır. Bu dağılma beraberinde farklı mezhepleri de getirmiştir.

Tarih sahnesine İbrahim peygamberle çıkan Yahudiler için Hz. Musa'nın yeri farklıdır. Yahudilerin mısır esaretine son veren H.z Musa, bu esaret sonrası tanrıyla görüşmüş on emir'i almış ve Yahudilerin Filistin'e göç etmelerine önderlik etmiştir.

Tarihi dönemler içerisinde Göç ve sürgün dolu bir hayat süren Yahudi kavimleri II. Dünya savaşıyla daha farklı bir boyut kazanacak döneme girmişlerdir. Nazilerin Yahudilere etnik kökenleri sebebiyle uyguladıkları baskı ve şiddet Yahudilerin tarih sahnesine adını mazlum millet olarak yazdırmıştır. İçerisinde bulundukları mağduriyeti kendi varlıklarının meşruiyeti için kullanan Yahudiler II. Dünya Savaşının akabinde topyekûn Filistin'e göç etmişlerdir. Yahudilerin Filistin bölgesine bu son göçleri kendi mağduriyetlerini giderse de yarım milyonun üzerinde Filistinli mülteci konumuna geçmiş ve günümüzde de devam eden yeni bir sorun ortaya çıkarmıştır.

Konumuz bağlamında ele aldığımız diğer başlıklar ise sinema, post-modernite kavramları ve simülasyon kuramıdır. Sinema yaşı itibariyle çok yeni sayılsa da ilk günden bu güne kadar olan etkisini artırarak devam etmiştir. Modern ve Post-Modern dönemlerde eserler vermeye devam eden sinema, hâkim güçler tarafından yönlendirilmiş ve toplumun değil yöneticilerin istekleri doğrultusunda yaşamını sürdürmüştür. Sinemanın ulaştığı kişi sayısı ve etkisi göz önünde bulundurulduğunda sinemaya hâkim olmanın ne denli önemli olacağı da ortaya çıkacaktır.

Sanayileşmeyle başlayan modern dönemde sinema büyük yapımlı filmlerle adından söz ettirmiş, bireyselleşme değil kolektif bilinç ön plana çıkarılmaya çalışılmıştır. Postmodern dönemde ise kolektif yerini bireyselliğe bırakmıştır. İlk etapta ilgi ve alaka

sinema filmlerine olsa da Hollywood sinemaya yıldız unsurunu getirmiş, insanları sinemada birer abide haline getirmiştir. Yetmişli yıllarda Baudrillard ortaya attığı simülasyon kuramıyla sinemanın gerçeklikten uzaklaştığını, hakikat ve düşsel arasında farkın olmadığı bir döneme girildiğini ifade etmiştir. Sinema esasen geçirmiş olduğu dönemler boyunca teknik gelişmeler harici değişim göstermemiştir. Değişen sinema cihazı değil, dönemler içerisinde bocalayan insanın kendisi olmuştur.

Sinemada sayısal üstünlük Hıristiyan camiasına ait olsa da sinemada kullanılan Yahudilik unsurları azımsanmayacak kadar fazladır. Yahudiler tarih boyunca yaşadıklarını bir propaganda silahına çevirdikleri sinemayla yapma çabasına girişmişlerdir. Sürgün, göç ve holokost; Yahudilerin benliklerini sorgulama ve yeni dünya düzeninde kendi meşruiyetlerini temellendirme açısından önemli kavramları ifade etmektedir.

Araştırmamıza konu ettiğimiz Hollywood filmleri sinema tarihi boyunca sinemanın tekniğinin en iyi şekilde kullanıldığı ve seyircide karşılığının en fazla olduğu filmlerdir. Sinema konusunu kutsal kitaplardan aldığı filmleri ilk ortaya çıkışından itibaren seyirciye sunmaya başlamıştır. Sinemaya hâkim olan Amerika Yahudilerinin kendi istedikleri tarihleri ve ideolojilerini sinemaya yansıtmaları sinemanın ilk yıllarından itibaren var olmuş ve sinemanın geleceğinde de var olacağı aşikâr bir gerçektir. Yahudi tarihine II. Dünya savaşından sonra eklenen holokost sinemada Yahudilerin kullandığı en önemli konu haline gelmiştir.

Holokost ve sürgün terimi Yahudilik açısından adeta dini bir terim halini almış Yahudilerin kaderi bu kelimeyle anlatılmıştır. Hollywood, Yahudi sermeyesi bir üretim olduğundan neredeyse her Holokost filmi oskara yaklaşmış ve Holokosta karşı tavır alanlar adeta dışlanmıştır. Tabi bu duruma Hollywood yapımı filmlerin bütçelerinin devasa boyutlara ulaşması teknik ve yapımlarının özgün işlenmesi de katkı sağlamıştır. Kendi fırınlarında kendi şekil verdikleri hamuru pişirip izleyiciye sunan Hollywood ve Yahudiler Holokostu kendilerinden başka bir millet için düşünemezler.

Son olarak Yahudi sinemasında yapı taşı olan filmler sıralandığında 1927 yapımı kantor olan Yahudi bir babanın gelenekleri yok sayan oğlunun başkaldırışını anlatan ilk sesli film olan The Jazz Singer, Oskar tarihinde en çok oskar sahibi olan Yahudi bir aristokratken, İmparator Tiberius döneminde, Romalı arkadaşı Messala'nın ihaneti ile köleleştirilen Judah Ben-Hur'un hikâyesini anlatan 1959 yapımı 'Ben-Hur' filmi ve konumuz içerisinde bahsedilen İBDM listesinde Holokost filmleri arasında birinci bulunan Shindler’s List filmlerini ilk 3 sıraya koyabiliriz.

KAYNAKÇA

Kitaplar

A. Zack, Joel (2008). *Türkiyenin Tarihi Sinagogları,* İstanbul: Gözlem Yayınevi.

Adanır, Oğuz(2008). *Simülasyon Kuramı Üzerine Notlar ve Söyleşiler,* İstanbul, Hayal Et Kitap.

Ahmed, Akbar (1995). *Postmodernizm ve İslam,* İstanbul: Cep Kitapları.

Akbaş, Muhsin (2002). *Yahudi Düşüncesinde Holocaust ve Tanrı,* Ankara: Ayraç Yayınevi.

Alatlı, Alev (2013). *Hollywood'u Kapattığım Gün,* İstanbul: Everest Yayınları

Angel, Marc D. (2006). *Foundations of Sephardic Spirituality: The Inner Life of Jews of The Ottoman Empire*, Vermont.

Armaoğlu, Fahir (2017). *Filstin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları 1948-1988,* Ankara: Kronik Kitap.

Arslantaş, Nuh (2013). *Yahudiler ve Türkler Yahudi Tarihçi Eliyahu Kapsali'nin (1483-1555) Seder Eliyahu Zuta İsimli Kroniği Bağlamında Bir İnceleme,* İstanbul: İz Yayıncılık.

Attias, Jean-Christophe ve Benbessa, Esther (2012). *Paylaşılamayan Kutsal Topraklar ve İsrail,* (Çev. Nihal Önol) İstanbul: İletişim Yayınları.

Avcı, Yasemin (2004). *Değişim Sürecinde Bir Osmanlı Kenti: Kudüs (1890 – 1914),* Ankara: Phoenix Yayınevi.

Aydın, Fuat(2004). *Genel Hatlarıyla Yahudilik*, İstanbul: İnsan Yayınları.

Aydın, Mehmet (2015), *Ansiklopedik Dinler Sözlüğü,* İstanbul: Nüve Kültür Merkezi Yayınları.

Baudrillard, Jean (2017). *Simülakrlar ve Simülasyon,* Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Baudrillard, Jean(2005). *Şeytana Satılan Ruh ya da Kötülüğün Egemenliği,* (Çev. Oğuz Adanır), Ankara: Doğu Batı Yayınları.

Bauman, Zygmunt (2003). Modernlik ve Müphemlik (Çev. İsmail Türkmen) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

Bazin, Andre (2013). *Sinema Nedir,* İstanbul: Doruk yayıncılık.

Ben Naeh, Yaron(2006). *Blond, Tall, with Honey-Colored Eyes: Jewish Ownership of Slaves in the Ottoman Empire*, Jewish History.

Besalel, Yusuf (1999). *Osmanlı ve Türk Yahudileri,* İstanbul: Gözlem Yayın.

Besalel, Yusuf (1999). *Ünlü Yahudiler,* İstanbul: Maraton Grafik Baskı.

Besasel, Yusuf (2000). *Yahudi Tarihi,* İstanbul: Üniversal Dil Hizmetleri ve Yayıncılık.

Betton, Gerard (1986). *Sinema Tarihi,* İstanbul: İletişim yayınları.

Büyükdüvenci, Sabri- Öztürk, Samire Ruken (2014). *Postmodernizm ve Sinema,* Ankara: Dipnot Yayınları.

C.Browder, George (1996). *The Gestapo and the SS Security Service in the Nazi,* New York Oxford University Press.

C.Snell, Daniel(2007). *Babylon,* Encyclopaedıa Judaıca, Macmıllan Reference ın Assocıatıon Keter Publıshıng House Ltd.

Cendrars, Blaise (2009). *Hollywood Sinemanın Kabesi,* İstanbul: Can Yayınları.

Cevizci, Ahmet (2014). *Felsefe Tarihi,* İstanbul: Say Yayınları.

Coffin, Edna Amir ve Bolozky, Shmuel(2005). *A Reference Grammar of Modern Hebrew*, Cambridge.

Çelebi, Ahmet(1978). Mukayeseli Dinler Açısından Yahudilik, (Çev. Ahmet M. Büyükçınar, Ö.Faruk Harman) İstanbul: Kalem Yayıncılık.

Dağ, Ahmet (2011). *Ölümcül Şiddet Baudrillard'ın Düşüncesi,* İstanbul: Külliyat Yayınları.

David, Claude (1991) *Hitler ve Nazizm,* (Çev. Hüseyin Boysan), İstanbul: İletişim Yayınları.

Demirbilek, Alev (1994). *Dünya Sinema Tarihi 1.Bölüm,* İstanbul.

Demirhan, Ahmet (2004). *Modernlik,* İstanbul: İnsan Yayınları.

Dorsay, Atilla (1984). *Sinema ve Çağımız,* İstanbul: Hil Yayınları.

Erdoğan, Nezih (1992). *Sinema Sanatı,* İstanbul: Ağaç yayıncılık.

Eroğlu, Ahmet Hikmet (2000). *Osmanlı Devleti'nde Yahudiler (XIX. Yüzyılın Sonuna Kadar),* Ankara: Alperen Yayınları.

Galanti, Avram (1995). *Türkler ve Yahudiler,* İstanbul: Gözlem Yayınları.

Garaudy, Roger(2013). *Siyonizm Dosyası,* (Çev. Nezih Uzel), İstanbul: Pınar Yayınları.

Groepler, Eva(1999). *İslam ve Osmanlı Dünyasında Yahudiler,* (Çev. Süheyle Kaya), İstanbul: Belge Yayınları.

Guillaume, Alfred(1948). Zionists *and the Bible, From Haven To Conquest: Readings in Zionism and the Palestine Problem Until 1948,* ed. Walid Khalidi, Washington.

Gürkan, Salime Leyla (2017). *Ana hatlarıyla Yahudilik,* İstanbul: İsam Yayınları.

Güvemli, Zahir (1960). *Sinema Tarihi,* İstanbul: Varlık yayınları.

J.Shaw, Stanford (2008). *Osmanlı İmparatorluğu'nda ve Türkiye Cumhuriyeti'nde Yahudiler,* (Çev. Meriç Sobutay), İstanbul: Kapı Yayınları.

James, Wasserman(2011). *The Temple of Solomon From Ancient Israel to Secret Societies,* Vermont.

Johnson, Paul (2000). Yahudi Tarihi, (Çev. Filiz Orman), İstanbul: Pozitif Yayınları.

Kepel, Gilles (2013). *Tanrının İntikamı, Din Dünyayı Yeniden Fethediyor,* (Çev. Selma Kırmız) İletişim Yayınları.

Kershaw,Ian (2017). *Hitler 1889-1936 Hubris,* Birinci Cilt, İstanbul: İthaki Yayınları.

Kroslak, Daniel (2015). *Nuremberg Laws, Legal Arguments and Legal Principlesas Sources of Law,* University of Trnava Slovakia.

Kurt, Ali Osman (2007). *Erken Dönem Yahudi Tarihi,* İstanbul: IQ Kültür Yayıncılık.

Kurtoğlu, Ramazan (2017). *Hollywood Sineması ve Bilinçaltı Operasyonları,* İstanbul: Destek Yayınları.

Kutsal Kitap Yeni Dünya Çevirisi, İngilizce New World Translation Of The Holy Scriptures'in Gözden Geçirilmiş 1984 baskısından, New York: Yayımlayan Whatctower Bible and Tract Society Of New York.

Lawrence, Paul (2008). *Kutsal Kitap Tarihi Atlası,* (Çev. Fatih Bilger), İstanbul: Yeni Yaşam Yayınları.

Lewis, Bernard (2014). *Çatışan Kültürler Keşifler Çağında Hıristiyanlar, Müslümanlar, Yahudiler,* (Çev. Nurettin Elhüseyni), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

MacDonald William (2000). *Kutsal Kitap Yorumu Eski Anlaşma Serisi,* c. I, s. 465

Nana, Mahmut (2008). *Yahudi Tarihi,* (Çev. D.Ahsen Batur), İstanbul: Selenge Yayınları.

Needham, Joseph (1962). *Science and Civilisation in China volume 4,*Cambridge University Press.

Nirun, Ata(2014). *Adolf'un Kavgası,* İstanbul: Wizart Yayınları.

Nişanyan, Sevan (2010). *Sözlerin Soyağacı- Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü* İstanbul: Everest Yayınevi.

Öke, Mim Kemal (1990). *Kutsal Topraklarda Siyonistler ve Masonlar,* İstanbul: Çağ Yayınları.

Örs, Hayrullah (1966). *Musa ve Yahudilik,* Ankara: Remzi Kitabevi.

Özön, Nijat (1984). *100 Soruda Sinema Sanatı,* İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Platon (2005). *Devlet,* (Çev. Cenk Saraçoğlu-Veysel Atayman), İstanbul: Bordo Siyah Yayınevi.

Rozen, Minna (2008). *People of the Book, People of the Sea: Mirror Images of the Soul, Homelands and Diasporas Greeks, Jews and Their Migrations,* New York.

Saharon, Moshe Sevilla (1982). *Türkiye Yahudileri Tarihsel Bir Bakış, Jerusalem: Yahudi Kültürü,* Türkçe Yayınlar Serisi.

Said, Edward W. (2016). *Şarkiyatçılık* (Çev. Berna Yıldırım), İstanbul: Metis Yayınları.

Scognamillo, Giovanni (1994). *Amerikan Sineması,* İstanbul: Ağaç Yayıncılık.

Semelin, Jacques(2011). *Arındırma ve Yok Etme, Katliam ve Soykırımın Siyasi Kullanımları,* (Çev. Melike Işık Durmaz), İstanbul: İletişim Yayınları.

Sevilla-Sharon, Moshe(1981). *İsrail Ulusu'nun Tarihi,* Kudüs: Graph Press.

Smith, Geoffrey Nowel (2003). *Dünya Sinema Tarihi,* İstanbul: Kabalcı Yayınevi.

Steinweis, Alan E.(2009) *Kristallnacht 1938,* The Belknap Press of Harward University Press Cambridge.

Şakir, Ziya(2011). *Türkiye Yahudileri,* İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

Teksoy, Rekin (2005). *Rekin Teksoy'un Sinema Tarihi,* İstanbul: Oğlak Yayıncılık.

Tora, I. Kitap Bereşit (2010). (Çev. Moşe Farsi), İstanbul: Gözlem Yayınları.

Turner, Bryan S. (2003). *Oryantalizm, Postmodernizm ve Globalizm* (Çev. İbrahim Kapaklıkaya) İstanbul: Anka Yayınları.

Ulutaş, Ufuk- M. Bölme, Selin(2012). *İsrail Siyasetini Anlama Kılavuzu,* Ankara: SETA Yayıncılık.

Yorulmaz, Bilal- Blizek, William (2015). *Sinema ve Din Uluslar Arası Sinema ve Din Sempozyumu,* İstanbul: Dem Yayınları.

Dergi, Makale ve Süreli Yayınlar

Akbaş, Muhsin (2003). Holocaust Problemi Ve Tanrı: Teolojik Ve Felsefi Cevaplar, *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 1, 173-186.

Akbıyık, Serpil(2010) Babil Esaretinin Yahudiler Üzerindeki Sosyal, Kültürel ve Dini Etkileri, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Dinler Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Asker, Ahmet(2012). Nazi Irk Tasnifinde Türkler ve Ortadoğu Halkları, *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,* 25.

Bayram, Yavuz (2007). Postmodernizm Üzerine, *Baykara Dergisi,* 37-39.

Cengiz, Ayşe(2005). Baudrillard'ın Simülasyon Kuramı ve Küresel (Evrensel) insanın Çıkmazları, *İletişim Fakültesi Dergisi,*117.

Çevik, Uğur (2010). Ortadoğu Bağlamında Türkiye İsrail Güvenlik İlişkileri, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslar Arası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Edirne.

D. Goode, Alexander (1940) The Exilarchate in the Eastern Caliphate 537-1258, Jewish Quarterly Review, 31(2).

Dağ, Ahmet(2017). Jean Baudrillard'da Simülatif Düzene Bir Başkaldırı Eylemi Olarak Terörizm, *Humanitas Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi,* 5(10), 230.

Daşbadem, İlknur, Geçmişten Günümüze Yahudi Mezheplerinin Mesih Anlayışı ve Mesihi Hareketler, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Konya.

Delevi, Metin (2013). Aşkenaz- Seferad İlişkileri, Farklılıklar, *Şalom- Haftalık Siyasi ve Kültürel Gazete.*

Erbalaban Gürbüz, Özge Nilay (2014). Modern Sinemanın Erken Tarihi ve Modern Sinema Örneği Olarak Jean Luc Godard Sineması, *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi,* 2(4), 161.

Ercan, Yavuz (1983). Türkiye'de XV. ve XVI. Yüzyıllarda Gayrimüslimlerin Hukuki, İçtimai ve İktisadi Durumu, *Belleten,* 1130.

Erdem, Sargon(1992). Babil, *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 4, 392.

Erensoy, Fulya(2012). Hollywood'dan İndiewood'a Amerikan Sinemasının Değişimi. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Faruk Harman, Ömer Faruk (2013). Yahudilik (Mezhepler ve Dini Gruplar), *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 43, İstanbul, 214.

Gür, Taner (2015). Nazi Almanya'sı Soykırımına Maruz Kalan Yahudiler ve Onları Kurtarma Mücadelesi veren Türk Diplomatlar, İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Cumhuriyet Tarihi Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Malatya.

Güzel, Mehmet (2015). Gerçeklik İlkesinin Yitimi: Baudrillard'ın Simülasyon Teorisinin Temel Kavramları, *Felsefe Ve Sosyal Bilimler Dergisi,* 19, 65-84.

Hekimoğlu, Yücel(1967). Sinema Silahtır, *İslam Medeniyeti Dergisi,* 1, 38.

J.Adams, Daniel(1999). Postmodernizmin Teolojik Anlamı, (Çev. Temel Yeşilyurt*), Fırat Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi,* 4, 249.

Kabakçı, Enes (2012). Toynbee Arnold J, *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 41, İstanbul, 272.

Kalkan, Mehmet (2015). Hollywood'da Yahudilik, Soykırım ve Sinema'nın DNA'sındaki Yahudiler,(Ed. Bilal Yorulmaz vd) Sinema ve Din, Uluslararası Sinema ve Din Sempozyumu, Dem Yayınları.

Karadağ, Cafer Tayyar(2015). Alman Federalizmin Tarihsel Süreçteki Gelişimi, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi,* 13(2).

Kartopu, Ayşe (2009) Dinler Tarihinde Dinin Tarifiyle İlgili Farklı Görüşler, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adana.

Kaya, Zekeriya. "Sinemada Postmodern Arayışlar: Ucuz Roman (Pulp Fiction) Ve Kayıp Otoban (Lost Hıghway) Örnekleriyle", Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Ve Sinema Anabilim Dalı, Erzurum, 2011.

Kırılmaz, Harun ve Ayparçası, Fatma(2016). Modernizm ve Postmodernizm Süreçlerinin Tüketim Kültürüne Yansıması, *İnsan ve İnsan Dergisi,* 8, 34.

Kurt, Ümit (2017). Soykırım Literatürüne Eleştirel Yaklaşımlar, *Toplum ve Bilim Dergisi*, 219-220.

Küçük, Abdurrahman (2000). Kur'an'da Din Ve Din Anlayışı, Dinler Tarihi Araştırmaları II, Konya-Türkiye, 20-21 Kasım1998, . 3-5.

Küzeci, Elif (2010). *Beyaz Perdede Kara Bir Dönemin* Gölgesi: Modernite Ve Holokostu Sinema Aracılığıyla Anlamak, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi,* 89, 323-354.

Melis Parlak, Türkan(2015). Galiplerin Adaleti Nurnberg ve Tokyo Askeri Ceza Mahkemeleri, *ABMYO Dergisi,* 38.

Nedret Öztokat, Nedret (1999). Görsel Nesnelerin Çözümlenmesinde Göstergebilim Yöntem, *İstanbul Üniversitesi Dil Bilimleri Araştırmaları Dergisi,*136-137.

Özdemir, Zühre (2014). Üçüncü Reıch Döneminde Almanya'da Yahudi Basını, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir.

Seyfeli, Canan (2010). Osmanlı Devlet Salnamelerinde Hahambaşılık (1847-1918), *Milel ve Nihal,* 7(1).

Şahin, Mehmet Nürnberg Mahkemeleri Üzerine İnceleme, *Aksaray Üniversitesi İİBF Dergisi,* 2(1) .

Şahin, Osman. "2000 Sonrası Popüler Hollywood Sinemasında Dini Tema Ve Örüntüler" Yüksek Lisans Tezi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Malatya, 2016.

Tümer, Günay (1994). Din, Genel Olarak Din. *Diyanet İslam Ansiklopedisi,* 9, İstanbul, 312-320.

Yorulmaz, Bilal. "Sinema Ve Din Eğitimi", Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Anabilim Dalı, Din Eğitimi Bilim Dalı, İstanbul, 2010.

Yüksel, Emrullah (1999), Din Fenomeni, *İstanbul Üniversitesi İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi*.

İnternet Kaynakları

https://www.encyclopedia.com/history/asia-and-africa/ancient-history-middle-east/babylon-united-states, (Erişim Tarihi 10.10.2019)

https://en.wikipedia.org/wiki/Schindler%27s_List, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/the-warsaw-ghetto-uprising (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvU2NoaW5kbGVyJ3NfTGlzdA, (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

https://www.imdb.com/list/ls000033710/, (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

https://www.imdb.com/title/tt0108052/, (Erişim Tarihi: 20.09.2019)

http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5d99c68d3edae3.46929411(Erişim Tarihi: 10.10.2019)

https://wiki2.org/en/The_Pianist_(2002_film)(Erişim Tarihi: 10.09.2019)

https://www.imdb.com/title/tt0253474/(Erişim Tarihi: 10.09.2019)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Nazi_toplama_kamplar%C4%B1, (Erişim Tarihi:03.09.2019)

https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvSnVkZ21lbnRfYXRfTnVyZW1iZXJn (Erişim Tarihi: 14.09.2019)

https://www.imdb.com/title/tt0055031/ (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvRXhvZHVzOl9Hb2RzX2FuZF9LaW5ncw(Erişim Tarihi: 17.09.2019)

https://www.imdb.com/title/tt1528100/ (Erişim Tarihi: 22.09.2019)

https://en.0wikipedia.org/wiki/The_Ten_Commandments_(1956_film) , (Erişim Tarihi: 18.07.2019)

https://www.wikizeroo.org/index.php?q=aHR0cHM6Ly9lbi53aWtpcGVkaWEub3JnL3dpa2kvVGhlX1Rlbl9Db21tYW5kbWVudHNfKDE5MjNfZmlsbSkjY2l0ZV9ub3RlLUhhbGwtMQ, (Erişim Tarihi:10.09.2019)

https://www.imdb.com/title/tt0014532/, (Erişim Tarihi: 10.09.2019)

https://wiki2.org/en/List_of_Jewish_American_entertainers+Newton#Film/television_directors,(Erişim Tarihi: 10.09.2019)

https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Holocaust_films(Erişim Tarihi 10.09.2019)

http://www.radikal.com.tr/radikal2/hollywood-radikal-mi-870111/,(Erişim Tarihi: 25.05.2018)

https://wiki2.org/en/Cecil_B._DeMille, (Erişim Tarihi 25.09.1018)

https://tr.wikipedia.org/wiki/Dreyfus_Olayı (Erişim Tarihi: 11.11.2018)

https://dictionary.cambridge.org/tr/s%C3%B6zl%C3%BCk/ingilizce/hollywood, (Erişim Tarihi: 22.07.2019)

http://uyandirici.blogspot.com/2011/10/hollywood-ve-zihin-kontrolu.html , (Erişim Tarihi: 10.03.2019)

https://www.cnnturk.com/yasam/ben-pokemonum-deyip-camdan-atlamisti-iste-son-hali, (Erişim Tarihi: 10.04.2019)

https://www.haberturk.com/haberleri/mavi-balina-oyunu-intihar, (Erişim Tarihi: 10.04.2019)

https://en.oxforddictionaries.com/definition/postmodernism (Erişim Tarihi: 10.03.2019)

https://www.thoughtco.com/history-of-photography-and-the-camera-1992331, (Erişim Tarihi: 18.11.2018)

http://www.wikizeroo.net/wiki/tr/Camera_obscura, (Erişim Tarihi: 18.11.2018)

https://h2g2.com/edited_entry/A2875430 (Erişim Tarihi: 14.11.2018)

http://www.obscurajournal.com/history.php (Erişim Tarihi:08.11.2018)

http://www.auschwitz.dk/Docu/Faq.htm, (Erişim Tarihi: 22.09.2019)

https://www.ushmm.org/wlc/tr/article.php?ModuleId=10005220, (Erişim Tarihi: 17.09.2019)

https://wiki2.org/en/The_Holocaust,(Erişim Tarihi: 10.05.2018).

EKLER

Ek: "Yahudi Sürgün, Göç ve Holokost'u Bağlamında" İzlenilen Filmlerin Listesi

Filmin Orijinal İsmi	Türkçesi	Yılı	Türü	İMDb Puanı
Intolerance: Love's Struggle Throughout the Ages	Hoşgörüsüzlük: Asırlar Boyunca Aşkın Mücadelesi	1916	Drama, Tarih	7,8
The Ten Commandments	On Emir	1923	Biyografi, Drama, Fantastik	6,8
The Jazz Singer	Caz Şarkıcısı	1927	Drama, Müzikal	6,5
The Stranger	Yabancı	1946	Suç, Drama, Kara Film	7,4
The Juggler	Hokkabaz	1953	Drama, Tarih, Savaş	6,5
The Ten Commandments	On Emir	1956	Macera, Dram	7,8
Ben-Hur	Ben-Hur	1959	Macera, Drama, Tarih	8,1
The Diary Of Anne Frank	Anne Frank'in Hatıra Defteri	1959	Biyografi, Dram	7,4
Exodus	Göç	1960	Dram, Tarih	6,7
Judgment at Nuremberg	Nüremberg Duruşması	1961	Dram, Savaş	8,2
The Pawnbroker	Tefeci	1964	Dram	7,7
Julia	Julia	1977	Dram	7,2
Playing For Time	Acı Senfoni	1980	Dram, Müzik	7,5
Witness	Tanık	1985	Suç, Drama	7,4
Escape from Sobibor	Sobibor'dan Kaçık	1987	Dram, Savaş, Tarih	7,4
Schindler's List	Schindler'in Listesi	1993	Biyografi, Dram, Tarih	8,9
Moses	Musa	1996	Biyografi	6,6
Train of Life	Hayat Treni	1998	Komedi, Dram, Savaş	7,7
Jakob the liar	Jakob'un Yalanları	1999	Dram, Savaş	6,6
The Devil's Arithmetic	nüremberg Duruşması	1999	Dram, Savaş	6,5
Conspiracy	Komplo	2001	Biyografi, Drama, Tarih	7,7
The Grey Zone	Gri Bölge	2001	Dram, Tarih, Savaş	7
Uprising	Ayaklanma	2001	Dram, Savaş	7,2
The Pianist	Piyanist	2002	Biyografi, Dram, Müzik	8,5

Everything is İlluminated	**Herşey Aydınlandı**	**2005**	**Komedi, Dram**	**7,4**
Adam Resurrected	**Diriliş**	**2008**	**Drama, Tarih**	**6,3**
Defiance	**Direniş**	**2008**	**Drama, Tarih**	**7,2**
The Boy in the Striped Pyjamas	**Çizgili Pijamalı Çocuk**	**2008**	**Dram, Savaş**	**7,8**
God on Trial	**Ölümün Soluğu**	**2008**	**Dram, Savaş**	**7,7**
The Courageous Heart of Irena Sendler	**İrena Sendlerin Cesur Yüreği**	**2009**	**Biyografi, Dram, Savaş**	**7,3**
İnglourious Basterds	**Soysuzlar Çetesi**	**2009**	**Dram, Savaş**	**8,3**
The Book Thief	**Kitap Hırsızı**	**2013**	**Dram, Savaş**	**7,6**
Exodus: Gods and Kings	**Göç: Tanrılar ve Krallar**	**2014**	**Aksiyon, Dram**	**6**
The Zookeeper's Wife	**Umut Bahçesi**	**2017**	**Biyografi, Dram, Savaş**	**7**

ÖZGEÇMİŞ

KişiselBilgiler

Soyadı, Adı	: ÖZTEMİZ, Abdulhamit Agah
Uyruğu	: T.C
DoğumTarihive Yeri	: 10.03.1987- Ankara
Telefon	: 0536 687 77 57
Faks	:
E-mail	: abdulhamit__agah@hotmail.com

Eğitim

Derece	**EğitimBirimi**	**MezuniyetTarih**
Yükseklisans	……………………….	……………
Lisans	Çanakkale Onsekiz Mart Üni. İlahiyat Fak.	2012
Lise	İzmir Anadolu İmam Hatip Lisesi	2008

İşDeneyimi

Yıl	**Yer**	**Görev**
1	Çanakkale	İmam-Hatip
1	Şanlıurfa	İmam-Hatip
1	İzmir	Öğretmen
5	İstanbul	Öğretmen

Yabancı Dil

Yayınlar